YÖN

HAFTALIK GAZETE

TÜRK İŞÇİSİ ARTIK YETER DİYOR

Yıl 1 - Sayı 26 13 Haziran 1962 100 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

«YÖNCÜLER»

YÖN Yazı İşleri Müdürlüğü eliyle

Sayın Nimet Arzık

YÖN'ün 24 cü sayısında «Haftanın Portresi» başlığı altında (İsmet İnönü: Devrini tamamlamış bir insan) adlı yazınızı okudum. Önce, itiraf etmeliyim ki yazınızı büyük bir dikkatle okuduğum halde ne demek istediğinizi anlayamadım.

Yazınızın tümünden, insanın hatırında, bir «İnönü düşmanlığı» değilse de,» bezginliği» tortusu kalıyor.

İnönü'yü şu buhranlı çağırda yine başa geçtiği için suçlandırıyorsunuz; yeni şahsiyetlerin yetişmelerine engel olmakla sorumlandırıyorsunuz.

Büyük Millet adamını, bir başka adam, ya da adamlar elinden tutarak toplum hayatına sunmaz, Nimet Hanım.

Sizin yazınızda hâlâ «tek insan» a inanış başta geliyor. Bu, çağımızın gerçeği değildir. «Tanrı insan» lar devrinden nice kurbanlar vererek İkinci Dünya Savaşı ile artık çıkmış, gitmişiz...

Bunun için, sizin hâlâ İnönü, ya da şu bu kişilerle büyük sosyal olayları yorumlamanız, hele bütün olup bitenlerin sorumluluğunu hem de günahların, haksızlıkların sorumluluğunu İnönüye yüklemeğe çalışmanız, insanı isyan ettiriyor Nimet Hanım...

Öğütleriniz de bugünkü Türkiye isterlerine uygun değil.

Yazınızda ne diyorsunuz:

«Aşk vermiyen bir ses... Topluma yalnızlığını hissettiren bir ses... Fevri bir memlekette neden en olmıyacak kişiler baş tâcı edilir bilir misiniz?» diye soruyorsunuz, İnönüye de, bize de. Sonra yine siz cevaplandırıyorsunuz:

(— Ellerini vatandaş omuzuna koymuşlardır: «Sen benim kardeşim» diye... Bu kardeşliğin değerini biçecek değilim, samimiyetsiz bir yatırım olsa bile, ısıtır) diyorsunuz. Sonra da tamamlıyorsunuz: «— İşte bugün, başka ne varsa millet yalnızlığını hissediyor. İnönü'nün «Aşk vermeyen» sesinde...

Yani ne demek istiyorsunuz Nimet Hanım?

İnönü de geçmişin sahtecileri gibi, kandırıcıları gibi bütün gerçeklerin, bütün iyilerin, güzellerin kaynağı olan «halk» ı kandırsa mı, daha iyi yapmış olurdu?

Siz «YÖN'cü» olarak bunu mu öğüt veriyorsunuz?

— «Biz Yöncüler alıştık böyle düşmanlıklara...» diye de «Yöncü» ya da «Yöncümsü» nice insan adına «Yön» ün hiç te düşmanı olmıyan, olmıyacak olan, sizin kendi kişisel düşmanlarınıza meydan okuyorsunuz.

Nimet Hanım, «Yöncülük» ne sizin, ne de onu çıkaranların, hattâ ne de orada yazı yazanların tekelindedir. Yönün bildirisini samimiyetle benimsemiş herkes «Yöncü» dür.

Eğer sizin gibi her «YÖN» yazarı ileri sürdüğü düşünceleri, hele tarihsel kişiler ve olaylar üzerine hissi yargıları için «Yöncülerin» temsilciliğine kalkışırsa, ortada ne «YÖN» kalır, ne de «Yöncü»..

Bana gelince, Nimet Hanım, bir «Yöncü» olarak bu türlü hafif üslûp, düşün ve yargıları, Türkiyenin büyük dâvalarının çözümleri üzerinde bilimsel ve düşünsel çabalarla dolu «YÖN» ün ciddi tutumu ile bağdaştıramıyorum. Saygılarımla

Engin Eyüboğlu

Ağalar ve Silifke kaymakamı

Kaymakam Saffet Kibar Bekâroğlu 1961 senesinin Mart ayı içerisinde Silifkede göreve başladı.

Trabzon'luydu, gençti, Doğu hizmetini yaptığı Beşiri İlçesinden geliyordu. Yılların ihmaline uğramış Silifke'nin meselelerini ve bunların çözüm yolunu kavramıştı. En güzeli düşündüklerini gerçekleştirebilecek aksiyona sahipti. Belediye başkanlığı görevini de üzerinde taşıması yetkilerini çoğaltıyor, alanlarını genişletiyordu.

1962 yılının Nisan ayında oldu bittiye bağlanan nakline kadar geçen bir yıl içerisindeki çalışmalarını şöylece özetleyebiliriz:

İşe başladığı anda elinde bulunan Belediye Bütçesinin gelir tahmini ancak 650.000 lira civarındaydı. Bu *mebliğın önemli bir kısmı* da Belediyenin özel mülkiyetinde bulunan gayrimenkullerin satılması suretiyle sağlanmıştı. Önceki yıllarda belediyecilik; memurlarına *aylık ödemekten ileri gide*mediği için bütçe gelirlerini çoğaltmak diye bir mesele söz konusu olmuyordu. Ek bütçeli Silifke Elektrik İşletmesi ise her yıl zarar ediyordu.

Kendisinden evvel yapılmış bulunan ve ilerde bir milyonun üzerine çıkaracağı (Halen 1 milyon 40 bin liradır) gülünç sayılabilecek bu bütçe ile dahi neler yapılabileceğini göstermek istiyordu sanki...

Emri altındaki memurların başıbozuk gidişine son vermekle işe başladı. Projelerin Şehir imar Plânına uygunluğunu sağlamak için bizzat inceliyordu projeleri. Bu yüzden, usulsüz hareketlerini tesbit ettiği Belediye Fen memurunun görevine son verdi. Hiç şakaya gelir tarafı yoktu.

Şehrin en güzel yerinde yıllardır sırıtan bir yıkıntıyı onbir bin lira gibi az bir parayla modern bir Halk Eğitim Merkezi durumuna getirdi. Böylelikle Silifke Folklor Derneği de güzel bir yuvaya kavuşturulmuş oluyordu. Ayrıca, kasabanın ortasından geçen Göksu Irmağının bir yakasına ikiyüz metre uzunluğunda muazzam bir set yaptırdı. Otuz sekiz *bin liraya mal olan* bu set hem şehrin güzelliğini arttırmış hem de arka kısmı doldurularak Çocuk bahçesi ve park yeri yapılmak üzere hazırlanmıştı. Her iki yapıtın kırkdokuz bin lira gibi az bir paraya mal oluşu, işin müteahhide verilmesiyle ve Kaymakam Bekâroğlunun işi başından sonuna *kadar büyük bir dikkatle* hattâ bedenen çalışarak en ince detayına kadar izlenmesiyle sağlanmıştı.

Turistik değerdeki Silifke kalesine (Büyük bir *tepenin üzerine* kuruludur) yol çıkarılması, su götürülmesi, eteklerinin teraslandırılarak ağaçlandırılması ve buralarda turistik dinlenme yerleri yapılmasını ilerideki turistik gelişmeler için gerekli sayıyordu. İlk plânda bunlardan yol ve büyük bir kısmın teras ve ağaçlandırma işini bitirdi.

Silifke Elektrik İşletmesinin elinde altı senedir hiçbir işte kullanılmayan bir elektrik motoru vardı. Silifkenin iskelesi durumundaki Taşucu *Bucağında ise* elektrik yoktu. Eğer Taşucu elektriklendirilebilirse Silifkeliler sayfiye için yaylalara gitmek zorunda kalmıyacaklar, kolaylık ve ucuzluk sağlanacak, böylelikle bir taşla iki kuş vurulmuş olacaktı. Kısa zamanda motorun Taşucu Belediyesine devrini sağladı. Gerekli bina, malzeme ve elektrik direklerini getirtti. Bir komite kurarak halkın giderlere katılmasını sağladı. Azmetmişti, 19 Mayıs Bayramına Taşucunda elektrik yanacaktı.

Her yıl zarar eden Silifke Elektrik İşletmesi bütçesinin günlük giderlerinin dışında, cıva lâmbalı demir direkler dikimi için altmış yedi bin liralık sarfiyat yapıldığı halde yine de bütçe başabaş gelmişti. Bunun sırrı neydi acaba? Şaşırıp kalmıştı Silifkeliler...

Yıllarca evvel «maili inhidam» kararı alınmış olmasına rağmen oy avcılığı düşüncesiyle bir türlü yıktırılamıyan mülkiyeti Belediyeye ait büyük bir bina vardı. Sözde oylarından faydalanılanlar binanın altındaki dükkânlarda oturan on kadar esnaftı. Ufak hesaplar peşindeydiler, gülünç sayılan kiralarla oturuyorlardı çünkü. Binanın her an yıkılıp büyük bir faciaya sebep olabileceği vız geliyordu onlara. Esasen Kayma*kamın yıkım işine* başlayabileceğini düşünmüyorlardı bile.., Eksik olmasın partiler vardı, parti başkanları; bu gibi işleri pek iyi bilen bir senatör bile vardı.

«Sizdeniz biz, şu halimize bakın» dendi mi akan sular dururdu. Kaymakamın ise aldırdığı yoktu. «Bu bina benim buradan başka yere nakledilmeme sebep olabilir fakat bu binayı yıkmadan buradan gitmiyeceğim» diyordu.

Oy avcılığı meselesindeki ustalıkları öteden beri bilinen A.P. li partizanlar sayısı on'u bulmayan esnafa; Kaymakamın naklinin sağlanacağı hususunda gerekli sözü vermişlerdi bile. C.H.P. bu yarışta geri mi kalırdı hiç? Derhal bir broşür bastırıldı. Bu broşürde; Kaymakamın çalışmalarıyla partilerinin hiçbir ilişiği bulunmadığı özellikle belirtiliyordu. (Ne gibi bir ilişiği olabilirdi acaba). Bu broşürün dağıtılması tesadüfen önlendi ama iş işten geçmişti. «Bakın CHP de Kaymakamı istemiyor» propagandası yukarıya çoktan ulaştırılmıştı. Sanki A.P. ve C.H.P. nin bir meselede ağız birliği etmesi (Hem de toplumun çıkarına aykırı olarak) kanunsuz davranışları örtbas edermiş *gibi*...

27 Mayıs Devrimi olmuş fakat değişen bir şey olmamıştı. Kurulu düzen yine bir kaç kişinin çıkarı için işliyor ve işletiliyordu.

«Maili inhidam» kararı alınmış bir binanın yıktırılması dolayısiyle sayısı on'u bulmayan esnafın yakınmasını mesele haline getirerek kendi senatör ve milletvekillerine olayı yansıtan A.P. li partizanların Kaymakamdan asıl gocundukları nokta başkaydı:

Bunlar aynı zamanda, çeltik ekimi başta olmak üzere Silifkenin aracılık tekelini elinde tutan Silifke Ağalarıydı. Verimli Silifke Ovasında her yıl binlerce dönüm çeltik ekerler, yüzbinleri ceplerine indirirler, kış günlerinde ise Kızılay'ın klüp olarak işletilen ve kendilerinden başka kimsenin giremediği salonda kumar oynayıp bol bol nargile içerek sömürülen paraları yerlerdi. Silifkeliler ise yaz günlerini zehir eden sivrisineklerin vızıltısına şimdiden kulaklarını alıştırmağa başlamışlardı.

Birisi sivrisineklerden yakınmıya görsün: «Milli gelir» sözü hemen bir şamar gibi suratınıza çarpılır. «İyi ama nimet külfete göredir, hem siz bu kazancınızdan vergi bile ödemiyorsunuz» diyecek olursunuz, diyemezsiniz. Günün ağızda sakız durumuna getirilen lekesi hatırınıza gelir. Artık konuştuğunuz şeyleri en yakınınıza bile dinletemezsiniz. Cüzzamlı görünüş gibi kaçarlar sizden.

Neyse gelelim asıl meseleye... Kaymakam ağaları hiç sevmiyordu. Halkın ağalar tarafından nasıl sömürüldüğünü Doğuda çok yakından görmüş, bütün gücüyle savaşmıştı onlarla. Gerçekten, Silifkeye gelişinde ilk ele aldığı meselelerden birisi de yoksul kimselere Belediye Bütçesinden bütün ilâçlarını parasız olarak alabilmelerini sağlamak olmuştu. Çeltik Komisyonundan kendisine verilen ödeneği de almıyordu Belediye Başkanlığından aldığı parayı ise Belediyenin aylığı az memurlarına dağıtıyordu. Bunları kimseye açıklamıyacak kadar da alçak gönüllüydü. Fakir babası olmuştu kısa zamanda.

Çeltik ekimi ve sulanmasiyle ilgili anlaşmazlıklarda ağaların meydana getirdiği konbinezonlara boyun eğmiyordu. Başkasının tarlasına oldu bittiye getirerek rızası hilâfına kanal açmağa çalışan Silifkenin en ünlü ağalarından birinin oğlu ile odasında kavga etti bu yüzden. Tarla sahibi şikâyetçi olmuş, Kaymakam ağa oğlunun oynadığı oyunu kavramış, ağa oğlunu çağırtarak *kanal inşasını* durdurmasını emretmişti. Ağa oğlu ise:

«Ben bu kanal yapımını durdurmayacağım, sen de durduramazsın» cevabını *vermişti*.

Nereden bulurlar bu cür'eti demeyiniz. Eskiden öyleydi de ondan. Alışmışlardı Kaymakamlarla bu biçimde konuşmağa... Savcının yakın *ilgisiyle* iş mahkemeye intikal ettirildi. Sanığı derhal tevkif ettiler. Silifkenin ünlü ağasının oğlunun bir çırpıda tevkif edilmesi günlerce süren bir şaşkınlık uyandırdı Silifkede. Sanığı mahkemede savunan avukat Celâl Kılıç bilâhare İçel A.P. Milletvekilliğine seçildi. Silifkenin ünlü ağasının oğlunun küçük(!) bir dileğini yerine getirmek için elinden geleni yapmasın mıydı yani?

Hazine arazilerinin ekimine engel olmak ve küçük arazi sahiplerinin arazilerini kendileri için ekmeğe teşvik etmek amacıyla çeltik ekicilerinden tapu veya vergi kayıtları istemesi ve ancak bu koşullar yerine getirildikten sonra çeltik ekim izni verebileceğini bildirmesi ağaları iyiden iyiye sinirlendirdi. Eski Halkevi Binasının yıktırılması dolayısıyla koparılmak istenilebilen A.P. nin ünlü ağaları, Senatör Tevfik Cavit Okyayuz (Ahmet Topaloğlunun arkadaşı) ve ünlü Milletvekili Celâl Kılıç vasıtasıyla Kaymakamın naklini kolaylıkla sağladılar. Resmi nakil haberi gelmezden bir ay kadar evvel Senatör Okyayuz Silifkeye gelip, ağalardan ve çömezlerinden kurulu rakı sofrasında bunu göğsünü gere gere müjdelemişti.

Günü gününe duyulmuştu bu haber Silifkede. Ama kim inanırdı buna? 27 Mayıs Devrimi olmuştu: Politikacılar geçen devirden ders almışlardı, üstelik İsmet Paşa Başbakandı Üç beş kişinin özel çıkarı için bu derece yararlı olan tarafsız ve dürüst bir kaymakam yerinden oynatılmak istenir miydi?...

Kurulan hayallerin gerçekle ilgili olmadığı Senatör Okyayuz'un verdiği tarihte ortaya çıktı. Kaymakamın Sarayköy ka*zasına nakline dair* kararname çıkmıştı.

Halkın tepkisi büyük oldu. Telgraflar birbirini kovaladı. Büyük bir kavnaşma başladı kasabada. *Bu sırada Silifke* ağaları şehrin görünür yerlerinde keyifli keyifli nargile fokurdatıyorlardı.

Kaymakam Bekâroğlu, Silifkeden ayrılacağı 7 Nisan günü sabahına kadar sanki hiç gitmiyecekmiş gibi çalıştı. 7 Nisan sabahı yüzlerce Silifkeli ellerinde çiçek büketleri olduğu halde yollara döküldü. *Politikacıların özel* çıkarları için ikiye ayırdığı geniş halk kütleleri ilk defa olarak gerçek menfaatlerini görmüş ve etrafında birleşmişti.

Olayın tek sevindirici yönü burası olmuştu.

Yeni kaymakam geldi. Bir ayı geçen süredir iş başında Bütün işler 7 Nisan sabahı ne durumda ise şimdi de aynı durumda.

Çeltik işleri Kaymakamlığın yıllanmış Tahrirat Kâtibinin eline bırakıldı. İller Bankasından proje gelmediği gerekçesiyle Taşucunun elektrik işi belirsiz bir süre için geri bırakıldı. Yapıların imar plânına uygun olup olmadığı eskisi gibi kontrol edilmiyor artık. Yıkılan Halkevi binasının enkazı hâlâ kaldırılmadı. Sivrisinek akını bütün gücüyle yeniden başladı. Mazot dökümü işiyle görevli işçiler ise gölgeliklerde uyuyor.

Silifke ağalarının nargileleri zevkle fokurduyor bugünlerde..

Mete Erdem
(Eczacı)
Necati Yazar
(Avukat)
Mazhar Tol
(İktisatçı - Çiftçi)

YÖN

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

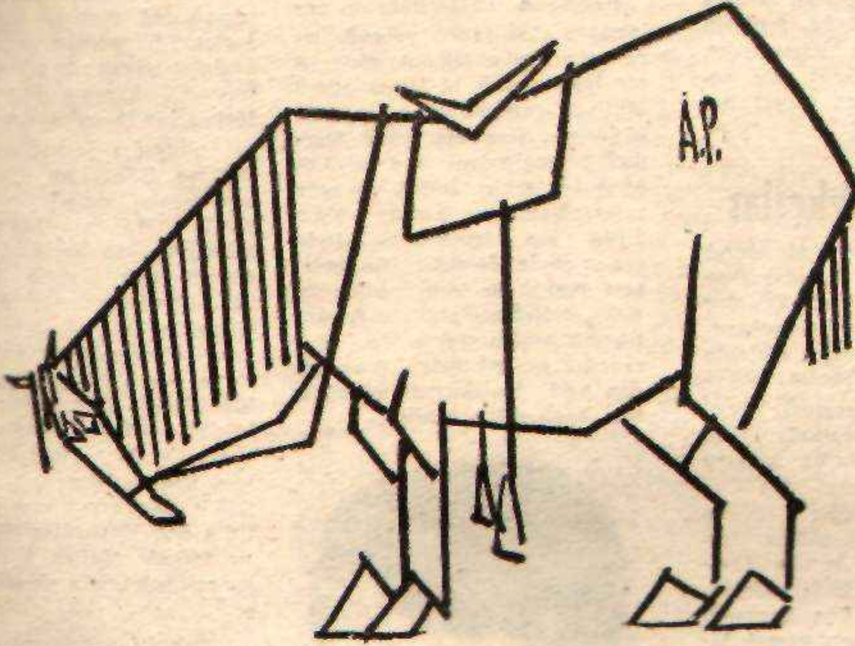
(BASIN AHLAK YASASINA UYMAYI TAAHHÜT ETMIŞTIR)

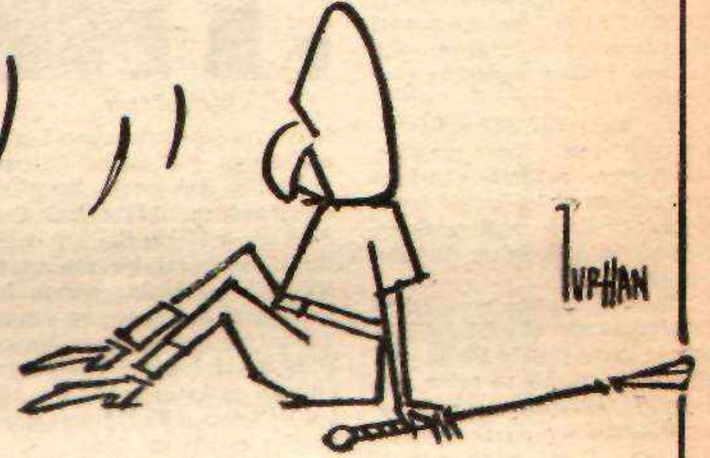
İDAREHANE: BAKANLIKLAR — ANKARA. ATATÜRK BULVARI 137/8 Telefon: 12 72 08 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari sokağı 32 Cagaloglu. Posta kutusu: 812 — İstanbul. Telefon 229315 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L., altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12:50 T.L.'dır. 1962 yılı için özel indirimli abone tarifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L., Üç aylık 10 T.L.'dır. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dır. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel târifeye ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

YÖN HAFTALIK GAZETE

Inonu, koalisyon için A.P.yi denemekten vazgeçti.

(Gazetelerden)

BAKIŞ

Göl kıyısında

Milli temaşa

Bir tek adamın «belki tuttururum» ümidiyle göle maya atışını, milletçe bir kenara çekilmiş, seyrediyoruz. Bakışlarımızda öylesine bir şüphecilik, hâlimizde öylesine bir umutsuzluk var ki, bütün bu genel durgunluk ortasında, tek adam, bazılarına, ters suratlı ilâhlara karşı vuruşan bir efsane kahramanı gibi görünüyor. Bazan da, tek adam, gözümüzde hemen küçülüveriyor: Sırf kişiliğindeki bütünlüğü korumak, giriştiği bir dâvâyı her ne pahasına olursa olsun ispat etmek gayreti içinde, gerilikler ortasında çırpınan bir milletin değerli yıllarını bencilce harcamakta mıdır, diye soruyoruz kendi kendimize.

Bu satırların yazıldığı sırada, hükûmet buhranı hâlâ çözülmüş değildir. Pazarlık, henüz, partilerarası seviyeye bile yükselmemiştir. Şimdilik, partiler parçalanmakta, gruplar toplanıp dağılmakta, hizipler birbirini yemekte, yönetim kurulları devrilip yıkılmaktadır. Bütün bu hengâmenin «nasıl» koptuğu biliniyor ama, «neden» koptuğunu bilen de yok. Herkeste, bir deney şişesi içinde oradan buraya koşuşan, kenarlara ve birbirine çarpan küçücük yaratıkların telâşı var. Millet, bu birkaç yüz politikacının neler etrafında birleşip nelerden dolayı dağıldıklarını, birbirleriyle neden küsüşüp neden barıştıklarını bile bilmiyor. Belki de, politikacılara göre, «politika» devlet yönetmek değil, bütün bu birleşip dağılmaları ustalıkla başarmaktan ibarettir. Türk demokrasisi gibi, Türkiye'deki hükûmet buhranları da başka yerlerde görülmeyen şekiller alıyor. Koalisyonların iktisadî ve sosyal konulardaki belli programlar etrafında kurulması, buhranların da bu programlardaki anlaşmazlıklar yüzünden çıkması gerekmez miydi?

Milli takım

Yeni hükûmeti kurmak görevini, hiç tereddüt geçirmeden, tekrar üzerine alan Sayın İnönü bu defa çok daha elverişli şartlar içindedir. Geçen Ekim ve Kasım aylarından farklı olarak, artık her ne şekilde olursa olsun hükûmet kurmak ve bu uğurda, önceden hazırlanmış ve hiç de bakan olamıyacak adlarla doldurulmuş listeleri bile kabul etmek zorunda değildir. Siyasî şartlar, bu defaki hükûmetin, bir takım halinde çalışabilme imkânları, kabiliyetleri ve görüşleri ölçülerek, Başbakanca seçilmiş kimselerden kurulmasına imkân veriyor. Karşıdaki iktisadî ve sosyal dâvâlar gün gibi âşikâr olduğuna göre, meydana getirilecek hükûmetin de bu dâvâlara en kestirme çözüm yolları bulacak dinamik unsurlardan kurulması kadar tabiî birşey olamaz. Fakat Türkiyenin, Parlâmento içindeki veya dışındaki siyasî kadrosu bellidir. Bu siyasî kadro, çok büyük çoğunluğuyla, Türkiyenin muhtaç olduğu dinamizmden, radikal görüşten ve halkçı tutumdan mahrum. Yıllar yılı hep aynı sosyal tabakalar içinde, aynı klişe fikirler etrafında dönüp duruşumuz yüzünden siyasî hayatımız kısırlaşmış, körleşmiş ve uyuşup kalmıştır. Ortada görülen kalabalık aldatıcıdır ve temelsizdir. Bu bakımdan, «en dinamik ve en kabiliyetli» unsurları seçebilme konusunda Sayın İnönü'nün tam bir imkân bolluğu içinde bulunduğu da söylenemez. En iyilerini bulsa bile, böyle bir takımın geniş siyasî kadro tarafından nasıl karşılanacağı ayrı mesele. İşçiye biraz daha söz hakkı verilmesini savunduğu için bir Bülent Ecevit'e «kollektivist» damgasını yapıştıran, servet beyanının kalmasını istediği için liberal Şefik İnan'ı özel teşebbüs düşmanlığıyla itham eden zihniyet, bu hayalî dinamik kadro için kimbilir neler uyduracaktır?

Sistem

Çok kimsenin gözünden kaçan bir başka nokta daha var. 1961 Anayasasıyla ortaya konan devlet sisteminde, hükûmet çalışmalarını parlâmento çalışmalarından ayrı düşünmeğe imkân yoktur. Başta bir deyimle, Türkiyede iş görmenin sınırlarını tayin eden, yalnız hükûmetteki kadro değil, parlâmentodaki kadrodur da. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında her yerde yürütme organına tanınan hareket serbestliğini yeni Türk sistemiyle tanımak mümkün olmamıştır. Hükûmet, yapabileceklerinin çoğunu, kanunla yapabilecek, iktisadî ve sosyal hayatı düzenleme yetkilerini ancak parlâmentonun lûtfedip verdiği çerçeveler içinde başarabilecektir. Yürütme organının imkânları bakımından, Türk Anayasası, Fransa, Almanya ve İtalya Anayasalarından da geridir; hem de Türkiye'de çözülmesi gereken meseleler oralardakilerden çok daha köklü ve hızlı hamlelere ihtiyaç gösterdiği hâlde... Menderes devrinin, bilim ve siyaset çevrelerince yanlış yorumlanışı, «kuvvetli yürütme organı» formülünün yeni sisteme sokulmasına imkân vermemiştir. Demek ki, özellikle başlangıç devresinde, en iyi unsurlardan kurulmuş bir hükûmetin bile, parlâmentonun genel tutumundan farklı olarak çalışabileceğini sanmak yanlış olur. Önümüzdeki aylar, beş yıllık plânın yürürlüğe konabilmesi, gerekli zeminin hazırlanabilmesi ve dış yardımların alınabilmesi için bazı «çerçeve — kanunlar» ın Parlâmentodan geçmesini gerektirecektir. Meselâ, bir «kamu iktisadî teşebbüslerinin reorganizasyonu» dâvası vardır ki, dış yardımların istenen ölçüde verilmesi için ileri sürülen şartlardan biri de budur. Fakat Parlâmentonun şimdiye kadarki davranışı, Hükûmeti bu konuda bir tasarı getirmeğe sevkedecek derecede cesaret verici olmadı. Hattâ, yapılan sondajlar Parlâmentoya getirilecek bir reorganizasyon tasarısının istenenden bambaşka sonuçlar doğurabileceğini ortaya koyuyor. Parlâmentodaki çoğunluk, yerli ve yabancı bütün uzmanlarca ileri sürülen tavsiyelerin aksine, iktisadî devlet teşekküllerindeki idare meclislerinin tekrar kurulmasını istemektedirler; çünkü böylece siyasî ganimetleri dağıtmak ve adam memnun etmek kolaylaşacaktır.

Örnekleri daha da arttırmak mümkün. Hattâ, aynı sonuca, Parlâmentonun geride bıraktığımız yedi aylık çalışmasına bakarak da varılabilir. En iyi unsurlardan kurulacak bir hükûmetin tek başarı kazanma ihtimali, kuvvetli parti disiplininin uygulanabilmesiyle ortaya çıkacaktır. Hükûmette alınacak kararların parti gruplarına kabul ettirilmesi ve böylece, istenen bütün tasarıların çıkarılabilmesi.. Ama bu da bir şartı zorunlu kılıyor: Hükûmette görev alanların, aynı zamanda partilerine söz geçirebilecek birer kuvvetli lider olmaları. Geçen koalisyonun çöküşü, biraz da, A.P.'nin, hükûmet içindeki kadrosuna karşı, hükûmet dışında başka ağırlık noktalarının belirmesiydi.

Ama Türkiye'de bugün esen kötümserlik havasının başlıca sebebi, partilerin durumu değil, Sayın Aren'in belirttiği gibi, hemen tutulabilecek bir başka alternatifin kesin ve teşkilâtlı olarak ortaya konamamış olmasıdır. Halk, Parlâmentodaki çok gruplu «muhafazakâr parti» den bezginliğini açıkça ifade etmektedir, fakat yerine neyi koyabileceğini iyice görmüş değildir. Bu bakımdan, yeni fikirlerin yayılması, sosyalist görüşlerin ortaya konması konusunda son bir iki yılın, hattâ birkaç ayın çalışmalarını asla yeter bulmamak, daha geniş faaliyetlere ve teşkilâtlanmaya doğru gitmek gerekir. Türkiye için, bugünkü çıkmazlardan kurtuluşun tek yolu sosyalizm olduğuna göre, sosyalizme inananlar bu inançlarını kütlelerdeki özlemlerle birleştirmelidirler.

Sağaçıklar

Sosyalizmin yayılması, yalnız çıkmazdan kurtulmak ve birşeyler yapabilmek için şart değil, aynı zamanda Türkiyeyi bekleyen bir başka tehlikeden kurtulmanın da tek yolu. Türkiye'de faşizm tekrar hortlamıştır. Irkçıların ve totaliter muhafazakârların şimdi Parlâmentoda epeyce temsilcileri, sayıca hayli kabarık gazeteleri, dergileri var. Bunların göl kıyısındaki davranışları çok daha romantik: Lamartine gibi, «zamanın uçuşunu» durdurmağa çalışıyorlar. Dünyaları hâlâ Orta Asya ve Viyana kapıları dünyasıdır; nüfus artışı, iktisadî yoksulluk ve sosyal gerilik onlarca mesele değil hâlâ.

Sosyalistler, memleketi tek adamın umutsuz çırpınışlarına veya sağcı hayalseverlerin maceralarına terketmemek için çalışmak, kuvvetlenmek ve genişlemek zorundadırlar. Koalisyon eğlencelerinin gerisinde yatan boşluğu ancak sosyalist düşüncenin getireceği gerçekçi çözümler doldurabilir. Gerisi, bugün dikilse bile yarın yine sökülecek olan bir yamalı bohçadan ibaret.

Mümtaz Soysal

Buğday ve Plân

Buğday fiyatına zam meselesi, Plâncılar ve politikacı bakanlar arasındaki münasebetlerin nasıl gelişeceği hakkında tam bir fikir verdi: Sık sık plânlama uzmanlarını ziyaret eden İnönü, bu çok önemli kararda onların sözünü dinlemedi. Politik hesapları, *uzmanların tavsiyelerine* tercih etti. Bu, Hükûmetin Plânı yürütmekte ne kadar zayıf kalacağının delilidir. Parlâmentodan şikâyete başlamadan önce Hükûmetin bu durumu üzerinde durulmalıdır.

Buğday fiyatları meselesinde Plânlama Teşkilâtının görüşü şudur: Çiftçinin kalkınması için büyük gayret gösterilmelidir. Ziraî kalkınma en önemli dâvamızdır. Çiftçiyi ve memleketi kalkındırmanın en sağlam yolu, ona ucuz istihsal vasıtaları vermektir.

Bu maksatla, gübre fiyatları ucuzlatılmıştır. Ona ucuz araç, ucuz tohum, istihsale yönelmiş bol kredi ve daha çeşitli istihsal kolaylıkları sağlanmalıdır. Memleketin kalkınması da buna bağlıdır.

Buğday fiyatına zam, çiftçiyi kalkındırmanın yolu değildir. Bundan geniş ölçüde büyük çiftçiler faydalanacak ve artan çiftçi geliri istihlâke gidecektir.

Dâvamız ise fazla yatırım yapmaktır. Diğer taraftan buğday zammı, fazla yatırım yapmaya hazırlandığımız bir devrede tehlikelidir. Bu yıl, mahsul 1 milyon ton fazla olacaktır. İstihsaldeki yükselme, buğday ziraati yapanların gelirini yüzde 15 - 16 arasında arttıracaktır.

Böyle bir durumda fiyatları yükselterek, daha fazla gelir artışına sebebiyet vermek, bunun ekmek fiyatlarına ve işçi ücretlerine aksedeceği de düşünülürse, enflâsyona yol açabilir ve Plân hedeflerine erişilmesini tehlikeye düşürebilir.

Plâncıların kalkınma ve istikrar açısından yüzde yüz doğru olan bu görüşünü, İnönü Hükûmeti dinlememiş ve politik hesaplara boyun eğmiştir.

Olay, politikacılarımızın ve bizi idare eden siyasi kadronun, Plânlı gidişe ayak uyduramıyacaklarının en kesin delilidir. Bununla beraber, genel fiyat seviyesinin çok altında kalan buğday fiyatlarına zam yapılmasını gerektiren haklı sebepler de vardır. Ancak bunun doğuracağı enflâsyonist tesirleri önliyecek tedbirleri de birlikte almak lâzımdır. Hükûmet, bu tedbirleri almamıştır.

Şefik İnan

İstatikçi İnan

Servet beyannamesindeki ısrarı ile sempati toplayan Maliye Bakanı Şefik İnan, bir ordinaryüs profesörün, profesörlük sa-

Bahir Ersoy

fatıyla bağdaştırılamıyacak olan mübalâğalı iddialarını, bir istitastikçiye yakışacak kesinlikle cevaplandırdı. 147'lerden Ord. Prof. Ferit Hakkı Saymen, işsizlik konusundaki bir seminerde, işsizliğin sebebinin servet beyannamesi olduğunu, bu yüzden 2,5 milyar liranın piyasadan çekildiğini söylemişti! İşçileri yanıltmak maksadıyla ortaya atılan bu Acem mübalâğasına Şefik İnan'ın cevabı şu oldu:

«1961 başında tedavüldeki para mevcudu 4 milyar 452 milyon lira idi. Aynı gün bankaların kasalarında 774, maliye veznelerinde de 17 milyon lira vardı.

Yani özel şahısların cebinde 3 milyar 661 milyon lira kalmıştı. Şayet servet beyannamesi yüzünden 2,5 milyar piyasadan çekilseydi, geriye tedavülde sadece 1 milyar 161 milyon lira kalırdı..

Böyle bir hâdisenin vukuu ise hem mümkün değildir, hem de akla aykırıdır. Zira 50 milyar liralık bir millî gelirin gerektirdiği tedavül 1 milyar 161 milyon lira nakitle sağlanamaz.

1961 yılında servet beyannamesi vermesi gereken beyannameli vergi mükelleflerinin sayısı 188 bindir. Demek oluyor ki, servet beyannamesi en çok 188 bin kişiyi ilgilendirir. Servet beyannamesi yüzünden 2,5 milyar liranın gizlendiğini düşünmek, 3 milyar 661 milyon liranın 2,5 milyarlık kısmının 188 bin kişinin cebinde bulunduğunu kabul etmek demek olur ki, bu da aklın ve mantığın kabul edebileceği bir şey değildir.»

Çalışma Meclisinde patron sözcülüğü yapan İş Hukukçusu Ordinaryüs Saymen, işçileri yanıltmak için uydurduğu 2,5 milyar lira hikâyesine verilen cevap karşısında bakalım ne diyecek? Esasen işçiler yanılmamışlardır. Bütün sendika liderleri, servet beyannamesi usulünün, işçilerin yararına olduğunu bilmektedir. Özellikle Bahir Ersoy, her konuşmasında, işçilere servet beyannamesinin faydalarını anlatmaktadır.

İnönü ve Irkçılar

Irkçı ve Turancı bir dergi İnönüyü anlatıyor. Yazıdan devşirilmiş bazı cümleler: «Zihinler Lozanı daima Sevr ile mukayeseye alıştığı için Lozan gözlerde pek fazla büyümektedir..

Şunu da unutmamak lâzımdır ki Lozanın yapısında ikinci murahhas Rıza Nur'un payı ve emeği büyüktür.»

Başka bir cümle: «Harbe girmeyişin isabetli olduğu muhakkaktır. Fakat bunda Mareşal Feyzi Çakmak'la İstanbuldaki Alman Elçisi Von Papen'in büyük payını da unutmamak lâzımdır.»

Diğer bir parça: «Onun psikolojisi üzerinde mühim bir tesir yapan olay: Cumhuriyetin ilk yıllarında Moskovaya yaptığı resmî ziyarettir. Ruslar, İnönüye yalnız büyük fabrikalarını, başarılı inşaatlarını, güzel binalarını ve o gün için iyi giydirilmiş işçileriyle o gün için ve İsmek Paşa şerefine hazırlanmış tabldotlarını gösterdiler. İnönü bunlara samimi olarak inandı ve o sahnenin arkasında hâlâ devam eden sefaletle zulmün korkunç ve iğrenç çehrelerini göremedi. Birinci Cihan Harbi sonunda kısaca gördüğü Almanya ve Fransa İnönünün üzerinde iz bırakmamıştı. Ama Moskova seyahati kendisini büyüleyerek Rusyanın büyük ve ileri bir devlet olduğunu ona telkin etti ve bu telkin Suriye ricatı dolayısiyle İngilterenin yaptığı telkinden hiç te aşağı olmadı. Bu telkin de İnönünün dış siyasetindeki mühim faktörlerden biri oldu ve bilhassa Atatürkün ölümünden sonra, Rusyayı fazla mühimsemek politikası yüzünden millî kaybımızı hayli kabarttı.»

Başka bir cümle:

«1944 de Türkçülere karşı şiddetli düşmanlık yoluna sapması İnönü için büyük bir siyasi hata olmuştur. Ve İnönü siyaset hayatı boyunca bundan çok zarar görmüştür. Bu zararların sonu geldiğine de hükmolunamaz.

İnönünün hâlâ hatasını anlamayıp eski yanlış yolunda ısrar etmekte olduğunu gösteren bir işaret onun 11 Mayıs günlü Milliyet gazetesinde çıkan bazı sözleridir. Gazeteye göre, Mardinli gençlerden onu ziyaret eden bir gruba İnönü, Doğuda yaşıyanların bir kısmına Kürt diyen bir yazı münasebetiyle aynen şöyle demiştir: **Bu anlayışa mukabele edin, hükûmet sizi destekliyecektir. Bunlar ırkçılık yapan sağcılardır. Turancılık peşindedirler. Otuz yıldan beri karşılarında olduğum için bana düşmandırlar.»**

Şakir Keçeli

C.H.P. Gençleri

C.H.P. Gençlik Kollarının Orta Anadolu Bölge toplantısı, Parti idarecileri ile C.H.P. li gençler arasındaki görüş uçurumunu büyük bir kesinlikle ortaya koydu. Parti Genel Merkezinde yapılan toplantıda Orhan Öztrak gençlerin tenkitlerini cevaplandırmakta büyük güçlük çekti.

«C.H.P. eşraf partisi hâline gelmiştir.» diyen Eskişehir delegesi Ertekin Tanrıyakul uzun uzun alkışlandı. Niğde Delegesi Emre İleri, İnönünün «Toprak reformu sadece toprak dağıtmak değildir» sözlerini telmih ederek «Toprak reformunun esası toprak dağıtmaktır» dedi. İleri ayrıca, Topaloğlu ve Oral gibi ağaların bakan olmasına çattı ve İçişleri Bakanının mutlaka Atatürkçü bir insan olmasını istedi.

Yozgat delegesi Şakir Keçeli ise, C.H.P. nin ilkelerinden uzaklaşması meselesi üzerinde durdu. C.H.P. nin Atatürkçü ilkelerinin 1945 ten itibaren dondurulduğunu söyledi. Halkçılık ilkesinden uzaklaşan demokrasi olamıyacağını, «özel teşebbüsün yapamadığını devlet yapar» tarzında bir devletçiliğin gülünçlüğünü ileri sürdü. Keçeli «devletçilik halkın sömürülmesine engel olmaktır. Halk Partisi bunun için kurulmuştur» dedi ve C.H.P. deki eşraf baskısını, partinin Köy Enstitüleri Halkevleri ve toprak ağaları karşısındaki gevşek tutumunu şiddetle tenkit etti.

Öztrak, gençlerin sert tenkitlerini «Devletçilik anlayışımız, ferdin yapamadığını yapmaktır. C.H.P. de servet düşmanlığı yoktur» tarzında beylik sözlerle geçiştirmeye çalıştı. C.H.P. Genel Sekreter yardımcısı, CHP. halka güven vermediği için kaybeder diyen gençlere «Oyların yüzde 38 ini alıyoruz. Bu kadar devrimden sonra, oyların yüzde 38 ini almak, halkın bizi tuttuğunu gösterir» cevabını verdi.

Görüldüğü gibi C.H.P. İdarecileriyle devrimci ve halkçı gençlik arasındaki, Menderesle mücadele sırasında gözükmeyen temelli görüş ayrılıkları artık suyun yüzüne çıkmıştır. Partinin muhafazakâr tutumu devam ettiği müddetçe, bu mesafe genişliyecektir.

Yaz sonuna doğru toplanması beklenen C.H.P. Gençlik Kolu Kurultayı, temelli görüş ayrılıklarını açıkça ortaya koyacaktır.

Ceyhan AP Kongresi

Kadirlinin toprak ve su ağası Tevfik Coşkunun da izlediği Ceyhan A.P. Kongresi bir hayli eğlenceli geçti. Kozanlı bir A.P. li YÖN ve Zübük gazetelerine ve Yaşar Kemale çatarak, ağaların ağasını keyiflendirdi. Kongrede «Biz elhamdülillâh müslümanız, elimizde tesbih, ağzımızda Kuran Caminin yolunu biliriz. C.H.P. liler ise Allah yazarken küçük harf kullanır. Dine hürmet etmezler» tarzında konuşmalar sık sık işitildi.

Bu arada bir delege ise Ceyhana genelev açılmasını istedi.

Türkiye İşçi Partisi

Sosyalist Partisini de saflarına alan Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar, bir basın toplantısı yaparak hükûmet buhranı üzerinde durdu.

Halen Mecliste, toprak ağaları ile sermaye çevrelerinin temsil eidldiğini, işçi sınıfı ile emekçi halk kütlelerinin sözlerini işittirecek durumda olmadığını, asıl buhranın bu dengesizlik yüzünden ortaya çıktığını söyledi.

Aybara göre, 27 Mayıstan sonra, sosyal, ekonomik ve politik reformlar yapılmadan seçimlere gidilmesi, meclislere eski tip bir çoğunluğun gelmesine yol açmıştır.

REJİM

Tevetoğlu sahnede

Hükûmet buhranı, «Bakalım A.P. ne doğuracak» diye beklemekle geçiyor. A.P. ordunun müdahale etmiyeceğine inananlar ile mücadeleden endişe duyanlar arasında bölünmüştür. Bu iki ana kutup arasında bir sürü mütereddit vardır.

Ordu müdahalesine ihtimal vermiyenlerin başında Irkçı ve Turancı azınlık vardır. Tevetoğlu'nun sürüklediği ırkçılar, bu bakımdan kendilerini İnönüden de avantajlı sayıyorlar ve rejimin çökmesinden kârlı çıkacaklarına inanıyorlar. Tevetoğlu'lara göre, rejim yıpranmaktadır. Rejimin yıpranması İnönünün yıpranmasıdır. Bu durumda İnönüye karşı bir tutum ise onlara dayanmak zorundadır. Nurcu Saadettin Bilgiçten destek bulan Tevetoğlu, bu mantıkla, adetâ bir grubun sözcüsü gibi davranmaktadır.

Atatürk aleyhtarı Tevetoğlunun Atatürkçü zinde kuvvetlerin hislerini hiçe sayan bu Makyavelce hesapları, elbette boşa çıkacaktır.

Fakat bu hesaplar, Irkçı, Turancı ve Nurcuların bugün fütursuz davranarak, oyun toplamasına yol açmaktadır. Nitekim Irkçılar, teşkilâtın, Milletvekili ve Senatörlerin İnönü aleyhtarı hislerini istismar ederek partinin yetkili organlarını ele geçirmişlerdir. Ordu müdahalesinden endişe eden mutedil grup, hezimete uğramıştır. Bunlara ya partiden istifa edip İnönüye veya Y.T.P. ye sığınmak, ya da parti içinde susup oturmak kalmıştır.

Menderesin Adana Valiliğinden İnönü taraftarlığına gelen Turhan Kapanlı, bu durumu şöyle değerlendirdi: «Bir partinin içinde faşistler hâkimdir. Milliyetçilik maskesini takıp partide istedikleri gibi at oynatırlar. Bu partiden hayır gelmez. Ayrılmaktan başka çıkar yol yok». Fakat Irkçı ve Nurcu azınlığın «Ordu bize karşı değil» propagandası ve kendilerinden emin tavırları, partiden ayrılmakta tereddüt edenlerin sayısını arttırmaktadır. Irkçılar şimdilik kuvvetlidir. Sıra pek yakında Gümüşpalaya da gelecek, onun yerini belki de kabiliyetlerini israf eden eski DSİ genel müdürü Süleyman Demirel alacaktır.

Bu durum yeni Hükûmetin teşkilini güçleştirmekte, sabırlı İnönüyü beklemeye sevketmektedir.

İnönü bekliyor

Başbakan adayının, kenardan politika alanını seyrettiği günlerde yaptığı hesap şuydu: Birinci koalisyonun mızıkçı ve hırçın ortağı AP de oldukça geniş bir huzursuzluk ortaya çıkmıştı. AP süratle bölünmeye gidiyordu. Bu partinin içindeki mutediller Gümüşpala ve şürekâsını alaşağı edip idareyi ele alabilirlerse ne âlâ, yok ele alamazlar ise, daha önce kendisine vaadettikleri gibi AP den koparlar, peşlerinden de 70 — 80 kişiyi sürüklerlerse gene ne âlâ. Her iki şıkta da, ikinci koalisyonu AP ile kurmakta fayda vardı.

İnönü, mutedillerin AP içinde idareyi ele geçireceklerinden, hiç değilse idareyi ele geçiremedikleri takdirde başta AP kadrosundan bakan olmuşların idaresinde bu partiden kopup geniş bir grup kuracaklarından emin bulunuyordu. Kâmuran Evliyaoğlu, Ahmet Topaloğlu, Cavit Oral, Necmi Ökten, Turhan Kapanlı, Cevdet Perin gibilerin bu konuda verdikleri garanti kendisini tatmin ediyordu.

Gelgelelim, hafta içinde hesap hiç de evdekine uygun bir şekilde çıkmadı. Ortalık tozdan dumandan birbirini görmez bir hale geldi ve AP mutedilleri, bir iki istisnası dışında yeteri kadar enerji sarfedemediler, sözlerinde durup durmama konusunda dahi tereddüt geçirdiler.

Mutedillerin, biraz da bakanlıklar elden gidiyor endişesi ile, kendi gruplarındaki arkadaşları ile birlikte yaptıkları ilk çıkış, AP Grubunu toplantıya çağırmak oldu. Aslında AP Parlâmento Grupları normal olarak salı günleri toplanırdı ama, mutediller, Grup Başkanı ve Grup Yönetim Kurulundan pek emin olmadıklarından, *Grubun mutlaka toplanması zımnında* bir de önerge hazırladılar. 46 kişinin imzaladığı önerge, Grubun mutlaka toplanmasını sağlamaya yetecek sayıda imzaya sahipti. Ancak, önergeyi hazırlayanlar, biraz işgüzarlıklarından, biraz da acelecilik ve acemiliklerinden önergelerinde Grubun toplantıya çağırılma gerekçesi olarak, «Partinin politikasını görüşmek ve tesbit etmek üzere» diye bir kayıt koydular.

Halbuki AP tüzüğüne göre bu yetki Merkez Yönetim Kurulununundu. Bu yüzden önerge, hiç yokmuş gibi muamele gördü ve Grup toplanmadı. Gerçi salı günü, önergeye imza koyanlar bir araya geldi. Ama bu mutedillerin AP içinde sadece bir avuç insan olduklarını göstermekten başka bir şeye yaramadı. Grup Yönetim Kurulundan Halim Aras üstelik, «Grubu toplamamakta kararlıyız» dedi. Saadettin Bilgiç ise, daha yüksek perdeden, «CHP bizimle koalisyona gitmek istiyorsa şartlarımızı kabul etsin» diye konuştu.

O gün, İnönünün bel bağladığı mutedillerden bir kişi, AP kurucularından Devlet Bakanı Necmi Ökten partiden istifa etti. Mutedillerin başarı sağlayamamasından dolayı süngüsü düşen CHP yöneticileri bu istifa üzerine bir yeni umuda kapıldı. Tamam, işte Necmi Ökten, AP nin iki numaralı kurucusu istifa etti bunu yeni ve kütle halinde istifalar takip edecek diye düşünüldü. Ama Ökten'in istifası, bir zamanlar DP den istifa eden Prof. Fuat Köprülünün istifası kadar bile yankı uyandırmadı.

İnönü görüşmeden sonra Bölükbaşı'yı uğurluyor

Yeni tertipler

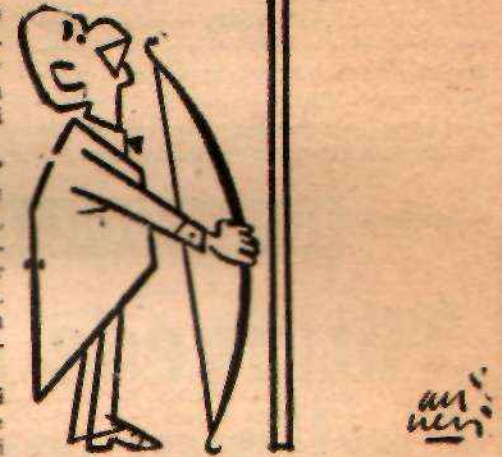
İnönü, AP grubunun toplanamamasına rağmen, Necmi Ökten'le başlayan istifalar zincirinin devam edeceğine inandığından, Çarşamba sabahı Devlet Başkanına gidip, Kabineyi kurmak için temaslara başlıyacağını, ancak kendisine bir hafta mühlet verilmesini istedi. Kendisini iyice ağırdan alıyordu. Devlet Başkanı Gürsel de zaten bir gece önce Çankayada'ki parkta halkla yaptığı bir sohbette, «Kabineyi İnönüden başkası kuramaz» diye bir çıkış yapmıştı.

İnönü Çankayada Gürseli ziyaret ettikten sonra Başbakanlığa gelerek, Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunayla biri öğleye doğru, diğeri akşam üzeri iki görüşme yaptı.

İnönü aynı gün, Başbakanlık içindeki Devlet Bakanlığı odalarından birinde emaneten oturan AP den müstafi, kabineden müstafi Necmi Ökteni ziyaret etti. Ökten'den niye tek başına istifa ettiğini ve AP içindeki muhtemel gelişmeleri sordu. Ökten oldukça umutsuzdu. Kendi bakan arkadaşları bile istifaya yanaşmıyordu. Ökten'in eski bir asker olarak olayları olanca açıklığı ile ortaya koyması İnönünün keyfini kaçırdı, ama gene renk vermemeyi tercih etti.

Başbakanlık odasına döndüğünde, Özel Kalem Müdürüne, bir başka müstafi ile, Osman Bölükbaşı ile görüşmek istediğini söyledi. Ama Bölükbaşı ile yapılan görüşme müsbet sonuca varmıyan bir sohbet ve dertleşmeden öteye gitmedi. İnönü bu görüşmede, ancak Bölükbaşıdan CKMP'den ayrılması sebeplerini dinledi ve öğrendi!..

İnönü, Bölükbaşıdan sonra CHMP müstafilerinin lideri durumunda olan Hüseyin Ataman ile görüştü. Ataman, durumu İnönüye askerce ve açıkça anlattı, «21 milletvekili ve 9 senatörüz. Bir koalisyona katılmak için dermanımız yok. Yapıcı muhalefet yapar ve tarafınızdan bir hükûmet kurulmasını destekleriz» dedi.

Bundan sonra İnönünün görüştüğü CKMP Genel Başkanı Hasan Dinçer ise millî koalisyon üzerinde ısrar etti ve ikili veya üçlü koalisyon konusundaki teklife «Grup kararımız var, katılamayız. Ancak kuracağınız hükûmeti destekleriz» cevabını verdi.

Gün, AP nin bölüneceği ihtimaline büyük ümit bağlamış İnönüyü büsbütün hayal kırıklığına uğratmamak içinmiş gibi yeni bir istifa ile kapandı. AP li mutedillerden Kadri Özek o gün Meclis koridorlarında avazı çıktığı kadar, «koca bir siyasî teşekkülün kaderi birkaç ırkçının elinde mi kalacaktı» diye bağırarak istifasını Genel Merkeze gönderdi.

El elden üstündür

AP Grup Yönetim Kuruluna dış geçiremiyen mutediller, Necmi Öktenin gemiyi terketmesi ile, Merkez Yönetim Kurulunda da bir darbe yemişlerdi. Mutedillere göre daha kurnazca bir politika takip eden müfritler, Merkez Yönetim Kurulunun yeniden teşkili için istifa etmişlerdi. Tevetoğlu ile Gökhan Evliyaoğlunun hazırladığı söylenen liste, Kurucular tarafından hemen olduğu gibi yeni Merkez Yönetim Kurulu seçildi. Bu seçim sırasında mutedil Kâmuran Evliyaoğlu oturumu terk zorunda kaldı. Cevdet Perin de kendisini takip etti. Irkçılar, Grup Yönetim Kurulundan sonra Merkez Yönetim Kurulunda da hâkimiyeti ele geçirmişlerdi. Artık aynı oyunu Grup Yönetim Kurulunda da denemek için hiç bir engel yoktu. Sadettin Bilgiçin başkanlığındaki Grup Yönetim Kurulu, resmen bir hafta sonra açıklanmak üzere istifa ettiler.

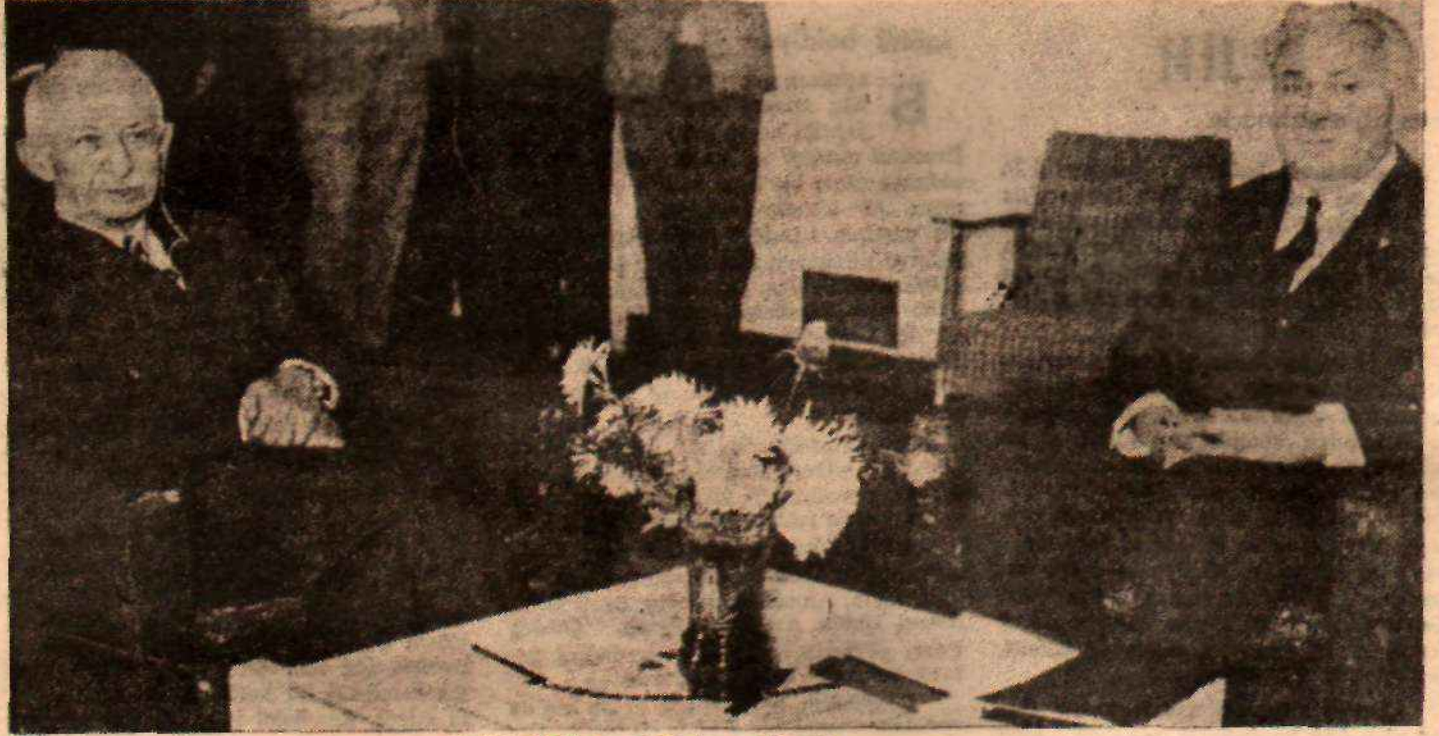
Perşembe günü, İnönünün umudunu büsbütün yitirmemesi için AP mutedillerinden biri daha, Ticaret Bakanı İhsan Gürsan partisinden istifa etti. Bağımsız gruba katıldı. Bağımsız grup, damlaya damlaya göl olacağa benziyordu ama, göl olması için beklemek gerekecekti. AP nin ırkçı, yobaz ve kincilerle dolu yeni Merkez Yönetim Kurulu yayınladığı bir bildiride, AP lileri aynı ideal için çalışmaya, derlenip toparlanmaya dâvet etti. Aynı sırada AP mutedilleri de, Gümüşpalaya verilmek üzere bir muhtıra hazırlamaya girişmişlerdi. Ne var ki muhtıranın tonunun ne olacağı mutedilleri ikiye bölmekte gecikmedi. Halûk Nurbaki, Cevdet Perin, Kâmuran Evliyaoğlu, Turan Kapanlı gibiler; muhtırada ileri sürülecek şartların tahakkuk etmediği takdirde muhtıraya tahakkuk etmediği takdirde muhtırayı verenlerin istifa edeceklerinin bildirilmesini istiyor, buna karşılık teşkilâtsız bir bağımsız grubun köksüz ağaca benziyeceğini ileri sürenler, «daha istifanın zamanı değil, mücadeleye içerden devam edelim» diyenler ise İhsan Sabri Çağlayangilin etrafında toplanıyorlardı. Nitekim onların dediği oldu. Oldu ama, bu sefer de muhtıranın altına konacak imzaları toplamak bir dert oldu. İlk gün toplanabilen imza sayısı 52 de kaldı.

Ertesi gün İnönü, CKMP lideri Hasan Dinçerle bir kere daha konuştu. CKMP Millî Koalisyon fikrinde israr etti. AP mutedilleri 72 ye çıktı ve muhtıra açıklandı Havadan sudan bir muhtıraydı ve İnönünün ümitleri daha çok kırıldı. Nitekim A. P. İl Başkanları toplantısında Gümüşpala, «muhtırayı ben de imzalardım» diyerek alkış topladı.

Ancak, cuma günü Başbakanlığa dâvet edilen YTP. lideri Alican, buhranın bir rejim buhranı halini almasından endişe ettiklerini. CHP. ile bir koalisyona girmeye hazır olduklarını açıkladı. Gerçi Y.T.P, nin de koalisyona katılmak için bir takım şartları vardı ama, şartlar açıklandığında bunların şartlan çok mâlumu ilân kabilinden bir takım laflardan öteye gitmediği anlaşıldı

İnönü liderinin grup üyeleri üzerinde tam anlamıyla otorite kuramayacağı bir parti olan YTP. ile ikili bir koalisyona gitmeyi pek çıkar yol olarak kabul etmiyordu. Bu bakımdan Alicanın koalisyona katılırız vaadini pek fazla önemsemedi. İşler süratle bir çıkmaza doğru gidiyordu. *Partilerde ve işin garibi daha önceki*lerin aksine CHP. içinde garip bir huzursuzluk başladı Sıtkı Ulay gibi bir takım eski ihtilâlciler partileri falan kapatmaktan bahsediyorlardı. Birden bazı yüreklerde bir panik havası başladı. Yeni Sabah gazetesi çift sütün üzerine yayınladığı bir başyazıda, İnönüye bir yıl için diktatörlük yetkileri verilmesini teklif etti. Sağda solda ise, şimdiye kadar hep demokratik rejimi savunmuş olan İnö*nünün böyle birşeyi kabul edemeyeceği*, ama İnönünün kenara çekilmesi ve askerî destek altında kurulacak bir Feyzioğlu kabinesinin memleketi idâre etmesi söylentileri yayılmaya başladı.

Cumartesi sabahı ise ümitsizlik ortalığa iyiden iyiye yayıldı. CHP. liler son bir gayretle haftanın son günü toplanacak olan AP. küçük Kurultayına da baskı olur böylece belki AP. bölünür niyetine, bazı gazetelere el altından. İnönü YTP. ve CKMP. ile üçlü bir koalisyona gidecek haberini uçurdu Ama, Kemal Satıra yakın çevrelerden çıkan bu haberi, Feyzioğlu yalanladı Dolayısı ile de haberi gazetelerin bazısı yazdı bazısı yazmadı. Buğday fiyatlarını tesbit için son bir toplantıya çağırılan müstafi Bakanlar Kurulunda İnönü. fiyat meselesi halledildikten sonra, yeni kabineyi kurabilmek için yaptığı temasları anlattı. Çarşambaya kadar bir sonuç alamaz ise Başbakanlık adaylığından vaz geçeceğini Cumburbaşkanına bildireceğini söyledi. O gün AP. li mutediller son bir çıkış daha yapmış, Ömer Eken, Burhan Apaydın ve Enis Kansulu bir ekip, yaptıkları bir basın toplantısında açıkladıkları yeni bir muhtıra ile, AP. müfritlerine «Dikta isteyen müfrit ırkçıların hâkim olduğunu» bildirdi. Ayrıca gazetecilere de AP. müfritleri içinde, gerici ve Nurcu Saadettin Bilgiç ile ırkçı — Turancı Tahsin Demiray arasında post kapma yüzünden ihtilâf çıktığı yolunda haberler uçuruldu

İnönü, YTP Genel Başkanı Alican'la

İnönü akşam üzeri, CHP. Grup Başkan vekilleri İbrahim Öktem ve Şevket Raşit Hatipoğlu ile görüştü. Grupun pazartesi günü toplantıya çağırılmasını istedi. Aklına iyice koymuştu. Gümüşpalalı bir AP. ile koalisyona gitmeyecekti. Ama bu işin sorumluluğunu da tek başına omuzlarına almasında mânâ yoktu. Nasıl olsa Grup Gümüşpalaya ve AP. ye diş biliyordu. Soromluluğu onların üstüne yıkmak daha doğru olurdu. O gün, ümitleri iyice kırılmış olan CHP. lilere gene bir amorti çıktı. Akşam geç vakit AP. mutedillerinden Turgut Çulhanın da istifa ettiği söylendi Fakat ertesi gün Turgut Çulha, haberi şiddetle yalanladı.

CHP. lilerin bütün bir hafta boyunca bekledikleri AP. deki kitle halindeki bölünme ihtimali. Pazar günü akşamı birden arttı Arttı ama, bu sefer de ortaya başka bir gerçek çıktı. AP. den istifaya cesaret edebileceğe benziyenlerin sayısı öyle umulduğu gibi yetmiş seksen kişi değildi. Bu rakkam çok daha aşağılarda görünüyordu. Bakanların içinde bile, AP. de kalmayı düşünebilen müteredditler vardı.

Son ümit

Pazar günü Hergele Meydanında bir düğün salonunda toplanan AP. Küçük Kurultayında, işler sabah bir hayli sâkin gitti. Mutediller bu toplantıya gelmemişti. Ama öğ*leden sonra*, kâh 72 ler; kâh 65 ler kâh ta 12'ler diye adlandırılan aslında da yirmi yirmibeş kişiyi geçmeyen mutediller grubunun da toplantıya katılması ve hele kendilerine karşı yapılan hücum ve hakaretleri cevaplandırmak için söz istemeleri Başkanlık divanının da bunlara ısrarla söz vermemesi ortalığı bir hayli karıştırdı. Karşılıklı bağırışmalar sataşmalar; hatta hafiften itişip kakışmalar oldu. Mutedillerden Kâmuran Evliyaoğlu yuhalandı mutediller adına sadece iki üç gün genel sekreterlik yapan İsmet Sezgin hüngür hüngür ağladı. İllerden gelen temsilciler müfritleri savunarak; mutedilleri CHP. nin oyununa gelmiş insanlar olarak vasıflandırdılar. Hatta içlerinden bir tanesi açıkça; bakanlarını İnönü taraftarı *olmakla itham edip; «gavurun ekmeğini* yiyen onun kılıcını da kullanır» dedi. Toplantıya başkanlık eden Gümüşpala; önce oturumu yarım saat tatil etmek, daha sonra de toplantıyı ertesi sabaha bırakmak zorunda kaldı. Koridorda Turhan Kapanlı, Gümüşpalayı, partinin sevkü idâresini ele geçiren faşistlerin oyununa gelmekle itham etti. Ama, illerden gelmiş delegeler, aftan başka hiç bir şey düşünmüyorlardı. İnönünün kendilerine oyun oynamak istediğine iyice inanmışlardı. Birleşelim. İnönünün ve CHP. nin oyununa düşmeyelim, gerekirse mutedilleri atalım diyorlardı.

Mutediller, Küçük Kurultayın ilk gününü sonunda uğradıkları ağır hezimetten sonra, Balin oteli salonlarında toplantıya çekildiler Taktiklerini yeniden gözden geçirmek istiyorlardı. İşte nihayet karar saati gelip çatıyordu. AP den istifa mı etmeliydiler yoksa *herşeye bo*yun eğip AP. de mi kalmalıydılar. Yudumlanan viskilerin verdiği mahmurluk altında bu konu geç saatlere kadar tartışıldı. Ama o akşam da kesin bir sonuca varmak mümkün olmadı.

Ertesi günkü İl Başkanları toplantısı, ırkçı ve nurcu grubun zaferiyle sonuçlanda. İl Başkanları, Temsilciler Meclisine üye seçme işini, müfritlerin hâkim olduğu Kurucular Heyetine bıraktı. Gümüşpala ise partiden ayrılmayı düşünenleri caydırmak ümidiyle, uzlaştırıcı ve yatıştırıcı konuşmalar yaparak alkış topladı. Bu arada Gümüşpala'nın «Arkadaşlar, rica ederim, AP'yi mutediller ve faşistler diye ikiye bölmeyin» demesi fiilî durumun bir itirafı olarak manidardı.

CHP Grubu

Kabine buhranının düğümü, İnönünün hafta başında pazartesi günü CHP. grubunda yaptığı konuşmada da çözülemedi. İnönü, kendi grubuna son durumu ve kararını Çarşamba günü açıklayabileceğini, şimdilik olayların gelişmesini beklediğini bildirdi.

İnönü, Pazartesi günü CHP. Grubunda temaslarını açıkladı ve Bölükbaşı, Ataman ve Dinçer ile olan görüşmelerini nakletti. Buna göre CKMP'nin dörtlü koalisyonda ısrardan ayrılmasıyla ikili veya üçlü bir koalisyon *umudu görülüyordu*.

Sözlerine, durumdan grubu daima haberdar edeceği vaadini yerine getirdiğini belirtmekle başlayan İnönü, YTP. Genel Başkanı Alican'a yaptığı koalisyon teklifine müspet cevap aldığını ve YTP'nin her türlü koalisyona hazır olduğunu öğrendiğini söyledi.

Alican, İnönünün «63 milletvekilinin hepsine hâkim misin? Duyduğuma göre bazı başına buyruklar var» sorusuna «Hepsine hâkimim» cevabını vermişti.

Alican, görüşmede İnönü'ye servet be-

İlhan Selçuk

Türkiyede Demokrasi Geriliyor mu?..

Türkiyede demokrasiyi istiyoruz. Türkiyede demokrasiyi gerçekleştirmek istiyoruz.

Yalnız biz mi istiyoruz? Taa Meşrutiyet*lerden beri nice nice kimseler demokratik* düzenin gerçekleştirilmesi için iğneyle kuyu kazarcasına emek vermişlerdir.

Ama gelmemiştir demokrasi, gelip oturup yerleşmemiştir.

Şu içinde bulunduğumuz acayip rejime demokrasi adını verebilmek cesaretini hangi aydın kendinde bulabilir? Eğer şu içinde bulunduğumuz düzen gerçekten demokrasi ise şikâyete hiç hakkımız olmamalıdır. Bugün oldukça eli yüzü düzgün bir Anayasamız, Anayasa Mahkememiz, bir çok partimiz, kanunlarımız, bu kanunlar çerçevesinde çalışan bir basınımız, seçim müessesemiz. sendikalarımız ve diğer meslek teşekküllerimiz var.

Görünüşe göre böyledir. Ve Ceza Kanununda, öteden beri tenkidi yapılan Faşist Ceza Kanunundan aktarma bir kaç madde de olmasa Türkiyede demokrasinin ayaklarını uzatıp enine boyuna yerleşmemesi için hukukça hiç bir engel yok*tur*.

Üstelik Ceza Kanunundaki engelleyici maddelerin ve diğerlerinin bilmem hangi komisyonlarda düzenlenmesi için şu anda çalışmalar devam etmektedir. Bunlar da kalktıktan sonra kanunlar açısından Türkiyede demokrasi mücadelesi bitmiş sayılacaktır.

Buna rağmen Türkiyede medenî anlamda gerçek demokrasi kurulmuş sayılacak mıdır?

Kanunlar çatısı ne olursa olsun, bir memlekette demokrasiyi yerleştiren ve yürüten insanlardır. Bu insanlar çok eski bir ekonomik düzen ve yüzyıllardan beri sımsıkı örülmüş bir sosyal doku içinde uyuşup kalmışlarsa, bütün yolları kesilmişse, kendi sosyal ve beşeri değerlerinin şuuruna varamamışlarsa o memleketin kudretli ağa ve eşraf sınıfı iktidarı çok kesin bir şekilde ellerinde tutuyorsa en demokratik bir kanunlar çatısı ne işe yarayacaktır?

Daha açık konuşalım: Bugün Fransadaki, İngilteredeki veya Amerikadaki kanunlar çatısını az gelişmiş bir ülkeye olduğu gibi giydirsek o az gelişmiş ülkede demokrasi gerçekleşebilir mi?

Demokrasinin belli bir medeniyet seviyesi, bir istihsal ve eğitim yeterliğine varabilmiş ülkelerde işliyebildiğini yeryüzündeki tecrübeler açıklamıştır. İspat edilmiştir ki en modern en ileri kanunlar *eski ve ilkel bir sosyal düzen üzerinde şe*kilsiz ve mânâsız bir örtü gibi kalmaktadır.

Türkiyede bugün şeklî bir demokrasi mevcuttur. Bu şeklî demokrasi ortamında iktisadi kalkınmanın çıkar yollarını araştırmak, reformların gerçekleşmesi için müsaade etmek, fertlere sosyal hak*larının şuurunu aşılamağa çalışmak ger*çek anlamda demokrasi mücadelesinin tâ kendisidir.

1962 Türkiyesinde mücerret demokrasiyi savunmak, demokrasiyi savunmak mıdır?

Mücerret demokrasi mücadelelerinden bıkkınlığa düşmüş inancını kaybetmiş insanalara bir çıkış yolunun ışığını tutacak fikirleri öne sürmeden istediğiniz kadar çok partili rejimin havariliğini yapın, *peygamberlerin iflâs ettiği yerlerde şa*kirtlerin iman tazelemesi çok güçtür.

Bunun içindir ki 1962 Türkiyesinde meselemizi şu biçimde ortaya koymakta büyük gerçek ve fayda var:

— *27 Mayıstan sonra* Türkiyede demokrasi gerilemiş midir?

— Bayar - Menderes demokrasisini demokrasi sayıyorsak evet.

Ama...

Demokrasiyi çalışanların uyanmağa, haklarını aramağa, kendi güçlerinin farkına varmağa başlamaları açısından değerlendiriyorsak bugün dünden çok daha ilerideyiz.

Dikkat edelim: Karşımızda bugünkü *çok partili rejimi istemiyen bir iktidar* yok, bugünkü biçimde demokrasiyi istemiyen bir siyasi parti de yok.

Bilâkis bugünkü demokrasi rejimini bir tedbirler kanunu ile savunmağa kalkan bir siyasi iktidar karşısındayız.

Peki demokrasinin mücadelesi artık kime karşı ve nasıl yapılacak?

İşte bu hedefi arayınız. Bu hedefi bulduğunuz zaman gerçek demokrasi mücadelesinin şekli ve muhtevası kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

kalkınma programı

Devletçilik

Memleketimizde geniş bir devlet sektörü ve koyu bir devlet müdahaleciliği var. Fakat. devletçilik yok.

İsveçte ise lüzumsuz müdaheleden kaçınan bir devlet var. Devlet sektörünün alanı çok dar. Fakat orada iyi işliyen bir devletçilik var.

Bizim devletçiliğimiz, sadece olayların zorlamasıyla ortaya çıkmış bir sistem: Özel teşebbüs mevcut olmadığı için devletçi olmuşuz. Fakat Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren müteşebbis yaratmaya çalışmışız. Özellikle, son 15 yıldır, bir taraftan Sam Amca, öbür taraftan bizim politikacılar bu yolda, çok büyük gayretler göstermişlerdir. Ama cılız özel sektör, bir türlü beklenen gelişmeye kavuşamamıştır. Büyük iş adamlarımız, devlet kapısında, rahat, yüksek ve garantili kazanç araştıran mutlu vatandaşlar topluluğu olmaktan öteye gidememiştir. Bu mutlu vatandaşlar, kendilerine hediye edilmek istenen iktisadî devlet teşebbüslerini bile almaktan korkmuşlardır! Bu yüzden 50 milyarlık devlet teşebbüsleri yatırımları karşısında, özel sektörün sanayi alanındaki yatırımları pek cüce kalmaktadır.

Durum şudur: Yatırımların 2/3 ü devlet tarafından gerçekleştirilmektedir. Özel sektör yatırımları 1/3 tür. Bunun da 2/3 üne yakın bir kısmı meskene gitmektedir. Demek oluyorki, özel sektörün doğrudan doğruya verimli yatırımları, toplam yatırımların ancak 1/9 una erişmektedir. Bu yatırımlar da, çok kârlı ve garantili mahdut sektörlere ve bölgelere gitmektedir. Memleketin Doğusunda, özel sanayi diye bir şey mevcut değildir.

Bu durumda devlet, ister istemez başlıca müteşebbis olarak ortaya çıkmıştır. Yalnız bizim devletçiliğimiz, özel çıkarların yararına işliyen bir yağma sistemi haline gelmiştir. Devletçilik, devletçiliğe karşı olan, en azından ona inanmamış kimselerin elindedir. Devlet teşebbüsleri, bütün faydalı hizmetlerine rağmen, siyasi iktidarın nimet dağıtma vasıtalarıdır. Bu anlamda, Türkiyede devletçilik yoktur. Bir kaç örnek bunu kolayca gösterecektir:

1. Devlet teşebbüslerini, özel sektöre devretmek mümkün olmamıştır. Fakat devlet teşebbüsleri, özel şirketler haline getirilmişlerdir. Meselâ GİMA. Sermayesinin yüzde 60 kadarı devletindir. Fakat devletin iktisadî murakabesinin dışında kalan ve son derece kötü işletilen bu anonim şirket, âdetâ bir çiftliktir. Devletin sağladığı kredilerle kurulan Çukurova Elektrik İşletmesi, zorla ve pek gülünç şekilde kapitalist imâl ederek, bir takım dostlara ikram olunmuştur. İktisadî Devlet Teşekkülü şeklinde işletilmesini engelliyecek hiç bir ciddî sebep olmamakla beraber, Türk Hava Yolları ve Deniz İşletmeleri gibi devlet teşebbüsleri anonim şirketler haline getirilerek, lüzumsuz bir serbestiye kavuşturulmuştur. Bu serbesti en azından devlet parasını rahatça harcamaya, eşe dosta çok yüksek ücretler ödemeye yarar. Önümüzdeki sayılarda ele alacağımız bir kaç milyarlık Ereğli Çelik, teşebbüsü devlet parasının ve devlet eliyle sağlanan dış kredilerin, özel çıkarlar uğrunda nasıl kullanıldığını gösteren iyi bir örnek olacaktır.

Kısaca, memleketimizde, özel sektöre sun'î şekilde maledilen geniş bir devlet sektörü mevcuttur.

2. Devlet işletmelerinin, özel şahıslar ve şirketlerle birlikte, teşebbüsler kurması modadır. Yüksek Murakabe Heyeti Raporlarının ve İktisadî Devlet Teşebbüsleri üzerinde yerli ve yabancı uzmanlar tarafından yapılan son incelemenin açıkça gösterdiği gibi, iştirakler, devlet teşebbüslerinin özel çıkarlar uğrunda istismarının tipik bir tezahürüdür. Bu iştiraklerde, sermayeyi ve krediyi devlet sağlar, parsayı özel şahıslar toplar. Mekanizma şöyledir: Farzedelim Sümerbank, özel şahıslarla birlikte bir dokuma şirketi kuruyor. Şirketin sermayesi, diyelim ki, 100 milyon lira. Sümerbanka 4.9 milyon liralık bir hisse vererek, çoğunluğun özel şahıslar elinde kalması sağlanır. Fakat Sümerbanka taahhüt ettiği sermayenin büyük kısmı hemen ödetilir. Halbuki özel şahıslar, taahhüt ettikleri sermayenin pek az kısmını öderler. Böylece, şirket sermayesinin hukuken yüzde 51 ini ellerinde tutan özel şahıslar, Sümerbankın parasıyla şirkete hâkim olurlar. İş bu kadarla da bitmez. Sümerbank Şirkete çok geniş krediler açar. Bu suretle, özel şahıslar bir kaç bin lirayla, 100 milyonlarla oynıyan büyük müteşebbisler haline gelir.

İştirakler, devlet teşebbüsleri idarecilerine de, kurulan şirketlerin idare meclislerine üye olarak, açıktan para almak fırsatını sağlar. Bunun içindir ki D.P. devrinde bu tarz yüzlerce iştirak kurulmuştur.

3. Özel teşebbüs, devlet işletmelerinin sırtından geçinir. Devlet teşebbüslerinin zarar etmesi, birçok halde, kötü idare edilmenin sonucu değildir. Devlet işletmeleri ucuz fiyatlarla özel sektörü finanse eder. Meselâ elektrik ve kömür fiyatları, maliyetin çok altında tutmak suretiyle, özel sanayie milyonlarca lira sağlanır. 1958 de istikrar politikasının icabı olarak, elektrik fiyatlarını yükseltmek zorunda kalan Menderes Hükûmetinin özel sanayicilerin feryadı üzerine Etibankı ucuz satışa zorladığı hatırlardadır.

Doğan Avcıoğlu

Başka bir örnek, Sümerbankın Yıldız Porselen Fabrikasıdır. Ayni mahiyette imalât yapan özel firmalar, vergiden muaf tutulduğu halde, devlet fabrikası yüzde 40 vergi öder! Demiryollarında nakliye vergisi alınır, karayollarını kullananlar unutulur. Demiryollarının bugünkü perişan halinin temel sebebi, demiryolları aleyhine olarak karayolları nakliyesine sağlanan muazzam avantajlardır.

Herkesin bildiği taahhüt oyunları ve ithalâtçılara sağlanan açıktan kârlar üzerinde ise durmuyoruz. Yukarıdaki birkaç örnek dahi, devlet teşebbüslerinin hangi zihniyetle işletildiğini göstermeye kâfidir. Sanayi bakanlarının da, ekseriya özel sektör çığırtkanları arasından seçilmesi bir tesadüf olmasa gerektir.

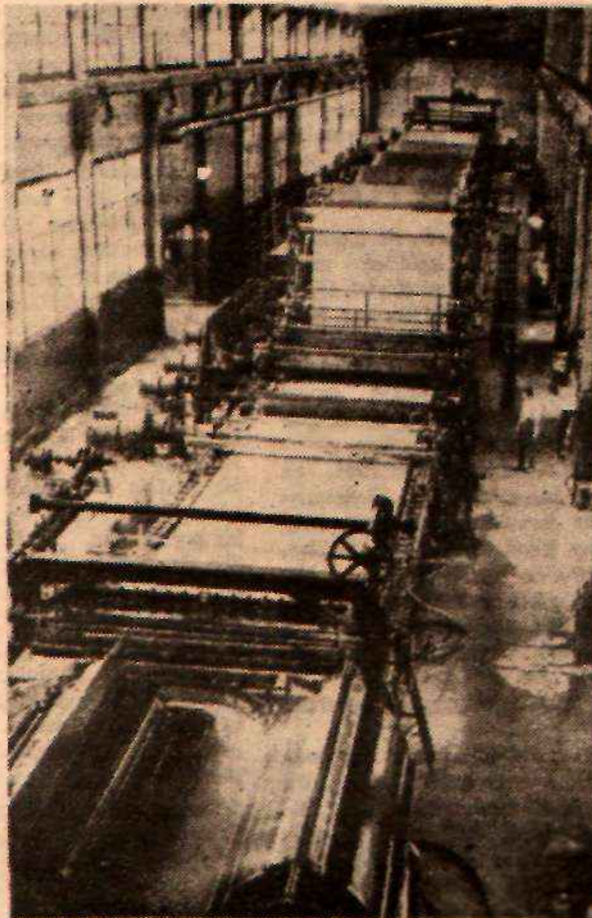
4. Devlet teşebbüsleri, politik tatmin vasıtası olarak kullanılmaktadır. Siyasi yatırım yapma endişesiyle, kötü kuruluş yerleri seçildiği ve teknik bakımdan gerekli büyüklüğün altında ufak işletmeler kurulduğu artık bilinmektedir. Devlet teşebbüslerinin, iktidar partilerinin çiftliği haline getirildiği de kimsenin meçhulü değildir. Devlet teşebbüsleri, partizanlara iş sağlama büroları olmaktan hâlâ kurtarılmış değildir.

Kısaca, devlet teşebbüslerini yoketmek için herşey yapılmıştır. Bu kadar kötü şartlar altında dahi devlet teşebbüslerinin bir varlık olarak ayakta durması, onların ne kadar sağlam kuruluşlar olduğunu ortaya koymaktadır. İnanmamış politikacılar ve bir kısım inanmamış idareciler, büyük sermayenin zorlamalarına rağmen, devlet teşebbüslerini yıkamamışlardır. Bu durum, aynı zamanda, büyük sermayenin teşebbüs ruhundan ne kadar mahrum olduğunu ortaya koymaktadır.

Aşırı müdahalecilik

İmkânları, özel çıkarlar uğruna israf edilen Devlet Teşebbüsleri, bunun yanı sıra, bakanların keyfî müdahaleleri altında ezilmektedir. Bakanlar, günlük işletme kararlarına, ufak memurların tayinine bile karışır. Buna karşılık, devlet teşebbüslerinin, başta yatırım kararları olmak üzere, merkezî müdahaleleri gerektiren önemli faaliyetleri başıboş bırakmıştır!

Esasen olayların zorla kabul ettirdiği devlet müdaheleciliği, bilimsel temellere oturtulmamıştır. Devlet çok şeye karışır, ama çok defa ne maksatla karıştığı bile anlaşılamaz. Çelişik kararlara sık sık rastlanır. Meselâ hayvancılığı geliştirmek için yüz milyonlarca lira harcanırken, et fiyatları çok düşük seviyede tutularak hayvancılığın gelişmesi önlenir. Demiryollarına milyonlarca lira yatırılır, fakat karayolu ve demiryolu nakliyatı koordine

Devlet İşletmesi: İzmit Kâğıt Fabrikası

edilmediği için, demiryollarının bugünkü feci duruma düşmesine seyirci kalınır. Devlet, bir çok ziraî madde fiyatlarını tesbit eder, fakat fiyat politikasını, ziraî istihsali arzu edilen mahsullere yöneltmek maksadıyla kullanmayı aklına getirmez. Kredi politikası, dış ticaret politikası, basit ticarî hesapların çerçevesini aşmaz. Bu yüzden koyu bir müdaheleciliğe ve ümitsizlik kaynağı bürokrasiye rağmen, Türk ekonomisi, Batının liberal ekonomilerinden çok daha büyük bir anarşi içindedir.

Memleketimizde bugün, toplu bir kalkınma görüşünden mahrum, özel çıkarlar için kullanılan anarşik bir devletçilik mevcuttur.

Devletçilik ortamının yaratılması

Devletçiliğin ilk meselesi, devletçiliğe inanmış bir siyasi kadronun ve ortamın yaratılmasıdır. Devletçiliğin temel gayesi, özel çıkarlar yerine, halkın çıkarını geçirmektir. Bu sebeple, tam mânasıyla halkın yararına yönelmiş bir devletçilik, halkçılıktan ayrılamaz. Gerçekten halkçı bir idare olmadıkça, devletçilikten beklenen faydaların çoğu sağlanamaz. O halde, Devleti özel çıkarların elinden kurtarmak lâzımdır. Bu da özel iktisadî gücün, paraya dayanarak, devleti ele geçirmesini önlemekle gerçekleştirilir.

Özel çıkarların büyük siyasî nüfuzunu kırmak için, banka, sigorta, dış ticaret gibi alanların devletleştirilmesi, iç ticaretin istismarcı mutavassıtların elinden kurtarılması, ağaların siyasî gücüne son verecek köklü bir toprak reformunun gerçekleştirilmesi ve geniş bir kooperatifçilik hareketine gidilmesi lâzımdır. Ayrıca, öğretim kurumlarının her kademesinde, fakir çocuklar için zengin çocuklarıyla eşit şans yaratarak, halk çocuklarının toplum hayatında en yüksek yerlere erişmesini sağlamak gaye edinilmelidir. Demokrasi ve devletçilik, bu reformlar gerçekleştirildiği takdirde muhteva kazanacaktır.

Demokrasiyi gerçekleştirme vasıtası olan devletleştirme, aynı zamanda, rasyonel bir iktisadi kalkınma yoludur. Ciddî bir plânlama, devletin ekonominin kilit noktalarını elinde tutmasını ve ekonominin rasyonelleştirilmesini gerektirir. Kredi ve dış ticaretin devletleştirilmesi bu açıdan da lüzumludur. Ayrıca, kara ve deniz nakliyatının disiplin altına alınması, yeraltı kaynaklarının kullanılmasında devletin hâkim durumunun tanınması, ağır sanayiin devlet elinde bulunması gereklidir.

Şuurlu müdahale

Devletçiliğin ikinci meselesi, onun bir kalkınma görüşüne oturtulmasıdır. Bütün iktisadî hayatın plânlanması, devletçiliğin tabiî bir sonucudur. Plânlama ise, akılcı bir kalkınma doktrinine dayandırılmadıkça pusulasız kalır. Sosyalizm, halkçı ve akılcı bir kalkınma doktrini olarak, devletçilik ve plânlama için en uygun ortamı yaratır.

Denir ki plânlama ve sosyalizm bürokrasiyi arttırır. Nazarî bakımdan doğru sayılabilecek olan bu iddia, memleketimiz için doğru değildir. Zira bugün her tarafta, tesirsiz, fakat geniş ve keyfî müdahalecilik ve kırtasiyecilik hâkimdir. Bu sebeple memleketimizde çok daha az karışarak; çok daha başarılı sonuçlar almak mümkündür.

İktisadî Devlet Teşebbüsleri, teferruatla ilgili müdahaleler altında ezilmektedir. Bu teşebbüslerin yanlış yatırım kararları ve fiyat politikaları yüzünden kaybolan milyonlarca liraya kimse aldırış etmezken incir çekirdeğini doldurmıyan meseleler didik didik edilmekte, boş yere enerji ve vakit israf edilmektedir. Bu sebeple, devlet teşebbüsleri yatırım kararları gibi merkezî bir otoritenin koordinasyonuna ihtiyaç gösteren meselelerin dışında bağımsızlığa kavuşturulmalıdır. Bağımsızlık elbetteki başı boşluk değildir. Bağımsızlığı, yıl içinde idârecileri, kalkınma plânı çerçevesinde serbest bırakmak; yıl sonunda teşebbüsün elde ettiği sonuçlara bakarak onlardan hesap sormak şeklinde anlıyoruz. İşletmeler arasında imkânların el verdiği ölçüde mukayeseli maliyet sistemleri kurulabilir, işletmelerin normal olarak erişebileceği sonuçları gösteren bütçeler hazırlanabilir. Yıl sonunda bu ölçülere göre başarılı sayılamıyan idâreciler, otomatik olarak iktisadî yargıçlar önünde hesap vermeye çağırılabilir Kusuru görülen idareciler cezalandırılır, başarılılar mükâfatlandırılır.

Daha başka metodlar da bulmak mümkündür. Plânlama ve işletmecilik alanında kazanılan tecrübeler, ciddi bir plânlamanın gerektirdiği merkeziyetçilikle muhtariyeti bağdaştıracak çeşitli formüller sağlamaktadır. Meselenin teknik tarafı fazla önemli değildir. Önemli olan, bugün Türkiyede devletçiliğin rahatsız edici ve tesirsiz müdahaleleri arttırmak yerine, iktisadî hayatı daha az rahatsız edici, fakat daha tesirli müdahalelerle yöneltmek demek olduğunun anlaşılmasıdır. Mesele, daha fazla müdahale değil, daha rasyonel müdahaledir.

Devletçiliğin temel meselesi ise, onun özel çıkarların âleti olmaktan kurtarılmasıdır. Yâni devletçiliğin önündeki en büyük engel, iktisadî olmaktan çok, siyasîdir.

Kâmuran Evliyaoğlu AP. İ. Başkanları toplantısında tartışıyor

yannamelerinin kaldırılmasını ve 1963'te yeniden konulmasını teklif etmiş ve «Ben bu konuda ısrarlıyım» cevabını almıştı. Nitekim müteakip görüşmede YTP'nin muhtırasını getiren Alican, «Şartlar arasında servet beyanının kaldırılması yok» demişti. Esasen muhtırada da işi güçleştirecek bir husus yer almıyordu. Bu, YTP'nin koalisyona katılmada ne derece istekli olduğunu gösteriyordu.

İnönü, Necmi Ökten'in arkasında şimdilik 15 kişi olduğunu belirttikten ve CKMP'nin dörtlü koalisyonda ısrardan vazgeçmek üzere olduğunu haber verdikten sonra, üçlü koalisyon umudunu kırabilecek af konusunda da CKMP ile YTP'nin işi hükûmete bırakacaklarını ve Hükûmetin son teklifini kabulleneceklerini bildirdi.

Çarşamba günü gruba tekrar bilgi vereceğini söyleyen İnönü, o zamana kadar uslu durulmasını istedi. Zira AP. deki son durum anlaşılmadan karar alınamazdı.

Şimdi son ümit YÖN baskıya girerken yapılacak olan AP. grubu toplantısına kalmaktadır. Ümit, grup toplantısı sonunda 70 — 80 milletvekilinin ayrılarak, kuvvetli bir bağımsız grup hâline gelmesidir. Bu takdirde, İnönü başarısızlığa kolayca rıza göstermiyeceğine göre, yeni Hükûmeti kurmak mümkün olacaktır. Aksi halde İnönü için; YTP. ye ve CKMP.'ye dönmek gerekecektir.

Hangi şık gerçekleşirse gerçekleşsin; ve disiplinli bir çoğunluğa dayanan; reformlar; yürütmeye azimli bir hükûmet kurmak mümkün gözükmemektedir. Yedi ay önce başlıyan rejim buhranına çare bulunmuş değildir.

İŞÇİLER

Sert tepkiler çoğalıyor

Geride bıraktığımız hafta, Türkiye'deki işçi sendikalarının siyasî olaylar karşısında hareketsiz kalacağını sananların ne derece yanıldıklarını ortaya koydu. Hükûmet buhranının sürüp gitmesi işçi liderlerini de harekete geçirdi ve çeşitli vesilelerle konuşan sendika başkanlarının tepkisi herkesinkinden sert oldu.

Ziya Hepbir

İstanbul Tekstil, Örme ve Giyim Sanayii İşçileri Sendikası Başkanı Bahir Ersoy, 7 Haziran günü yaptığı basın toplantısında, koalisyon canbazlarına şiddetle çattı. «Siyasiler sen — ben derdine düştüler. Küçük polemiklerle günler geçiyor. Memleket meseleleri yüzüstü bırakılmıştır. Köylü köyünde, şehirli şehirde huzursuzdur. Geçim derdi hergün biraz daha ağırlaşmaktadır. Piyasa karmakarışıktır. Basında hergün içtimaî bir faciayı okuyup, ıstırap duymak normal hâle gelmiştir. Anayasamızın sosyal Devlet prensibi icabı yapılması gereken işlere el sürülmemektedir. Cemiyet nizamı arap saçına dönmüştür. İçtimaî hayatı düzenleyici kanunların çıkartılması yolunda hiç bir davranış görülmemektedir Bu halin sonu neye varacaktır.?» diyen işçi lideri bütün bu karışıklığın sorumlularını açıkça teşhis etmekten de geri kalmadı: «Halk oyu ile parlamentoya gidenlerin mes'uliyetlerini unuttuklarını görüyoruz. Milleti karanlık akıbete sürüklemeye kimsenin hakkı yoktur. Millet, kaderi ile rastgele kimseye oynamak fırsatı vermez. İlk sorumluluk mevcut siyasî partilerindir.».

Tâviz politikası, bütün zinde kuvvetler gibi, işçileri de çileden çıkarmaktadır. Bahir Ersoy, bu tâvizlerin karşısına kimin çıkacağını da heyecanlı bir şekilde ifade etti: «Artık bu memlekette yobaza tâviz, vurguncuya tâviz, cehalete tâviz, istismarcıya tâviz, köy ve şehir ağalarına tâviz, sosyal adaletten tâviz, demokrasiden tâviz, politikası yaşayamaz. Bu hareketin karşısına Millet çıkacaktır.»

Başka bir işçi kongresinde konuşan Petrol İşçileri Sendikası Başkanı Ziya Hepbir de, aynı sert ifadeyle konuştu ve böylesine sorumsuzca davranan bir parlâmentonun aynı davranışta devam ederse feshedilmeğe lâyık olacağını belirtti.

Cavid Oral'ın cevabı

Derginizin 6/6/1962 tarih ve 25 sayılı nüshasının 8 nci sahifesinde Nimet Arzık Hanım tarafından haftanın portresi adı altında aleyhimde cidden hazin ve haksız isnadlarla dolu yazıyı okudum. Bu yazıyı gerek bir doktrin iddiası ile neşriyata başlayan bir derginin ve gerekse bu yazıyı bizzat yazan Nimet Arzık hanımın ciddiliği ile bir türlü bağdaştıramadım. Tavzih mahiyetinde madde madde vereceğim cevabın derginizin ayni sahifesinde, ayni başlıkla ve ayni punto ile neşredilmesini basın kanununun verdiği hakla talep ve rica ederim.

1 — Adana'nın Akdam köyünde dedelerimden bana intikal eden arazinin miktarı beşbin dönüm değil binbeşyüz dönümden ibarettir. Ve içinde hazineye ait bir dönüm arazi yoktur.

Eski valilerden Zühtü Durukan'la da aramda geçmiş bir hâdise mevcut değildir. Eğer Sayın yazara göre Ağa olarak vasıflandırılmam, toprağı iyi ve bilgili işletmek ve bu suretle memleketin istihsaline, ekonomisine ve her yıl değer ücretle çiftliğimde çalışan kimselere sosyal bir hizmette bulunmamdan ileri geliyorsa, bu vasfı da kabul etmekte hiçbir tereddüt göstermem. Toprak ağalığı ve düzenli ziraat işletmesi sahibi anlamlarını Sayın yazar bilmeyebilir amma memleketin ekonomik hayatına verilecek düzen hakkında iddialı bulunan sayın derginiz yazar ailesi içinde bunları çok iyi bilen ve hâttâ okutanlar mevcuttur.

2 — Portremi çizmeye çalışan Sayın yazar beni kötülemek maksadiyle bu neşriyatı yapmamış olsaydı, önce benden, benim ve ailemin kim olduğunu sorması ve öğrenmesi gerekirdi. Bunu yapmadığı içindir ki büyük hâtâlara düşmüş ve böylece acemi bir portreci olmaktan ileri gidememiştir.

Çünkü benim ve ailemin ne Kerkük'le bir ilgisi olduğu, ne işgâlden evvel Adana'ya gelip yerleşmiş ve devlet arazisini ele geçirdiği, asla ileri sürülemez. Böyle iddiaya Adana'lı olmayıp bu yazıyı okuyanları inandırılabilir, hiç olmazsa dimağlarda istifhamlar yaratılabilir, amma bu yazıyı Adana'da okuyanları ancak güldürecektir. Salt hakikat ise şudur:

Ben anne tarafından Adana'nın en eski ve geniş bir ailesi olan «Ramazanoğlu» ailesine mensubum. Babamsa, Ruslar tarafından ailesi Batumdan sürülen, kendisi İstanbul'da doğan büyüyen, Abdülhamit tarafından mektepten alınarak evvelâ Diyarbakır'a, sonra Payas Kalesine ve daha sonra Adana'ya sürgün edilen ve Adana'da o zaman çıkardığı gazete ile meşrutiyetin öncülüğünü yapan merhum İhsan Fikri'dir.

3 — Beylik iddiası ne bende ve nede ailemize mensup kimselerde vardır. Bu aile Fransız işgâli esnasında en çok zülme maruz kalmış bir ailedir. Ben de şahsen Adana cephesinde 14 yaşında en genç bir çeteci olarak bu mücadeleye katılmış bir kimseyim.

Yazıda adı geçen merhum Kadri Ramazanoğlu da kayın babamdır. Altı evlât sahibi olan bu zatın sahip olduğu arazi miktarı da 10 bin dönüm değil 5.500 dönümdür.

4 — 1953 de Halk Partisinden haklı istifamın sebeplerini derginizin sahiplerinden birisi olan Sayın Cemal Reşit Eyüpoğlu arkadaşım da pek iyi bilir. Ancak geçmiş bir hâdisenin burada tazelenmesinde bir fayda göremediğim için üzerinde durmak istemem.

Kemalî Beyazıd'a müracaatım iddiası ise tâmamiyle hakikatla ilişiği olmayan bir şeydir.

5 — Ankara'da Hürses adlı bir gazete çıkardım. Doğrudur. Neşriyata başladığım zaman Halk Partisinde idim. O zaman Halk Evlerine, kültür sahasında yardımcı olmak maksadiyle bazı gazetelere yardımlarda bulunuldu. Bu arada 25 bin liralık bir yardım da Hürses'e yapıldı.

6 — İzmit Kağıt Fabrikasının boşaltma yeri Hürses olduğu yazılıyor. Hakikatla hiç bir ilgisi yoktur. Bu gün de, İzmit Kâğıt Fabrikasından Hürses adına alınan kâğıt miktarını öğrenmek mümkündür ve bunun bir yekûn tutmadığı görülecektir.

7 — Resmî ilân meselesine gelince, bu memlekette resmî ilân almayan, tanınmış bir kaç gazetemiz dışında bu yardımı görmeden yaşayabilecek bir gazetemiz vardır denemez.

Resmî ilân Hürses'e de verilmiş, sonra kesilmiştir. Esasen gazeteyi kapamamdaki bir sebepte, o zamanlar bir çok büyük ve küçük gazete için ortaya atılan resmî ilân dedikodusu olmuştur.

Adana'daki, kardeşimle müşterek matbaamız, diğer matbaalardan çok daha teşkilâtlı olmasına rağmen Çukobirliğe, diğer matbaalara nazaran hiç denecek mesabede ve en az iş yapmış bir matbaadır. Bunu da Çukobirlikten kolayca öğrenmek mümkün olduğu gibi bu gerçek Adana'daki bütün matbaa sahiplerinin de malûmudur.

8 — Benim anlayışıma göre siyasî hayatta partiler memleket hizmetinde bir vasıtadan ibarettir. Bir insanın herhangi bir partide anlaşamadığı ve iyi hizmet edemediği takdirde ayrılması kadar tabii bir şey olamaz. Nitekim bu gibi olaylara dün de, bugün de şahit olunmuş ve olunmaktadır. Ancak benim siyasî mücadelem hiç bir zaman siyasî ahlâkın icabettirdiği nezaket ve nezahet ölçülerinin dışına çıkmamıştır. Gerek müstakil aday olarak girdiğim 1954 seçimlerinde ve gerekse Demokrat Parti safında katıldığım 1957 seçimlerinde konuşmalarımı dinleyen hemşehrilerimin hepsi hatırlarlarki bana yapılan hücumlara rağmen damla şahsiyat mücadalesinin ve Halk Partisi manevi şahsiyetine sataşmanın dışında kalmışımdır.

«Şayet bir gün ölürsem mezarımdan Altıok fışkıracaktır» sözleri de muarızlarım tarafından uydurulmuş ve ispata davet ettiğim anda cevapsız kalmış sözlerden başka birşey değildir. Kaldıki, benim gibi politikayı memleket hizmeti telâkki eden ve politikada temkinli ve itidalli olmasını daima bilen bir kimsenin dilinden buna benzer sözler ne çıkmıştır, ne de çıkacaktır.

9 — Gerek sade bir vatandaş olarak ve gerekse milletvekilliğim ve Bakanlığım esnasında Adanaya gelip giden hiç bir vali ile muaşeret ve nezaket kaidesini aşan bir hususiyetim olmamıştır. Hele emniyet müdürlerinden bir çoğunu tanımamışımdır bile.

10 — Toprak Reformunu ciddilikle ele almış bir insanım. Aylardanberi arkadaşlarımla bu tasarı üzerinde çalıştık ve emek verdik. Tasarı hazırlanmıştır. Ve bugün de hükûmete takdim edilmiştir. Memleket şartlarına uygun bir tasarı olduğu kanaatı ve huzuru içindeyim. Milletime hayırlı olmasını dilerim.

11 — Yazıda viskiye merakımdan ve Süreyya pavyonunun getirttiği yeni viskilerin bana haber verildiğinden bahsediliyor. Ne gariptirki çok ender viski içenlerden birisiyim. Geçenlerde aynı pavyonda karşılaştığımız sayın portrecinin de bunu fark etmemiş olması mümkün değildir.

Son olarak portre adı altında tamamiyle... mış... mış... larla başlayan ve devam eden yazıdaki iddiaların ve isnadların birer dedikodudan ibaret olduğuna Sayın yazarın da inanmış görünmesine rağmen bu yazıyı hangi maksatla kaleme almış olduğuna bir türlü mâna veremediğimi ve Basın Ahlâk Yasasına uymağı teahhüt eden derginizde, bana hiç benzemeyen böyle bir portrenin intişar etmesini eski bir meslektaş olarak üzüntü ile karşıladığımı bildirmek isterim.

Saygılarımla
Tarım Bakanı
Cavid Oral

Nimet Arzık'ın notu:

Cavit Oral'ın tekzibini aldım tekzipten ayrıca bir sevinç payı çıkarıyorum: YÖN'ü bu kadar dikkatle izliyen okuyucular arasında Cavit Oral'ın adının da bulunduğunu gördüğüm için... (YÖN çarşamba sabahları çıkar tekzip bize cuma günü ulaştı)

Cevabımın sudan ve yuvarlak lâflardan ibaret olmasını istemem. Tekzibi satır satır didikliyeceğim (Didiklemek ince elekten geçirmek mânasındadır). Bana Cavit Oral Beyefendi 15 gün kadar mühlet lütfetsin... 15 gün sonra YÖN dergisinin sütunlarında görüşürüz «dostane»... Kendisine bize bu açık tartışma imkânını verdiği için okuyucularımız huzunda teşekkür ederim.

Nimet Arzık

öhhööö

İmama yardım!.

Konya'nın Karakaya köyü imamı Abidin Topuz'un köydeki çalışması Amerikalı dostlarımızın gözünden kaçmamış. Amerika'da, «Karakaya Köyünde Abidin Topuz'a yardım» adında bir komisyon kurulmuş.

Şimdi bize iki iş düşüyor: Ya Abidin Topuz'u Başbakan yapmak, ya da bir düzine Abidin Topuz yetiştirmek... O zaman şu dış yardım hikâyesi kendiliğinden çözülmüş olur.

Yalnız, bir nokta var: Eskiden «Allah yardımcımız olsun» derdik; galiba bundan sonra «Amerika yardımcımız olsun» diyeceğiz.

Parametrik!.

Bölükbaşı ve arkadaşları CKMP'ye *dönmeyi reddediyorlar.*

— Tabii, bunca politika çilesinden sonra «dönme» dedirtirler mi kendilerine!

Fakat, enteresan olan şudur: İnönü Başbakanlıktan çekildi, Bölükbaşı tası tarağı toplayıverdi partisinden... *Yoksa çenesi çevik lider,* İnönü'nün parametrisi mi?

Köylü...

CHP'li üç milletvekili, buğday fiyatının en az 100 kuruşa çıkarılmasını istiyor. Gerekçe de şu: Köylünün, *milli gelirdeki* payını arttırmak...

Anlamadık? Hangi köylü bu? Türkiye'de köylünün yüzde sekseni satıcı değil, alıcıdır. İçlerinde Şükrü Koç'un da bulunduğu üçlü bunu bilmez mi? Bilir! Peki, neden parmak *basarlar bu önergeye?*

Acaba sayın milletvekillerinin canı, içinde «köylü» sözü geçen bir önerge mi vermek istemiştir?

İnci gibi lâf!

Yeni İstanbul gazetesinde bir sermuharririn sermakalesinin serlevhası şu: «A.P. nin hakiki kurucusu millettir».

Kime karşı söyleniyor bu lâf? A.P. nin, «biz çekilirsek parti yıkılır» diye düşünen kurucularına karşı. Ve galiba, biraz da dış piyasaya karşı!..

Ama, sermuharrir tevazu gösteriyorlar sanırım. «A.P. nin hakiki kurucusu millet» değil, «ümmet» tir. Kimin ümmeti olduğunu da ancak bilen bilir...

Alâmet-i fârika

Tirebolulu, ayakları terlikli, yakası kirli, kendini bırakmış, «vatandaş» yüzlü bir vatandaş. Emniyet *memurlarına:*

— Başbakan olmak istiyorum, diyor

Ardından da:

— Olmazsa, ya Sanayi, ya da Bayındırlık Bakanlığına getirilmekliğim gerektir, diyor.

*Sonra da, Türkiyeyi hızla kalkın*dıracak tasarılarından söz ediyor.

Ben tarihçi olsam, içinde bulunduğumuz günleri karakterize edecek başka olay aramazdım.

Sonraaa....

Yazıyoooor! Vehbi Koç'un Maliye Bakanı olacağını yazıyor!

Haberi duyanlar şöyle bir duraladılar.

— Öyleyse Koç'a eş gerek... Kâzım Taşkent, Hacı Ömer Ağa, Ali İpar, Sohtorik, 55'lerden birkaçı, Kasım Gülek, Fazlı Melo, ondan sonra...

Ondan sonra Koç Limited Şirketi!...

Hüseyin Korkmazgil

Nimet Arzık

haftanın portresi

HİLMİ İNCESULU

İncesulu, dediler, akıllı dediler...

Bulvar Palasın arka salonunda, ilk *27 Mayıs* sonrası basın *balosu...* Yeni rical henüz tevazu devresini sürüyor... Hanımların etolleri kopkoyu, kapkahve rengi tavşan... Elbiseleri oracıktan buracıktan «tabii» potlarla kusurlu... Saçları mülâyim dalgalı...

Bir çilek rengi kanepede, önünde çifte viski bardağı Cemal Gürsel oturmuş... Çok yakınında bir çift... Vişne çürüğü roblu, muntazam hatlı, ifadesi hayata cevap vermiyen genç bir kadın. Yanında kocası... Yaşının *altında görünen bir* adam... Gözlüklü gözleri iki parıltılı... Kırışıksız alnı hafif parlamakta... Jezüitlerin genç «manastır namzetleri» vardır, daha o topluma katılmak için, bütün imtihanlarını vermemiş (birkaçını vermiş amma), işte onları hatırlatıyor... Yeni İç İşleri Müsteşarı bu: HİLMİ İNCESULU...

İncesu nerede acaba? Çorumda mı?... Hilmi İncesulu Çorumlu. Zaten DP'den, Çorumdan, iki kere adaylığını koymuş. *Birincisinde silinmiş bu adaylık, ikincisin*de de veto edilmiş... Veto'nun sebebi bir idareci için göğüs kabartıcı: «O bize vali olarak daha faydalı»... Veto, Çindeki bayilerin kitap reddetmelerine benziyor: «Kitabınız o kadar dâhiyâne ki, bizim mütevâzi basımevi bu büyük ve hakketmediği şeref karşısında ezilmek istemez»...

Salonda pırıl pırıl üniformalar. Erkeği kadını o üniformaların etrafında halka... Onlar da henüz tevazu devrelerinde!...

«Kim bu İncesulu»?... Müsteşar dediler. Akıllı dediler... İnsan idare etmesini bilir dediler... İşte onunla ilk karşılaşışım...

Çilek rengi kanapede Gürsel birinci viskisini bitirmiş, ikincisine uzanmıştı.

Benim intibalarım

İnsan bir müddet yaşadıktan sonra «yüzden» anlıyor... Hilmi İncesulu'nun yüzünde ben ne okumuştum o zaman?... Suples okumuştum... Zekâ okumuştum... Kurnazlık okumuştum... «İhmal sorum yüklemez, icraat sorum yükler» havası sezmiştim. Samimiyetsiz *samimiyetsiz muhtemel antipatileri* kollamak için «belki yanılıyorum» tâvizini veremem: Yanılmadığıma inanıyorum...

Hilmi İncesulu'nun hatlarında bir yumuşaklık vardı, keskin kanaatları kendilerine mal etmiş ve o keskin kanaatlar için ölesiye çarpışan insanların yüzünde olmıyan... Bu yumuşaklık bazısında yalnız bir bakışta toplanır, bazen çene kemiği teşekkülâtında. İncesuluda bu da bütün hat ve hareketlere ölçülü ölçülü dağılmıştı... Sevmedim, «hiçbir hali kârda, kendi kendine fenalık edecek adam değil» diye düşündüğüm için sevmedim....

Adanalılara sorarsanız..

İyi valiydi diyecekler... Partizan değildi diyecekler. Aydına göz *önünde bulundurulmak* için güvenildiğinden alındığını söyliyecekler. Bursada vali vekiliyken D.P.'nin (1950'de) baskısına karşı direnip vatandaşa eşit muamele ettiğini ilâve edecekler... Doğrudur bütün bunlar... Bakış yüzeyde kalırsa, hiçbir tabakayı delip deşip salınmazsa derinlere doğrudur!...

Ondan sonra vali olarak Adanayı idare ederken, yumruk kullanan, Emniyet Müdürünün odasında onu ounu haşlıyan, kraldan fazla kralcı (şimdi mutedilleşmiştir her bakımdan ve partisinin mutedil kanadının — bilmem kol kanat kaldı mı partisinde — başındadır...) *Turhan* Kapanlıyla mukayeselerden çok kazanmaktadır oranın halkının muhayyelesinde... Turhan Kapanlı Adana valisi olunca, Hilmi İncesulu, çok tatlı, çok zararsız, çok boynu bükük bir hatıra olarak kakılmıştır. Adanalıların hâfızasında...

Bursada *direnmesine gelince... Hımm...*

1950'de D.P.'nin tutumu, henüz «as kes» faslına varmamıştı... Direnen adetâ hoşa gidiyordu, «a bu samimî adam» diye... Onun için de, anteni havadaki ceryanlara çok hassas İncesulu, direnmeyi kendisine yakıştırmıştır diyorum...

«Tarafsız» değilsin?... Değilim... Kendi görüşünü, kendi duyuşunu, kendi tecrübelerine *dayıyarak yazan insan* nasıl tarafsız olur?...

Siyasî hayata tekrar atılış

İki bedbaht denemeden sonra Hilmi İncesulu tekrar siyasî hayata atıldı... Siyaset okyanusuna evvelâ, *Yeni Türkiye Partisi kanalıyla* varmak istedi. Olmadı. Sonra tarttı, ölçtü, biçti. CHP'den milletvekili olmanın daha şanslı olduğunu idrak etti... Oldu ve Turhan Feyzioğlunun desteğiyle Millî Eğitim Bakanlığının başına getirildi... Turhan Feyzioğlu «hayır, vallahi billâhi benim hiç dahlim yok» diye feryadedecektir: Biz öyle biliyoruz Turhan bey... Ünlü kişilere yapmadıkları çok şey maledilir, çok!... İnsanların çoğu zaten yapmadığından ötürü *ün salar... Onun için, bunu da bu arada,* sineye çekin!...

Bakan olduktan sonra kolaylıkla sarfettiği bir cümle vardı. Son zamanlarda kullanmaktan vazgeçti o cümleyi: «Beni, Halk Partisinin AP'li bakanı sayın»... Bu cümle bence, alaturka «hatırşinaslığı» bir kitaplık lâkırdıdan fazla ifade etmiyor mu?... Ediyor!...

Uzun valiliği dolayısıyla pek çok meselelerle haşır neşir olmuş Hilmi İncesu*lu'nun hükûmet etmesi pek* başarılı olmadı... Bakanlığı, bütün hükûmetin hükûmet etmesinin başarıdan ırak olduğu bir devre raslamıştı. Üstelik Millî Eğitim uzak yatırım bakanlığıdır. Gün adamı, an adamı için pek biçilmiş kaftan değildir...

Bu Bakanlıkta «seleflerinin» başarısızlığını başarıyla *devam ettirmesinin* sebeplerinin özel yönleri de vardır.

Yukarıda işaret ettiğim gibi, uzun valiliği dolayısıyla, pek çok meselelerle haşır neşir olmuştur Hilmi İncesulu: Ziraat meseleleriyle, Maarif meseleleriyle, Bayındırlık meseleleriyle... Ve bunları en iyi bildiğini, seviyesinin herşeye elverişli olduğuna inancının «bütün» olduğu devirde Millî Eğitim Bakanlığının tepesine getirilmiştir... «Aslına, bakarsanız, ben ortanın solundayım» *gibi lâkırdılar ettiği* bir devirde... Hangi orta?.... Hangi ortanın solu?... Boş lâkırdılara aç olan hâlâ kim?...

İnsanlara bakıyorum, ufaklıklara takılıyorlar... «Efendim, bilmem hangi uçak kazasında, Aydından Ankaraya kurbanlık *deve nakleden odur»... Akses'i malî sıkın*tıda olduğu için ikinci defa talebe müfettişi olarak Almanyaya gönderen odur. Hem de iki defa aynı memlekete göndermenin teamülde olmadığını söyliyenlere ne cevap vermiş biliyor musunuz?... «Teamül bu defa bozulur, yeni bir teamül kurulur...» (Ah bu hamlecilik daha faydalı şeyler için de olsa...) filân falan...

Benim bütün takıldığım bunlar değil... Bunlar çer çöp... Son Hilmi İncesu*lu'yu duyuşum, Siyasal Bilgilerin bir tö*reninde oldu... Dekan vardı. Şükrü Esmer vardı... Birçok kişi vardı. Hilmi İncesulu, her nefesten istifade, kendini anlatıyordu: «Efendim, anayasa... anayasa diyorlar... Bütün bu milletvekillerinin kaçı acaba, anayasayı okumuşlardır?»...

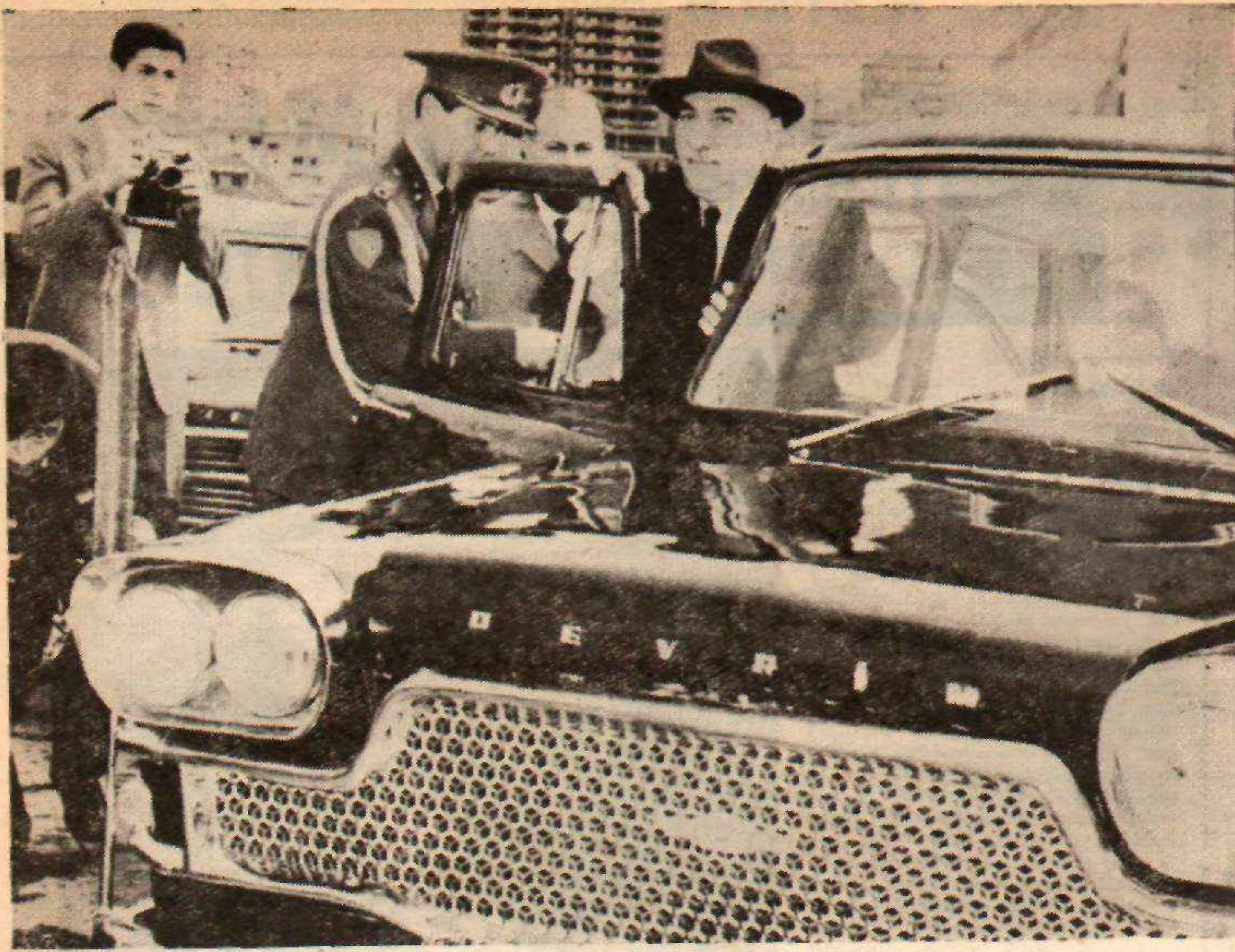
Yok çaplı adam bizde, yok işi hakkında fikri olan adam bizde. Yok dâvâ adamı bizde... Millî Eğitim Bakanı «arkadaşlarının anayasayı okumadıklarını» meydana *vurmaktan* başka *söz bulamıyor* muydu öyle bir yerde... «Yaaa... ben onlar gibi değilim, ben okuyorum» demekten başka bir övünme (övünmeye ne hacet...) konusu keşfedemiyor muydu?... Of, of, hâlâ yolun burasındayız... Kendimizi parlatıp parlatıp vitrinlere sunma... Halbuki, ne çetin dâvâlar, bize doğru dolu dizgin yaklaşmakta, hattâ bizi nallarının altında çiğneyip uzaklaşmakta... İnsan hiç olmazsa çiğnendiğini hissetmeli...

Artık klâsikleri okudum *diye övünen,* veya orta mektep öğretmenleri için gramer yazdım diye enayileri atlattım diye sevinen, dövünen, namusluyum diye davul çalan «akıllı» hükûmet adamlarının primerliğinden bıktık...

Dipsiz dâvâlı bu memleketin yaralarının üstüne ürkmeden, şuurlu şekilde eğilecek insanlar istiyoruz... E... bunlar bunlar değil!...

Bize yüreği büyük adamlar lâzım, nalın kesercileri *değil!...*

Gelecek yazı:
NÜVİT YETKİN

Türk otomobili «Devrim», 29 Ekim 1961 günü yapılan tecrübede

Plânsız Gidiş: Otomobil sevdası

Çelikbaşın müjdesi

Müstafi İnönü Hükûmetinin günlük işleri yürütmekle görevli Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaş, müjdeyi verdi: Chrysler memleketimizde, otomobil sanayii kuracaktır. Fakat bu sevinçli haber ilgilileri sevindirmedi. Habere en çok içerliyen, İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi hocaları oldu. Fakülte profesörlerinden biri, «Bu ne rezalet. Kararı, protesto edeceğim» diyordu. Profesör haklıydı. Zira Chrysler projesi, incelenmek üzere Makine Fakültesine gönderilmişti. Fakülte, henüz incelemelerini bitirip, raporun hazırlamamıştı. Fakat yabancı *sermaye teşvik komitesi, raporu beklemeden* Chrysler'in teklifini kabullenmişti.

Günlük işleri yürütmekle görevli Bakanın müjdesini şaşkınlıkla karşılıyan ikinci *bir grup, plâncılar oldu.* Devlet Plânlama Teşkilâtı Uzmanları, Chrysler'in ilk teklifini incelemişlerdi. Devlet Başkanı Gürsel vasıtasıyla, Plânlama Teşkilâtına intikal *ettirilen bu ilk raporda, Chrysler çok aşırı* imtiyazlar istiyordu. Plânlama bu yüzden, Başkan Gürsel kanalıyla göndertilen projeyi reddetmişti. Fakat şimdi, Chrysler'in teklifi, Plânlama Teşkilâtına sorulmadan kabul olunmuştu! 15 milyonluk yatırımlardan yukarısı için Teşkilâtın tasvibini almak gerekmez miydi? Chrysler'in ilk teklifini inceleyip hayır diyen Plânlamanın, yeni tekliflerden haberdar edilmesi normal değil miydi? Kaldı ki Chrysler'in ilk teklifini beğenmeyenler bundan ibaret değildir. Otomobil Sanayii kurulmasına hararetle taraftar olan Sanayi Bakanlığına bağlı Etüd ve Organizasyon Bürosu, Chrysler projesini menfi olarak değerlendirmiştir. Sanayi Bakanlığı Sanayi Dairesinin de ayni fikirde olduğu söylenmektedir. Hattâ yabancı sermaye komitesi de Chrysler'in ilk teklifini cazip bulmamıştır. Şimdi Chrysler ne yapmıştır da, ilgili dairelere yeniden danışmaya lüzum görmeden, teklifi kabul olunmuştur? Hem de bir hükûmet buhranının bulunduğu bir sırada?

Chryslerin ilk teklifleri

Chrysler 1961 Temmuzunda, «Türkiyede Motörlü Taşıt Endüstrisi kurulması hakkında program» adlı muhteşem görünüşlü bir etüd hazırlıyarak, otomobil sanayii ile yakından ilgilenen Devlet Başkanı Gürsele sunmuştu.

Başkan Gürselin sözleriyle süslenen programda, Chrysler, otomobil sanayiinin kuruluş sebepleri arasında «mühim bir yatırım yapmak suretiyle Türk ekonomisine ve bu ekonominin taşıt vasıtaları imâl kabiliyetine inancımızın ispat edilmesi» gerekçesini de koymayı unutmamıştı.

Chrysler'in teklifi şudur:

1. Chrysler, 4 yıl sonunda 2500 orta sıklette dizel kamyonu, 1000 kamyonet, 1000 küçük Amerikan otomobili, 500 Avrupa binek otomobili, 250 otobüs, 250 ağır *kamyon ve 3000 dizel motorü imâl ede*cektir. Yalnız yerli imalâtın maliyeti yüksek olduğundan, iç imalâtın geliştirilmesinde acele edilmiyecektir!. Meselâ, 4 yılın sonunda, orta sıklet kamyonun dünya fiyatı 3028 dolar olduğu halde, bunun 1717 dolarlık kısmı ithal edilecektir. Hele binek arabaları parçalarının hemen hemen tamamı dışarıdan gelecektir. Şöyle ki dünya satış fiyatı 1382 dolar olan Amerikan tipi binek otomobilinin ithalât ihtiyacı 4 yılın sonunda da 1253 doları bulacaktır! Chrysler, esas itibariyle memleketimizde dizel motörü imaline gitmek niyetindedir.

2. Chrysler bu maksatla, 8,22 milyon dolar sermayeli ve Chrysler. Türk adlı bir şirketin kurulmasını ileri sürmektedir. Şirketin sermayesinin 4,1 milyonu Chrysler, 900 bini başta Tatko olmak üzere Türk özel sermayesi tarafından karşılanacaktır. Geri kalan 3,22 milyon dolar ise, Amerikan yardımının Türk parası karşılıklarından sağlanacaktır.

Şirketin hisselerinin yüzde 82'sini alacak olan Chrysler, demek ki aslında sermayenin yüzde 50 sini getirmektedir. Bu sermayenin önemli kısmı da, kullanılmış makine ve teçhizat ithali şeklinde gelecektir. (Chrysler'in yenilemek zorunda kaldığı eski makine ve teçhizatı Türkiyeye getirmek istediği söylenmektedir.)

3. 4,1 milyon dolar getiren Chrysler, şirket sermayesinin yüzde 35'i üzerinden yılda ortalama 2.877 milyon dolar kâr edecektir! Yani yıllık ortalama kâr, yatırılan sermayenin yüzde 70'ini bulacaktır! Ayrıca patent hakları, teknik yardım ve lisans ücretleri için, tedricen arttırılarak, mamûlün maliyet fiyatı üzerinden yüzde 5 ücret alınacaktır. Şirket, dış rekabete karşı korunacak, Türkiyedeki motörlü taşıt imalât kumpanyası sayısı 3'ü aşamıyacaktır. Şirkete asgarî imalât hacmi garanti edilecektir. Bu maksatla Türk Hükûmeti, Şirkete asgarî 10 yıllık bir müddet için yılda 9,2 milyon dolar döviz sağlıyacaktır. (Bu parayla zaten 2500 kamyon ithal edilebilir.) İhracat yapılırsa, meselâ her kamyonda iç ve dış fiyat farkı olan 20 bin lira Şirkete Hükûmet tarafından ödenecektir.

4. Bütün bunların dışında Şirket yatırım konusu makina ve teçhizattan vergi ödememeyi, carî veya müstakbel gider, istihsal ve gelir vergilerinden muaf tutulmayı, 5 yıl kurumlar vergisi vermemeyi istemektedir.

Görüldüğü gibi Chrysler çok avantajlı bir yatırım peşindedir. Bu sebeple ilk teklifi itibar görmemiştir. Yabancı Sermaye Komitesinin çok beğenerek, kimseye danışmadan kabullendiği ikinci teklif ise il*kinden fazla farklı değildir.*

İkinci teklif, birinci teklifteki bazı sayfaların aradan çıkarılması ve fazla itiraza uğrayan maliyet hesaplarının kaldırılması dışında hiç bir yenilik taşımamaktadır. Bunun dışında ilk teklifte tereddütlere yol açan dışarıdan gelen malzemenin yeni veya eski olacağı konusunda malzemenin yeni olacağını belirtmektedir. Teknik Üniversite yetkilileri, bu teklifi açıklayan raporu da ciddiyetten uzak ve yetersiz bulmuşlardır.

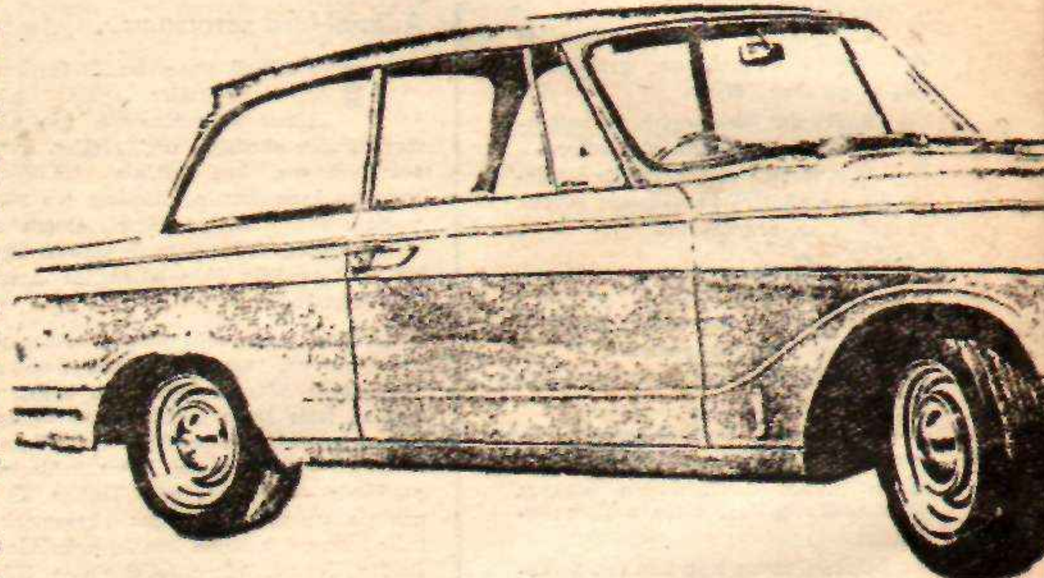
Hikâye nasıl başladı?

Türkiyede otomobil yapma fikri, imal ettiği motörleri satmakta güçlük çeken Gümüş — motör firması tarafından ortaya atıldı. Otomobil sanayii kurulursa, daha geçenlerde işçileri ücretlerini alamadıkları için oturma *grevi yapan Gümüş-motör imalâtını rahat*ça satmak imkânını bulacaktı. Gümüş motörün girgin idarecesi Doç. Necmettin Erbakan, bu projeyi Başkan Gürsele benim*setmesini bildi.* Başkan *Gürsel, «Bu benim* dâvamdır. Türkiyede otomobil yapılamaz diyenler, kara düşüncelilerdir.» diyordu. Gerçekten o tarihten itibaren otomobil dâvası Gürselin dâvası oldu. Gürselin delâletiyle, Necmettin Erbakan, Bakanlar Kurulunun içine kadar girdi ve onlara «Otomobil yapmak vatan vazifesidir» tarzında nutuklar çekti.

Dâvayı, Makine Mühendisleri de çoğunlukla benimsedi. Hattâ Makine Mühendisleri Odası, bir otomobil kongresi de *tertipledi. Teşebbüs, mevcut oto montaj* sanayiinin (Verdi, Otosan gibi) de menfaatineydi. İthalâtın liberasyonu, montajcıların bir çoğunu kötü duruma sokmuştu. Eğer otomobil sanayii kurmaya karar verilirse, kara nakil araçları ithalâtı tabiatiyle durdurulacaktı. Montajcılar, bu işe bir hayli para yatırmışlardı. Montajdan sanayie geçişte en büyük söz kendilerinin olacaktı. Bu sebeple fikri benimsediler. Bununla beraber, montajcılar bir kısım ateşli mühendislerden daha insaflıydılar. Otomobilci mühendisler bir kuruşluk yeni yatırıma ihtiyaç olmaksızın memleketteki mevcut kapasite ile otomobil sanayii projesinin gerçekleştirilebileceğini ileri sürüyorlardı! Montajcılar yeni yatırımlara ihtiyaç olduğu fikrindeydiler.

İthalâtçılar işe karışıyor

Otomobil sanayii taraftarları, menfaatlerini veya kendi ifadelerine göre, «yüksek memleket menfaatlerini» daha iyi savunabilmek ve devlet büyüklerini ikna edebilmek için teşkilâtlanırken, bir başka grubun sesi duyulmaya baş-

«Herald tipi» Avrupa binek otomobili: İki kapılı; dört silindirli; d

ladı. Bunlar kara nakil vasıtaları ithalâtçıları ve distribütörleri idi. Bu grup, *memleketimizde katiyen böyle bir teşebbüse girişilemiyeceğini* iddia ediyordu.

Teşebbüs gerçekten, otomobil ithalâtçıları için büyük bir darbeydi. Fakat bu grubun, hiç bir zahmet ve rizikoya katlanmadan rahatça büyük kazançlar sağladığının bilinmesi, haykırışlarının Millî Birlik İdaresi devrinde fazla yankı uyandırmamasına yol açtı. Gerçekten memleketimizde kara nakil araçları ithalâtı, yılda 100 milyon dolara erişmişti. Bütün ithalât belli başlı 5 — 10 firmanın elindeydi. Bu firmaların toplam ithalât kazancı 600 milyon *lirayı buluyordu! İthalâtçılar,* tamamen bir inhisar durumundaydılar. Ana şirketlerle yaptıkları mukavelelerle, memleketi markalara ve bölgelere göre paylaşmışlardı. Bazı firmalar birkaç markanın birden ithalâtçısıydı. İthalâtçıların satışları da kolaydı. Müşteriler, mal gelmeden çok önce isimlerini yazdırıp, bedellerini yatırıyorlardı. İthalâtçıların işi, sadece malı gümrükten alıp, müşteriye vermekti. Bu iş için yılda 600 milyon lira alıyorlardı!

Meseleye Başkan Gürselin el koyması, bu çok kudretli grubun o günlerde sesini *duyurmasını önledi.*

Uyuyan prensler

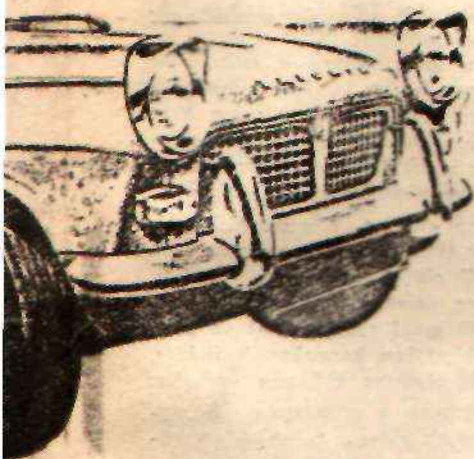
Menfaat grupları çatışırken, halk efkârı önünde otomobil yapıp yapmama tartışması başladı. *Gazeteler ve fıkra yazarları otomobil* meselesine geniş yer verdiler.

Bu konuda en çok konuşan mühendisler, meseleyi teknik bakımdan ele alarak, «otomobil yaparız» diyorlar ve daha çok millî gurura sesleniyorlardı. Halbuki meselenin bir de iktisadî tarafı vardı: Otomobil yapmak iktisadî bakımdan kârlı ve faydalı mıydı? Ne çare ki, iktisatçılar bu konuda fazla bir şey söylemediler. Üniversiteler sustu, mühendisler konuştu.

Memlekette iktisat okutan iki fakülte ve üç tane yüksek okul vardı. Bu ilim yuvalarında bir sürü enstitü mevcuttu. Enstitüler, bu işle ilgilenemez miydi? İlgilenirdi, ama 100 bin lira verilmek şartıyla! Sanayi Bakanlığında kurulan «Otomobil Endüstrisi Tetkik Komitesi» ne verilen cevap buydu!

Üniversiteler ilgilenmedi, ama dâva Devlet Başkanının «dâvası» olduğu için devlet daireleri kolları sıvamakta gecikmedi. İlk faaliyet olarak Sanayi Bakanı Kocatopçu bir tetkik gezisi için Avrupaya gitti. 1961 Martının ikinci yarısında yapılan bu gezide, Sanayi Bakanı ve beraberindeki *heyet, Avrupada 11 otomobil firmasının* kapısını çalarak, Türk Hükûmetinin otomobil endüstrisi kurma arzusunu bildirdi ve firmaları bu konuyla ilgilenmeye çağırdı.

Bakanın gezisi fazla başarılı olmadı. Kocatopçu Avrupadan döndükten bir müddet sonra da istifa etti. Yerine otomobil yapacak bir sanayi bakanı arandı ve bulundu. Yeni Bakan derhal «Otomobil Endüstrisi Tetkik Komitesi» teşkil etti. Mühendislerden kurulu komitenin başına, Türkiyede binek otomobili yapma fikrinin *en hararetli şampiyonlarından* Fikret Çeltikçi getirildi.

rii; dört kişilik...

Çeltikçinin raporu

Tecrübeleri meşhur uçak fabrikasının kuruluşuna kadar giden Çeltikçi'nin başkanlığındaki komisyon raporunu, 1961 Ağustosu başlarında tamamladı. Raporun ağırlık merkezi, binek otomobili imaliydi. Zaten Başkan Gürsel de en çok binek otomobili ile ilgileniyordu. Yalnız rapor, dikkatli şekilde incelendiği takdirde, Devlet Başkanını tatmin edeceğe benzemiyordu. Zira otomobil imali için asgarî kapasite 30 bin adet idi. Yılda 30 bin otomobil imal eder ve satarsak teşebbüs ekonomik olacaktı. Bunun altına inildikçe, maliyet hızla yükseliyordu. 10 bin kapasitede, yerli imalât, benzerlerinden iki misli pahalıya malolacaktı. Böyle bir yatırım, işletme sermayesi ile birlikte 900 milyon liraya ihtiyaç gösteriyordu. Memlekette kurulu tesislerden ise, fazla istifade mümkün değildi. Rapor *bu ve buna benzer sebeplerle, aslında otomobil* yapmanın mümkün olmıyacağını ortaya koyuyordu. Fakat raporun hiçbir yerinde otomobil yapılamaz denmiyordu!

Söz plâncıların!

Konu bu kadar dallanıp budaklanınca Plânlama Teşkilâtının da meseleyle ilgilenmemesi mümkün değildi.

Plâncılar, konuya ilk defa olarak, iktisatçı gözüyle ele aldılar ve bazı gerçekleri ortaya koydular:

1) Bir defa otomobil için mevcut talep gerekli asgarî kapasitenin yüzde 10 unu bile bulmamaktaydı. Görülebilir bir gelecekte de önemli bir artış beklenemezdi. Otomobil konstrüksiyon itibariyle bir bütün olduğundan, tedricî imalâta da gitmek fazla avantajlı değildi.

2) Esasen otomobil, lüks bir istihlâk malıydı. Bir takım sun'î tedbirlerle otomobil satışını arttırmak veya otomobil sevdalılarına sübvansiyon vermek sosyal adalet ilkesiyle kesin olarak bağdaşamazdı. Öyleyse kara taşıt araçları denince otomobil yakın bir gelecekte akla gelmemeliydi.

3) Kamyon imaline gidilmeliydi. Bir defa kamyon imalâtı, çeşitli yerlerde yapılan parça ve aksamın birleştirilmesi işiydi. Tedricî imalâta, yani yatırımların belirli bir zaman aralığı içinde tamamlanmasına elverişliydi. Sonra kamyon talebi kuvvetliydi. Kamyon imalâtı için ekonomik kapasite 5 — 6 bin iken, mevcut talep 1961 de 10 bindi ve önümüzdeki yıllarda biraz daha artacaktı. Kamyon imalâtı için kurulacak fabrika, aynı zamanda otobüs ve traktör parçası da yapabilecekti. Kamyon ile otobüs arasındaki fark sadece karoseri idi. Yurdun her tarafında da otobüs kamyon karoseri atölyeleri vardı. Ayrıca, kamyon imalâtı çok kârlı bir iş olarak gözükmekteydi. 7500 kapasiteli ve yüzde 75 — 80'i içerde imal edilen bir tesisin sermayesi 300 milyon liraydı. Gerekli *döviz 17 milyon dolardı. Fakat, imalât için* lüzumlu ithalât sayılmazsa, bunun sağlıyacağı yıllık döviz tasarrufu 35 milyon dolara erişmekteydi. Kısaca otomobile hayır, kamyona ise evet demek lâzımdı.

Devlet Plânlama Teşkilâtının yapmış olduğu bu incelemenin özeti, biraz sulandırılarak bir «memerandum» halinde Devlet ve Hükûmet Başkanıyla bakanlara bildirildi. Teşkilât memeranduma nihaî görüşünü de eklemişti:

«1. Türkiyede önce kamyon imaline başlamak üzere karayolu ulaştırma *araçları sanayii kurulmalıdır.*

2. Bu sahada faaliyet gösterecek olan yabancı firmalara yabancı sermayeyi Teşvik Kanununun sağladığı imkânlardan başka imtiyaz verilmemelidir.

3. Devlet böyle bir sanayii kurmaya *bizzat teşebbüs etmelidir.*»

Devrim otomobili eğlencesi

Plânlama Teşkilâtının bu konuda araştırmalarını bitirip görüşünü bildirmesi 1961 Ağustosunun sonunu bulmuştu. Önemli bir karar için bu kadar zaman çok sayılmazdı. Ne var ki bir takım ilgililer aynı sabrı gösteremiyorlardı.

Sabırsızlananların başında Devlet Başkanı Gürsel geliyordu. Devlet Başkanı konuyu şahsî ve millî gurur meselesi yapmıştı. 27 Mayıs idaresinin Türkiyede ilk otomobili yaptırmasını istiyordu. Bu sebeple, Başkan Gürsel Ulaştırma Bakanı Orhan Mersinliye, 29 Ekim 1961'e kadar Türk tipi otomobil yapması emrini verdi.

Mersinli bu iş için Devlet Demiryolları Fabrikalarını kullandı. Demiryolları İdaresinde bu işin heveslileri fazlaydı. Otomobil Kongresinin düzenleyicilerinden Orhan Alp ve D.D.Y. Genel Müdür Yardımcısı Emin Bozoğlu, bu işin gönüllüleriydi.

İlk İncelemeler, Devrim otomobili fantezisinin 1 milyon 250 bin liraya malolacağını gösterdi. İşe Eskişehirde büyük bir gizlilik içinde başlandı. Başlangıç töreninde Ulaştırma Bakanı Orhan Mersinli ve 30'a yakın yüksek makine mühendisi hazırdı. Tören, hiç bir törene benzemedi. Açılış nutukları atılmadı, kurban kesilmedi. Kimse kimseyi alkışlamadı. Yalnız kulaktan kulağa büyük bir sır fısıldandı: «Otomobil yapacağız.» Bakan Mersinli herkese sıkı sıkı tenbih etmişti: «Buradaki çalışmalardan kimsenin haberi olmıyacak.»

Nihayet faaliyetlere bir de isim kondu: «Özel proje». Malzeme isteniyordu. Nereye? Özel projeye. İşçiler bazen çalış-
Eski dökümhane binasına yerleşen
maya çağırılıyordu. Nereye? Özel projeye.
özel atölyede 30 kadar işçi ve 50 mühendis çalıştı. Bir işçiye iki mühendis düşüyordu! Mühendisler 50 — 60 lira mesai aldığı halde, işçilere normal ücretlerinin dışında

Sanayi Bakanı Çelikbaş

ödeme yapılmadı. Atölyenin en ilgi çekici tarafı, duvarda kocaman rakamlarla yazılı ve hergün değişen «Dikkat. 89 gün kaldı», «Dikkat, 73 gün kaldı» şeklindeki iş ikaz takvimi idi. İş ikaz takvimi sayesinde, Devrim otomobilleri zamanında bitti ve Gürsel, 29 Ekimde Devrim otomobiline bindi. Ne var ki Başkan Gürselin gururla oturduğu siyah «Devrim» Anıtkabir yolunda birdenbire durdu. Sebebi sorulunca «benzin bitti» denildi. Gürsel bu *cevabı, «Garp kafasıyla* otomobil yaptık, Şark kafasıyla ikmal ettik» sözleriyle tamamladı. Aslında Devrim otomobili işi, tam bir Şark macerasıydı.

Anıtkabir yokuşunda, motörün çekmemesi yüzünden duran araba Eskişehire geri gönderildi. Tamir, deney, tamir, deney. Araba birçok defa Kütahyaya gidip geldi. Arabalar, şimdi Eskişehirde özel bir yerde beklemektedir.

Böylece Türkiyede, eskilerin deyimiyle bir bedahet ispat edilmiş oldu: Teknik bakımdan hiç kimse otomobil yapılamaz demediği halde, «Devrim» ile Türkiyede otomobil yapılabileceği ispat olundu. Şimdi, tecrübemizi arttırmak bakımından dahi hiç bir mâna taşımıyan Devrim otomobillerini müzeye kaldırmaktan başka yapılacak bir şey yoktur. Devrim, kralî bir fantezidir.

Son durum

Otomobil sevdası, Devrim eğlencesiyle de bitmedi. Otomobil humması *Sanayi Bakanlığına da sirayet* etmişti. Seçimlere iki gün kala, Bakanlar Kurulunun nedense Resmî Gazetede yayınlanmıyan bir kararnamesiyle Otomobil Endüstrisi Araştırma Bürosu kuruldu. Kararın alınması ne olur ne olmaz endişesiyle, seçimlere iki gün kaldığı halde yeni Hükûmete bırakılmadı.

Ulus İşhanının bir dairesinde çalışmalarına başlıyan büronun başında, «amatör *iktisatçı» olduğunu söyliyen,* Yüksek Mühendis Fikret Çeltikçi vardır. Çeltikçi maliyeti milyarı aşan büyük bir projenin peşindedir. Çalışmalar Ağustosta tamamlanacak, fakat Çeltikçi Haziran sonunda, çalışmaların ilk sonuçlarını Hükûmetten önce Gürsele sunacaktır.

Çeltikçi çok kısa bir zamanda 20 bin binek otomobili yapılması gerektiğine inanmaktadır. Plânlama Teşkilâtı ise, otomobil talebenin çok düşük olduğunu, bu yüzden 5 yıllık kalkınma plânı devresinde otomobil yapmaya aslâ kalkışılmaması gerektiğini söylemektedir.

İki teşkilât arasında tam bir anlaşmazlık vardır. Otomobili vazgeçilmez bir ihtiyaç sayan Çeltikçi, plâncıların zamanla hatalarını anlıyarak «doğru yol» a gelecek lerine inanmaktadır...

Şimdi bir de Chrysler meselesi ortaya çıkmıştır. Devlet Plânlama Teşkilâtı, bu alanda faaliyet gösterecek yabancı firmalara «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu dışında imtiyaz tanınmamalı» dediği halde, *Chrysler'e kimseye danışılmadan imtiyazlar* tanınmıştır.

Plânlama Teşkilâtının tavsiyelerine aldırış eden yoktur. Bu durum, bugünkü Hükûmetin ve idarenin plânlı gidişe ayak uyduramıyacağının sayısız örneklerinden bir tanesidir.

Ne yapmalı?

Memleketimizde binek otomobilleri hariç, Ulaştırma Araçları Sanayii kurmanın zamanı artık gelmiştir. Yalnız ulaştırma araçları meselesi, bütün olarak ele alınmalı, imalât, ithalât ve bakım bir arada düşünülmelidir. Bu maksatla sermayesinin tamamı devlete ait, kamyon ve otomobil ithalâtı tekelinden sağlanan fonlarla beslenen Maliye Bakanlığına bağlı bir finansman kurumu kurulmalıdır. Finansman Kurumu, bakım atölyelerini geliştirmelidir. Bunun dışında kurumun sağladığı fonlarla, ilk olarak bir Kamyon İmal Tesisi ortaya konmalıdır. Devlet iştirakı olan Türk Otomobil Endüstrisi A.Ş., Kamyon İmal Tesisinin nüvesini teşkil edebilir. Tesis, Sanayi Bakanlığına bağlı bir iktisadî devlet teşekkülü olabilir.

Sermayesinin yüzde 70'i Ziraat Bankasının kontrolü altında olan bu şirket, halen bir çok imkâna sahip olmakla beraber işletme sermayesinin yetersizliği dolayısile faaliyet gösterememektedir. Fakat, bu durum çok kârlı bir teşebbüsün yüksek kâr için gelen yabancı sermayeyi peşkeş çekilmesine sebep teşkil edemez. Muhtaç olunan teknik bilgi, yabancı uzmanlara yüksek de olsa ücret ödenmek suretiyle sağlanmalı ve kendi kamyonumuzu kendimiz yapmalıyız.

Chrysler — International gibi montajcı firmalar — bu firma imalâtçı değildir ve çeşitli firmalardan topladığı parçaları bir araya getirerek imalât yapmakta ve bu iş için de bu firmaların muvafakatına muhtaç bulunmaktadır — döviz tasarrufundan çok döviz sarfiyatını arttıracaktır. Zira kamyon başına 600 dolar bir dış transferi gerektirecek teklifler'e karşımıza gelinmektedir.

Nitekim daha önce müracaat eden ve Chrysler'e nazaran daha müsait teklifte bulunan Deutz — Magirus'un müracaatı bu sebeplerle reddolunmuştur. Buna rağmen Chrysler — International montajcı firmasının teklifinin ne sebeplerle kabul *edildiğini anlamak* için Sanayi Bakanlığının bir açıklamada bulunması gerekmektedir.

Bu açıklama yapılsa ve bazı sebepler öne sürülse bile, gerçekleştirilmesi imkânlarımız dahilinde olan kamyon imali işinin asla yabancı firmalara peşkeş çekilmemesi ve devlet eliyle bu sanayiinin kurulması yoluna gidilmesi gerekir.

Doğulu gençler «Barış Dünyası»na cevap veriyor:

DOGU DAVAMIZ

15 Doğulu gencin birlikte hazırladıkları yazıyı yayınlıyoruz. Doğulu gençler şunlardır: Sait Kırmızıtoprak, Selâhattin Kemaloğlu, Kahraman Aytaç, Sait Kelekci, Gıyasettin Eroğlu, Hasan Karademir, Mehmet Ali Aslan, Yusuf Karagül, Vefa Alpaslan, Mehmet Ali Dinler, Tahsin Binici, Ali Ekber Eren, Hamdi Turanlı, Süleyman Bayramoğlu, Haydar Kaya

Doğulu gençle YÖN'de
«Her çeşit sömürgeciliğe paydos»

Gizli maksatlar

Doğu kalkınması konusunda, aylık dergilerden birinde bir yazı yayınlandı (1). Gerek doğulu aydınlar arasında yarattığı ilgi ve gerekse Türkiye fikir hayatında — sadece kelime ve biçimde bile olsa — bir yenilik sayılması bakımından üzerinde durmaya değer. Yazının pek belirli ve açık olmayan, üstelik sık sık çelişen kapsamı özetle şöyle bir giriş yapmaktadır: 1 — Tarihi gelişme seyrinde Doğu ANADOLU meseleleri — Osmanlılar ve Cumhuriyet idaresi devrinde — daima şiddet ve tenkil ile tedavi edilmeye kalkışılmış. 2 — Doğu'nun kültürel, sosyal ve ekonomik yapısı gerçeklerin tam aksine bir anlayış çerçevesinde ele alınmış, nedenler araştırılmamış.

Görünüşte çok doğru ve haklı bir giriş.. Ama yazının sosyal tahlil ve tedavi çareleri hiçte girişle uygunluğunu devam ettirmiyor. Zaten sözcülüğünü yaptığı yerli — yabancı özel sermaye çıkarına uygun hal çarelerini söyliyebilmek için çelişmelere boğulmak; bir yandan bilimsel, tarafsız gibi görünürken öbür yandan opportünizmin bataklığına düşmek mukadderdir. Nitekim «dâvanın en kesin çözüm yolu» olarak iddia ettiği fikirler, toplum ve millet meselelerinin asla temel yapısına inememekte; olayları sathi, soyut ve sermayenin yüzyıllardanberi alışılagelen aldatıcı metoduyla incelemektedir. Gerek kendi yurdu gerekse sömürge ülkelerde olsun özel sermayenin gideceği yerde işbirliği yapmak zorunda olduğu bazı sosyal sınıflar vardır. Bu bölge veya denizaşırı ülkenin henüz derebeylik tarzı ve özelliklerini aşamadığı, ortaçağvari birçok sosyal müesseseleri bulunabileceği pek tabiî'dir. Toprağı, yeraltı — üstü servetleri, ucuz ham madde ve insan gücüyle bu yerler: — tek amacı gelişmek ve kazanmak olan—, sermaye için çekicidir. Yani işin aslı esası sömürme olduğu halde yerli ve yabancı olsun özel sermaye bu temel amacı türlü maskeler arasına saklar. Örneğin medeniyeti taa bilmem nerelere götürüyoruz.. İş sahaları açıp herkesin çalışmasını temin ediyoruz.. Demiryolları, karayolları yapıp halkın malının pazara aksamasını sağlıyoruz vs. Sık sık tekrarlanan misyonervari sözler. *Gerçekte bunlar asıl sömürme ve kâr amacının dolayısıyla doğurduğu birtakım göz alıcı durumlardır.* Medeniyet.. kalkınma.. iş alanlarını geniş kitleler yararına açma.. hepsi yalan bunların. Kurulan her okul, yapılan her yol, geliştirilen her modern mahalle, açılan her yeni fabrika ve maden ocağı.. *biraz daha sömürmek* biraz daha kâr temin etmek içindir. Bırakınız sömürge ülkelerini — en ileri sermayeci memleketlerde bile — geniş asfalt caddelerin, modern mahallelerin biraz dışına çıkınca, halk kitlelerinin içinde debelendiği sefalet yuvalarını görmek bu yüzdendir. Tabiatın kanunları gibi, toplumun da değiştirilemez, inkişafının muayyen bir noktasında infilâk eden kuralları var. Son yüzyılların sermaye saltanatı ve sömürgeciliği için de böyle *olmuştur. Kendi yurdunda veya denizaşırı* ülkelerde kazanma, durmadan sömürme (toprağı, madenleri, denizleri, iş gücünü...) Bu sömürmeyi devam ettirmek, geliştirmek için sermayenin yapmak zorunda olduğu bazı işler var: Kendi görüş ve anlayışlarına uygun eğitim, yol, yeni fabrika, maden ocakları v.s.. Ne gariptir ki sermaye bu sömürge aletlerini bir fedakârlık, halka hizmet, ülkeyi kalkındırmak gibi faziletkâr hareketlermiş gibi takdim etmekten utanmaz. *Bu katı şaşmaz gerçek zaman zaman öylesine gözlere batarcasına su yüzüne çıkıyor ki..* Örneğin Katanga madenleri için bütün dünya halk efkârına meydan okuyan beynelmilel sömürgeci sermayenin çevirdiği dolaplar en ince teferruatına kadar günlerce tefrika edilmişti. Katanga'daki yabancı sermaye ve yerli uşakları çıkarları tehlikeye girince maskelerini attılar, en hunhar en caniyane metodları — fazilet lâfları eden birçok sermayeci devletin de yardımıyla — kullanmaktan çekinmediler.

Din tüccarları

Amacı, kimliği, her şeyi kâr ve sömürme olan özel sermaye gideceği bölge veya ülkenin bilhassa iki sosyal sınıfını gözlerine kestirir. Birincisi yarı derebeyi, yarı burjuva durumundaki toprak ağaları ve din tüccarları (dinler, mezhepler değişir ama bütün yoksul ve gelişmemiş ülkelerin daima egemen sınıflarla işbirliği yapan ve pek tabiî dine mezhebe, tarikata göre isimler alan din tekelcilerinin metodu, amacı değişmez) sınıfıdır. Çünkü bu sınıf, halk kitleleri üzerinde sosyal ve ekonomik baskısı olan tek hâkim sınıftır. Bizim sermayecilerimize bilhassa gereken ham madde kaynakları (toprak, madenler, ormanlar v.s.) ucuz iş gücü (fabrikalarda maden ocaklarında, demiryollarında çalışacak insan bulmak ve bu çalışanlara dediğini *yaptırmak) ve nihayet halkın inanç* ve ibadetlerinden gereğince yararlanmak.. İşte bunlar ağaların — din tüccarlarının elindedir. Bakın «dâvanın en kesin çözüm yolunu» göstermek iddiasında olan dergi bu konuda ne diyor: «..Yine özel teşebbüs ve sermaye teşvik edilerek bu bölgelerde (Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri) ileri bir sanayi hareketi de yaratılabilir. Sermayenin, hâttâ ecnebi sermayenin güvenle iş görebileceği bir bölge halini alması, halkın *refaha (!?) kavuşması,.. bütün hurafeleri,* ortaçağ artığı derebeylik tasallutunu ortadan kaldırmaya yeter». Özel teşebbüs.. sermaye.. hâttâ yabancı sermaye ve arkasından derebeylik tasallutu.. Dergi bu derebeylik tasallutunu kendi görüşüne göre şöyle çözümlüyor: «..Sadece toprağın köylüye dağıtılması *ne fayda vermiştir?..* Ağaları kaldırmışız neye yarar? Onların bu günkü iptidaî şartlar altında sosyal birtakım fonksiyonları vardır (!?)» Yazı meseleyi daha başlangıçta yanlış ve eksik olarak ortaya koyuyor: «...Bu dâvalardan biri de Doğudaki toprak ağalığı, eski derebeylik sisteminin tasfiyesi idi. İhtilâl Komitesi 105 sayılı bir kanun çıkardı, *55* ağayı sürgün etti.. *55* ağayı sürmüşüz ne çıkar.. Belki kütle üzerinde şu veya bu yönden nüfuz sahibi olan bu gibi insanlar arasında, Kemalist kalkınma (yazıya göre özel teşebbüs ve yabancı sermaye) rejiminin bu bölgede tatbikinden rol alabilecekler bile bulunabilir.» Görüldüğü gibi dergi Doğu'daki toprak ağalığı ve derebeylik meselesinde 105 sayılı kanunu çıkaranlarla uyuşuyor. Yalnız sürülmelerini (nüfuzlarıyla yerli ve yabancı özel sermaye rejiminin tatbikinde rol alabilecekleri için) istemiyor. Bir kere toprak ağalığı sistemi yalnız Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da değil, Türkiye'nin her bölgesinde, hâttâ büyük şehirlerin hemen civarlarında mevcuttur. Aradaki tek fark, Türkiye'nin bazı bölgelerinde Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün tarihi boyunca egemen olmuş ve Cumhuriyet'ten sonra da devam eden derebeyliğin toprak kapitalizmine istihale etmiş olmasıdır. Çukurova'nın pamuk — çeltik, Orta Anadolu'nun buğday — tiftik, Ege ve Marmara'nın tütün — zeytin ağaları v.s.. Hepsi derebeylik mülkiyet özelliklerini aynen muhafaza eden, üstelik bu yüzyılın bütün teknik ve işletmecilik esaslarından yararlanabilen ağalardır. Kadirliyi duymak istiyen istemiyen herkes öğrendi. Ege'de, Menderes kıyılarında yüzyılların süregelen dramından «Göllüce'lerin dramı» ndan bahseden bir makale yayınlandı Cumhuriyette (2). «Göllüce *köylünde üç yüzyıldır ezilen insanlar,* üzerinde oturdukları toprakta kendilerine kerpiçten, tuğladan mesken yapmak hakkından yoksundurlar. Çalı çırpıdan örüp çattıkları kulübelerinde yağmurun, çamurun, tozun, toprağın içindedirler. Kulübelerinin önüne bir tek fidan dikemezler. Köyün ve ovanın sahibi olduğunu iddia eden kişi yanı Mesude Hanım (Evliyazade) buna izin vermez..» Makale böyle böyle devam eder: Sol model arabalar köyden diken surlarla ve çeşit çeşit ağaçlıklarla ayrılan ağa hanımın köşkü, asfalt yollar, gelip giden Amerika'lı misafirler.. traktörler v.s.. Ama köy *insanı, kulübesi, hayvanıyla ağa hanımın* malı. İşte tam ortaçağın derebeylik münasebetleri.. Fidan dikemez, kendisine bostan ayıramaz, ev yapamaz... Neden? Sonra köylü toprakta hak iddia eder diye engel olur toprak sahibi. Makalede Göllüce'lilerin kahramanca mücadelesi de anlatılıyor. Ama *gelip geçmiş hükümetler daima Mesude* ağaların safında.. Toprak ağalığının Türkiye'nin her bölgesinde, bucağında bulunduğuna ve bu günün teknik, modern usulleriyle saltanatını daha da sağlamlaştırdığına bundan daha canlı, daha belirli, daha taze örnek aramak gerekmez. O halde toprak ağalığı ve derebeylik münasebetlerinin tasfiyesinde ikidebir — ki dergideki yazı da o kanaatte — ortaya atılan Doğu ve Güneydoğu Anadoludaki birkaç derebeyi sloganı, ya bir paravanadır veya safsatadır. *55* kişinin sürülmesine gelince, bu işin ne toprak ağalığı, ne de toprak reformuyla — birçok bilgin geçinen aydınlarımızın inancı hilâfına en ufak ilgisi yoktur. 105 sayılı kanunda tek âmir hüküm «milli menfaatlere zarar verici hareketlerde bulunan» gibi yuvarlak, lâstikli, her kılığa sokulabilen ibaredir. Ve sanırız dergideki yazının bütün çelişmelerine rağmen vardığı en doğru yargı da budur: «..İşte Millî Birlik Komitesinin reform *narmına giriştiği 55 ağa ve şeyh'in sürülmesi* hareketinde 55 inin de Kürt olması, dâvayı bilmiyerek, idealistliklerinden asla şüphe edemiyeceğimiz ihtilâlcilerimizin de yanlış istikamete yöneldiklerini göstermektedir». Özel sermaye sözcüsü dergiye göre: Toprak dağıtımı olmaz, evet Doğu ve Güneydoğu'da ağalar — şeyhler var ama yerli ve yabancı sermaye yatırımlarına girişince pek âlâ bunlardan faydalanabilir. Oysa toprak reformunun baş koşulu toprağın işliyenlere *dağıtılmasıdır. Eğer istihsali arttırmak* gerekiyorsa, bu dağıtımdan sonra gelir. Aksi halde tarım alanında yapılacak islâhat toprak ağalarını biraz daha semirtmek, geniş kitleleri biraz daha uçuruma sürmekten başka sonuç vermez. 105 sayılı kanun ise en azından 114 sayılı meşhur 147 lerin kanunu *kadar hâtalıdır. Toprak reformu yapmak* için adam sürmeye hiç de ihtiyaç yoktur. Zaten aynı ruhu ve kompleksi taşıyan 114 sayılı kanunun kaldırılmasından sonra hâlâ 105 sayılı kanunun kaldırılmamış olması da düşündürücüdür.

Kürt aydınları

Yazının ikinci ve bilhassa Kürt küçük burjuva aydınlarını okşıyan bölümü cidden enteresandır: «kendimizi niye bir Kürt münevveri yerine koymuyoruz?.. Halbuki Kürt münevverleri çoğunluk itibariyle Türk olmayı gaye edinmiş insanlardır.. Niçin ana dili Kürtçe olan ve bundan başka *dil bilmiyen vatan çocuklarımıza kendi ana* dillerini öğretecek okullar açmıyalım? Niye bu dilin edebiyatını, filolojisini bölgenin üniversitesi araştırmasın? Niçin Kürtçe gazete çıkmasın, kitap basılmasın, mahalli bir radyo istasyonu Kürtçe neşriyat yapmasın?»

Yazımızın başlangıcında yabancı veya yerli sermayenin yatırım yapacağı bölge veya ülkelerde iş birliği yapmak zorunda olduğu (kâr ve sömürmeyi kolaylaştırmak için) iki sosyal sınıftan ve bunun birincisinden bahsettik İkincisi ise ekonomik ise ekonomik temeli olmıyan (Ekseriya memur, avukat, doktor, üniversiteli,. ve ekserisi köylü, işçi, küçük esnaf çocuğu olan) ve fakat kafalarında bir takım karmakarışık fikirler, projeler, yükselme ve kalkınma arzuları taşıyan küçük burjuva aydınlarıdır. Bu aydınları çoğunluğu mensup bulundukları kitleden ya kopar, veya idealist bir devreden sonra bedbinleşir, bölge veya ülkenin ekonomik — sosyal gücüne sahip sınıfın politik ortamda birer aleti, yardımcısı durumuna girerler. Bu sınıfın en belirli karakteri, istihsal vasıtalarına sahip yüksek sınıf arasına

Halkın sağlığı ile oynayanlar

İLAÇ REZALETİ

ilaç

Halkın sağlığının bir ticaret metaı olmasını reddeden Millî Birlik Komitesi devrinde, ilâç firmalarının saltanatını önlemek için başarılı bir mücadelede Müsteşar Nusret Fişek, Muavini Demir Erel ve Tıbbi Müstahzarlar Genel Müdürü Sadi Bilginsoy gibi reformcuların payı büyüktür.

Şimdi demokrasi devri başlamış, toprak ağaları gibi ilâç ağaları da sahneye çıkmıştır.

İlâç ağaları ilk zaferlerini, Sağlık Bakanlığının reformcu elemanlarının vazifelerinden uzaklaştırılmasıyla kazanmışlardır. Nitekim Nusret Fişek, Demir Erel, Zat İşleri Genel Müdürü Bedrettin Selçuk'tan sonra, Tıbbî Müstahzarlar Genel Müdürü Sadi Bilginsoy da. vazifesinden ayrılmıştır.

Sadi Bilginsoy'un üzerine çektiği şimşeklerin mahiyetini anlamak için, 27 Mayıs öncesinde ilâç meselesinin aldığı şekle biraz yakından bakmak gerekir.

Her altı ayda bir çıkan kotada ithal ilâçları için ayrılan tahsis 2 — 2,5 milyon dolar arasında değişmektedir. Bu tahsis, şimdi olduğu gibi, sayısı 120'yi geçen ilâç ithalatçılarına tevzi edilegelmiştir. Herbiri ayrı ilâçların ithalatçısı olan bu sermayedarlar, ithal edecekleri ilâçların cins ve miktarlarını tayinde 27 Mayıs'a kadar tamamen serbest hareket etmişlerdir. Böylece, ayrılan tahsisler, memleketin zarurî ilâç ihtiyacına değil, satışı az olan ilâçlardan ithal edilmemek, sürümü kolayca mümkün olan harcıâlem ilâçlar getirilmek, fakat talebi gergin tutmak için bunların miktarını da asgariye düşürmek ve daha bol çeşitte ithal edilmek suretiyle, serma[illegible] [illegible] ithalini gerektiriyorsa, ayrılan tahsiste bu ilâçların hissesinin kendiliğinden düşmesidir.

ilâç ihtiyacının karşılanması

27 Mayıs'tan sonra Tıbbî Müstahzarlar Genel Müdürlüğü makamına oturan Sadi Bilginsoy, bu durumu görerek sermayedarın kâr gayesinin önüne memleket ihtiyacını koymuş ve ithal edilecek ilâçları sıkı bir elemeden geçirmiştir. Tanınmış bilim ve tıp otoritelerinin de düşüncelerini almak suretiyle ithal edilecek ilâçların bir listesini çıkarmıştır. Sadi Bilginsoy'un sade metoduna göre, yalnız kullanılmasında hayatî zaruret olan ilâçlarla dövizden tasarruf için, yerli muadili bulunmayan, ya da yeteri kadar yapılamıyan ilâçlar ithal edilmelir. Kullanılmasında psikolojik öneminden başka hiçbir tedavi değeri olmayan ilâçlarla bazı doktorların yeni bilimsel yayınlarda tedavi tedbirlerini araştırmadan reçetelerine yaza geldikleri ve hastaların alıştıkları, tedavi değeri kalmayan ilâçlar ise asla ithal edilmemelidir. Bu prensipten hareket edilerek daha önce binlerce olan ithal malı ilâçların çeşidi 200 — 250'ye indirilmiş ve daha başka çeşitten ilâçların ithaline hiçbir şekilde izin verilmemiştir.

Tabiî bu müdahele yalnız ithalatçının değil, ilâç üzerine iş yapan sermayedarların hiçbirinin işine gelmemiş, vurgun devrinin ilâç rezaletine biraz daha yakından bakılınca görüleceği gibi, milyonların üstüne kolayca konanlar için gerçekten şaşırtıcı olmuştur. Eskiden, döviz tahsisini alınca ilgili olduğu dışardaki firmaya talebini bildirmez memlekette birlikte iş yaptığı ilâç depocularına hangi ilâçtan ne kadar istediğini sorarak, kendisinden talep edilen malın bedelini peşinen çeken bir ilâç ithalatçısı daha mal gelmeden satışını yapmış oluyordu. Depocu ile eczaneci arasındaki durum da başka türlü değildi. Sayısı 1200'ü aşan eczanelerden pek azı, büyük sermaye ile dönenleri, henüz gelmeyen malın bedelini depoculara peşinen yatırıyor, mal geldiği zaman da kolay tarafından karaborsa yapabiliyordu. Böylece, harcıâlem ilâçlar arasında zaten çok az bir miktarda olan zaruri sağlık ihtiyaçları için gerekli ilâçlar daha memlekete girmeden, zincirleme bir yolla belli ellere geçiyor, piyasada görünmez oluyordu. Vurgun devrinde yaratılan ilâç buhranının nedeni esasen bundan başka bir şey değildi.

Sadi Bilginsoy

ilaç firmalarının dolapları

Alınan tedbirler bu mekanizmaya en büyük tokadı indirmiş, ithal edilecek ilâç çeşidi azaltılınca aynı cins ilâçlardan daha bol miktarda getirilmeye, belli ellerde sürümü mümkün olmayan bu ilâçlar da bütün eczanelere girmeye başlamıştır. Ancak, uykusu kaçan sermayedar bu durumu kabullenmek istememiştir. Sürümü kolayca mümkün olan birçok harcıâlem ilâçların bazı profesörlere tavsiyesini yaptırarak Bakanlığın üst yönetimini zorlamaya ve ithal izni almaya çalışmışlardır. Bu arada, örneğin *Bayer firması Manetol, Depot — padutine ve Endoiodin adlı üç ilâcını ithal edebilmek için memleketin bütün doktor ve eczacıları arasında bir anket açmıştır. Sakarya firması Cenapsyl adlı ilâcına ithal izni alamayınca ilgililer hakkında her türlü demagojiyi yapmaktan geri kalmamıştır.*

27 Mayıs'tan sonra Sağlık Bakanlığının üst yönetiminde görev alan reformcu kadronun ve özellikle Sadi Bilginsoy'un sermayedarların hışmına uğramasının bir başka nedeni de, dünyada yeni keşfedilen birçok ilâçları sırf çeşidi arttırmak amacıyla getirtmek isteyen ithalatçıların ruhsat alamaması, bunlardan yalnız memlekete girmesinde zaruret olanlar için ithal ruhsatı verilmesidir.

Fiyatlar nasıl ucuzlatıldı?

Fakat ilâç sermayedarlarının yediği tokat bu kadarla da kalmamış, fiatlarda da eskisine göre korkunç denecek bir ucuzluk sağlanmıştır. Bilindiği gibi, ithalatçılar getirttikleri mallar için «İthal Mallarını Kontrol Dairesi» nden bir fiat alırlar. Ayrıca, Bakanlık o malın imâl edildiği memleketteki mahallî konsolosluklardan bir «Asgarî İhraç Fiat Belgesi» ister ve bu belgeye göre malın fiatı üzerinde gerekli müdahaleyi yapar. Sadi Bilginsoy görmüştür ki, «Asgarî İhraç Fiat Belgesi» adı altında eline gelen belgeler hakikatı ifade etmemekte, sözgelimi, aynı ilâcın Almanya'dan ihraç edileni ile Fransa'dan ihraç edileni arasında büyük fiat farkı vardır. İşin bu tarafında da bir bit yeniği olduğuna, birtakım karanlık oyunların varlığına parmak basan Sadi Bilginsoy, artık ne İthal Mallarını Kontrol Dairesi'nin fiatlarına, ne de Asgarî İhraç Fiat Belgelerine önem vermiş ve tek yol olarak her ithal ilâcı üzerinde muadillerine göre bir fiat tespitine girişmiştir. Sonuç öyle olmuştur ki, yaratılan ucuzluğa sihrin sahibi bile parmak ısırmıştır. Örneğin, Gestyl eskiden 31.30 liraya satılırken şimdi 21.90 liraya, Pragnyl 19.35 lira iken 16.15 liraya, Euphyllin 11.10 lira iken 8.80 liraya, Lanacilarin 11.95 lira iken 7.35 liraya, Durabolin 25.25 lira iken şimdi 17.75 liraya inmiş ve sözgelimi verem hastalığında kullanılan Cycloserin adlı ilâç eskiden 98.55 liraya satılırken şimdi 63.35 liraya satılmaya başlanmıştır. Bu ucuzluğun yanısıra önemli olan nokta, birçok ilâçları asgari ihraç fiat belgelerinde gösterilenden daha düşük bir fiatla satmak zorunda bırakılan ithalatçının aynı ilâçları ithalde devam edebilmesi ve Tıbbî Müstahzarlar Genel Müdürlüğü makamındaki adamın dönen gizli oyunlar üzerindeki şüphesini haklı çıkarmasıdır. *İthal ilâçlarındaki kâr hissesi ithalatçının % 15,* depocusunun % 10, [illegible] % 25 olduğu göz önünde [illegible] ucuzluktan kimlerin yorganı pirelendiği açıkça anlaşılır.

Sami Küçük

ihtira beratı dalaverası

İthalatın cins itibariyle azaltılması, öte yandan yerli ilâç sanayiinin hayrına bir yol olarak görülmelidir. Ne var ki, alınan tedbirler, kısa sürede kolay kazanca alışmış yerli ilâç imalatçısı üzerinde de soğuk duş tesiri yapmıştır. Bunun nedeni şudur: Bunlar imâl ettikleri ilâçların ham maddesini dışardan ithal etmektedirler. Bu ham maddeler ne kadar pahalı olursa ilâç da o nisbette pahalı olacağından imalâtçının kârı o derecede yükselmektedir. Zira, imalatçının kâr nispeti % 25 tir. İlâcın pahalı imal edilmesi, kâr nispeti sebebiyle, ithal ilâçlarında olduğu gibi, depocularla eczane sahiplerinin de çıkarına uygun düşmektedir. O halde, ilâç ham maddelerini mümkün olduğu kadar pahalı ithal etmekte sermayedarı serbest bırakmalıdır. Fakat böyle yapılmamış, Sağlık Bakanlığı'nın üst yönetimindeki reformcu başlar, ilâç ham maddelerinin ithalinde de bir ucuzluk çaresi sağlayarak fincancı katırlarını bir kere daha ürkütmüşlerdir. M. B. K. üyesi Sami Küçük aracılığı ile İhtira Beratı Kanunu'nun 2. ve 3. maddelerinde Kurucu Meclis'ten çıkartılan bir tefsir kararıyla gerçekleşen bu için sonucu, ilâç işleriyle uğraşan sermayedarları hiç de memnun etmemiştir. Örneğin, eskiden kilosu 110 — 150 dolara ithal edilen Chloramphenical şimdi 31 dolara, kilosu 2600 dolara ithal edilen Terramisin — injectable şimdi 375 dolara, kilosu 500 dolara ithal edilen Oxytetracihline şimdi 180 dolara ithal edilmektedir. İhtira Beratı Kanunu'nun doğru olarak uygulanmasından ileri gelen bu sonuç hakkında bir fikir vermek gerekirse, yılda 4 — 5 tona ihtiyaç gösterilen yalnız Oxytetracihline adlı ilâç ham maddesinden sağlanan 16 milyon liralık bir döviz tasarrufudur.

Doğrusu memleketteki ilâç buhranını gidermek ve vurgun devrinin ilâç rezaletine bir son vermek için, Tıbbî Müstahzarlar Genel Müdürlüğü masasındaki adam ve arkadaşları kendi sahalarına giren sermayedarların çıkarlarına fena halde dokunmuşlardır. Bu yüzden, Devrim hükümeti sırasında pek geçmeyen menfaat gruplarının baskısı İnönü Hükümetinin bakanı Suat Seren zamanında başarı sağlamış ve birer birer görevlerinden uzaklaştırılmışlardır.

Bütçe görüşmeleri sırasında Doğu'ya 99 doktor, 264 sağlık personeli gönderildiğini söylemek suretiyle — aslında bir doktorla sıfır sağlık personeli gönderilmiştir — ucuzundan bir alkış [illegible], derneklere yardım faslından [illegible] seçim bölgesi olan Isparta'ya [illegible] lirayı cömertçe verebilen [illegible] devri bakanının, [illegible] başarısı, ilâç ithalatçılarının, depocularının, eczacıların uykusunu kaçıran Sadi Bilginsoy'u Tıbbî Müstahzarlar Genel Müdürlüğü makamından uzaklaştırabilmesi olmuştur.

---

katılmak çabası, düşünce ve mantık yerine his ve şahsî kompleksleriyle hareket edişleri, kolayca opportünizme kaymalarıdır. Salonlarda, özel toplantılarda birtakım klâsik, duyusal, çelişik, çeşitli gevezeliklerle yetinirler. Örneğin herhangi bir sebeple hor görülmüş olmak onları üzdüğü gibi, gururlarını okşıyan en küçük hareketle de hemen tatmin oluverirler. Derginin Kürt dili ve edebiyatına saygı gösterelim, Kürt münevverlerini üzmiyelim... tarzındaki ifadesinin bazı Doğulu aydınlar tarafından heyecanla karşılanması, tâ derginin yazıhanesine koşup tebrik yağmuruna tutmalarının sebebi açıktır. Ama şöyle dikkat ve sabırla yazıyı okumuş olsalar, hisleriyle değil, bilgi ve düşünceleriyle mütalâa etselerdi, liberal bir burjuva demokratının samimî temennisi gibi görünen yukardaki soruların cevaplandırılışındaki çelişmeyi, hâttâ faşizmi kolayca görebilirlerdi. Derginin Kürtçe eğitim ve neşriyatı niçin istediği şöyle anlatılıyor: «...Milletleri biribirine bağlıyan, nihayet hamur yapacak bir tek ırk şekline sokan bunlardır... Sovyet Rusya'nın yaptığı bizim için de bir örnektir. Birçok dil, lehçe, din, ırk farkları içinde bu yolla bugün bir Rus milleti teşekkül etmektedir. Türkistan'lı Türk çocuğu, mükemmel Rusça biliyor ve nesilden nesile bu dil (yani Rusça) ana dili haline geliyor» Sovyetlerdeki halkların kendi dillerinde okuyup yazmaları ve Rusça da öğrenmelerinin maskeli bir asimilasyon (diğer milletleri zamanla eritip Ruslaştırmak) [illegible] bilmeliyiz. Yalnız burada bir soru aklımıza geliyor. Peki neden halkların, milletlerin birliği, beraberliği, yanyana biribirlerinin edebiyat ve dillerin ne saygılı kardeşliği değil de illâ da — sert veya tatlı usul — ana dili transfer etmek, tek ırk, tek kültür halinde kaynaştırmak? Eğer Sovyet Rusya Türkistan'lı Türk'ü Rus yapmak için birtakım dolambaçlı ve metodik yollardan Türkçe neşriyata müsaade veriyorsa, bu hiç de örnek alınacak insanî doğru, yerinde ve bilimsel bir hareket olamaz. Hattâ bu işin Tümtürk adlı birinin Millî Yol dergisinde «Doğu probleminin en iyi hâl yolu, aşiret sistemi ve silâhlarıyla Kırgız — Kazak Türklerinin getirilip yerleştirilmesiyle olur. O zaman bak nasıl halleder onlar bu işi..» tarzındaki saçmalarından da mahiyeti itibariyle pek farkı yoktur. Kanaatımızca birtakım kelimelerin arkasına saklanarak dolambaçlı sözler eden yazar, bu konudaki hünerine rağmen maskesinin bir kenarını gereğince örtememiştir. Doğuda yatırım yapacak sermayeye birtakım avantajlar istiyen Vehbi Koç'un görüşüne uygun bir ortam yaratma çabasıyla da olsa — yazının yurdumuzda tabu sayılan bir konuda — yeni sayılabilen bir tartışmaya vesile olabilmesi şüphesiz takdir edilir. Ama perspektifimizi bu kelimelerin, biçimlerin derinliğinde yatan gerçek amaçlara tutmak, doğru yargılara varmak şartıyla.

(1) *Barış Dünyası. Mayıs 1962 Sayı: 2. Aylık Mecmua.*

(2) *Cumhuriyet. Fatma İrfan Serhan 10 Mayıs 1962*

Dış Politikamızın Değişkenleri

Bir müddet önce YÖN'de, dış politika esaslarının tartışılmasından doğacak fikir açıklığına ve millî faydalara işaret edilmişti. Hâlen New York'taki Columbia Üniversitesinde bilimsel araştırmalarda bulunan Siyasal Bilgiler Fakültesi mensuplarından Dr. HALUK ÜLMAN'ın kaleme aldığı üç makalelik yazı serisini, böyle bir tartışmanın hareket noktası olabilecek görüşlerden biri olarak okuyucularımızın dikkatine sunuyoruz.

I

Herhalde düşünürlerimizin dikenli sorunlara değinmekten aşırı korkuları yüzünden olacak, ötedenberi Türk dış politikası üzerinde ciddî bir tartışma yapılmamıştır. 27 Mayıs devriminden sonra kamu hayatımızın her yönü üzerinde açıkça, uzun uzadıya konuşulmaya başlandığı halde, dış politikamız gene bir tarafa bırakılmış, günün değişmez konusu dış yardımlar dışında hiçbir önemli sorun incelenmemiştir. Türk dış politikası üzerinde bir tartışma açmak için ilk gayret, hatırladığımız kadar, 27 Mayısın hemen ertesinde FORUM dergisinden gelmiş, bu dergide dış politika sorunlarımıza değinen iki başyazı çıkmıştı. Ne yazık ki bu yazılar kamu oyunda yankı uyandırmadığı gibi, birkaç günlük yazarının dışında, düşünürlerimizi tartışmaya çekememiştir. Aynı şekilde, bundan bir süre önce YÖN'ün yaptığı tartışma çağrısı da yine FORUM'da çıkan kısa bir yazı dışında, tamamiyle cevapsız kalmış bulunuyor.

Oysa, Türk dış politikasının çeşitli sorunlarını ele alıp açıkça tartışmak zamanı artık gelmiştir. Bir kere, Türkiyede ötedenberi alışılmış iç ve dış politikanın biribirinden ayrılığı ilkesi, artık süresini doldurmuş bir ilkedir. Dünya devletlerinin biribirine bu kadar açık, bu kadar bağımlı oldukları bir dönemde iç politika ile dış politika arasında kesin bir ayırım yaparak «Benim iç ve dış politika sorunlarım biribirinden bağımsızdır» diyebilmek mümkün değildir. Bu satırların yazarı, birçok kere, Türk dış politikasını yürütmekte sorun sahibi kişilerin ağzından, Batıya bağlılığımızın, özellikle ekonomik, bir sürü iç gerekçesini dinlemiştir. Aynı şekilde, Batının yardımı yetersiz bulundukça komünist blokla münasebetlerimizi iyileştirmek için denemeler yapıldığını ve bunun Batıyı harekete getirmek için oldukça etkili bir koz olduğunu hep biliyoruz. Batıya bağlılığın şampiyonluğunu yapan Menderes bile, iktidarının son günlerinde ekonomik çıkmaza girince ortaya Moskova yolculuğunu atmıştı. İç politikamıza yeni bir yön vermek istediğimizi her fırsatta ortaya attığımız şu günlerde dış politika sorunlarımızı tartışma dışında bırakmak, en azından gerçeklere aykırı bir tutum olacaktır.

İkincisi, son on yıldır sanki donan, belli kalıplar içine kapanıp kalan Türk dış politikasına İkinci Cihan Savaşının sona erdiği günden bugüne kadar izlediği yönü çizen milletlerarası bağıntılarda, son yıllarda önemli değişiklikler olmuştur. Bilindiği gibi, Türk dış politikasının sıkı sıkıya Batıya bağlanmasına yol açan en önemli etken, 1945 — 47 yıllarında karşı karşıya kaldığı Sovyet tehdididir. Bu tehdit o sıralarda yalnız Türkiye için değil, İran ve Yunanistan için de vardı ve Sovyetler Birliğinin takındığı uzlaşmaz tavır yüzünden, bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü korumak isteyen bir devletin günün tek kudretli ülkesine, Amerika Birleşik Devletlerine yanaşmaktan başka seçecek yolu kalmamıştı. Aynı şekilde Türkiye ekonomik durumunu düzeltmek için de, dış yardım arayan bütün Avrupa devletleri gibi, o sırada dış yardım yapmaya gücü yeten tek ülke olan Amerika Birleşik Devletlerine yanaşmak zorundaydı.

Milletlerarası alanda değişenler

Oysa, son yıllarda milletlerarası alanda ortaya çıkan bazı yenilikle, Türk dış politikasına yön veren ilk durumda büyük değişiklikler yapmıştır. Dikkat ve cesaretle incelenince dış politikamız üzerine önemli etkiler yapabilecek nitelikte olduğu görülen bu yenilikleri, ana hatlarıyla, şöylece sıralamak mümkündür:

1 İkinci Cihan Savaşı sonunda beliren Sovyet tehdidi, bugün yalnız Türkiye bakımından değil, dünya ölçüsünde biçim değiştirmiştir. O günlerde pekâlâ mümkün görülebilen bir doğrudan doğruya saldırı denemesi, bugün artık düşünülemez olmuştur. Bunun nedeni milletlerarası durumun şu özelliğiyle açıklanabilir: İki blok arasındaki kuvvetler dengesi Orta Doğu, Uzak Doğu ve Güney Doğu Asya gibi, her iki blok için de birçok bakımdan önemli olan bölgelerde kuvvet yoluyla yapılmak istenecek bir değişikliği kabul edemeyecek kadar nazikleşmiştir. Büyük devletlerin hiçbiri, çekirdekli silâhların görülmemiş gelişmesi sonunda, karşılıklı yokolma tehlikesini göze almadan küçük bir devlete karşı doğrudan doğruya saldırıya girişemez. Laos ve Güney Vietnam örneklerinin de açıkça gösterdiği gibi, küçük devletler için en büyük tehlike dış saldırılar değil, iç bölünmeler, düzensizlikler ve karışıklıklardır.

Son yıllarda ortaya çıkan bu durumun yarattığı en önemli sonuç şudur: *Milletlerarası durumdaki bu gelişme sonunda, güvenlik bakımından, küçük devletlerin bir savunma teşkilâtının içinde, ya da büyük bir devletin yanında yer alıp almamalarının artık büyük bir önemi kalmamış görünüyor. İç düzen sıhhatli ve kuvvetli oldukça, hiçbir savunma teşkilâtı içinde, ya da büyük bir devletin yanında yer almasa da, bir devlet bugün bağımsızlığını ve güvenliğini, diğer bir büyük devlet karşısında sağlayabilmek durumundadır.*

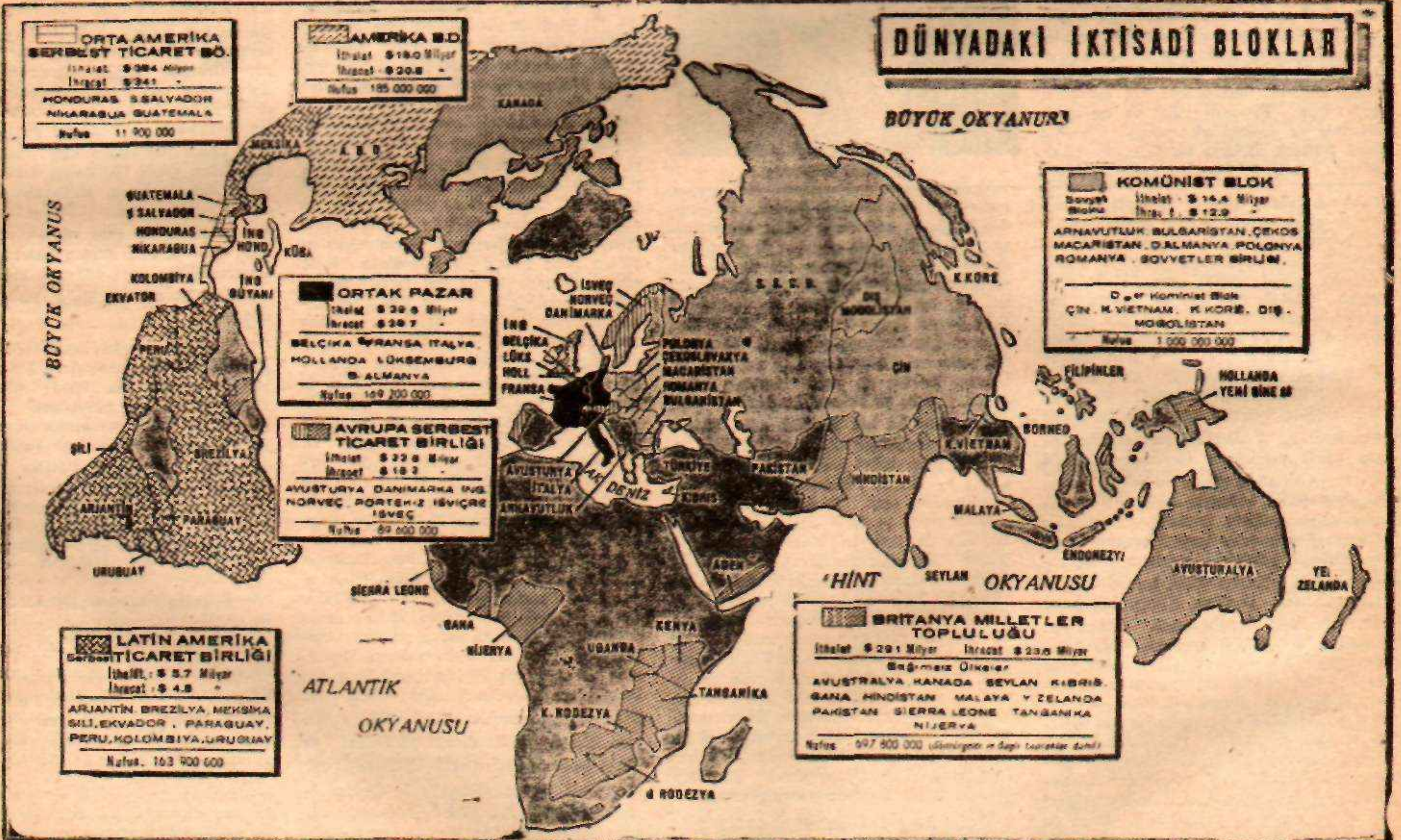
Biraz önce de söylediğimiz gibi, küçük devletler için bütün sorun iç durumda yatmaktadır. Milletlerarası çekişme ve çatışmanın dışında kalmak isteyen her küçük devlet, bunların kolayca kullanabileceği iç ayrılıkları önlerse bağımsızlığını ve güvenliğini sağlamış demektir. İç ayrılıkları önlemek için en çıkar yolun da toplumsal adalet ilkelerine dayanan ve ekonomik kalkınmaya yönelmiş bir düzen olduğunu, son yılların verdiği örnekler açıkça göstermektedir.

2 Hiçbir savunma teşkilâtı içinde, ya da büyük bir devletin yanında yer almadan bağımsızlığın korunabileceği gerçeği anlaşıldıktan sonra, ortaya Tarafsızlar dediğimiz üçüncü bir blok çıkmıştır. Çeşitli sorunlar karşısında aralarında çeşitli düşünce ayrılıkları olmakla beraber, bu blok içindeki devletlerin üzerinde birleştikleri yönetici ilke şudur: *Bir savunma teşkilâtı içinde, ya da büyük bir devletin yanında yer almak bağımsızlık için vazgeçilmez bir gerek olmadığına göre, milletlerarası savunma bağıntılarına girişmek, savunma giderlerini gereksiz yere kabartacağı gibi, istenmeyen bir savaşa katılmak tehlikesini de kendiliğinden çoğaltacaktır.*

Gerçekten, bir savunma teşkilâtı içinde olmak bir devletin bağımsızlığına büyük bir fayda sağlamıyorsa, tersine gelişmesi ve güvenliği için önemli bir engel olabilir. Gelişmeye engel, kolayca anlaşılacağı gibi, savunma giderleridir. Bir savunma teşkilâtı üyeliği devletin sırtına fazladan askerî yüklem ve gerekler bindirir, bütçede olağanın üstünde savunma giderlerine yol açar, ekonomik kalkınma için kaçınılamaz yatırımlara ayrılması gereken devlet gelirlerinin en önemli bölümünü alıp götürür.

Savunma teşkilâtı üyeliğinin bir devletin güvenliğine getireceği engel de, o devletin millî çıkarını doğrudan doğruya ilgilendirmese de, büyükler arasında çıkacak bir çatışmaya ister istemez katılmak zorunluluğudur. Örnek olarak, Berlin sorunu yüzünden çıkacak bir savaşta İzlanda'nın durumunu alalım. Bu sorun İzlanda'nın hiçbir millî çıkarını doğrudan doğruya ilgilendirmediği halde İzlanda, NATO üyesi olarak savaşa katılmak gereğiyle, NATO üyesi olmasıydı belki dışında kalacağı bir çatışmada yeryüzünden silinmek tehlikesiyle karşı karşıyadır. Ufak kıvılcımlardan büyük yangınlar çıkmasına çok elverişli olan bir milletlerarası ortamda, insan yorganını olur olmaz yere ateşe atmadan, çok düşünmek hakkını elden bırakmamalıdır.

3 Çekirdekli silâhların görülmemiş gelişmesi sonunda, tarafsız ülkeleri silâhlı saldırılarla kendi tarafına almanın büyük devletler için düşünülemeyecek kadar güçleştiğini söylemiştik. Silâhlı bir saldırıya girişmenin yalnız kendilerinin değil, aynı zamanda bütün insanlığın sonu olacağını bilen iki dünya görüşü, bugün, Laos ve Güney Vietnam gibi içten ka-

...aya yaralar dışında, dünya dengesini kendi çıkarına bozmak için ateşli olmayan fakat şimdilik ondan etkili bir silâh kullanıyor: Ekonomik yardım.

İkinci Cihan Savaşı sonunda dünyada dış yardım yapabilecek güçte tek bir devlet vardı: Amerika Birleşik Devletleri. Bugün, onun karşısına, ekonomik yardımın küçük devletlerin kalbini ve desteğini kazanmak için çok önemli olduğunu anlayan Sovyetler Birliği de çıkmıştır. Bu iki büyük devletin anısıra, Almanya, Japonya ve Çin Halk Cumhuriyeti gibi milletlerarası alanda gerçekleştirilecek istekleri olan diğer bazı devletler de, ayni silâhı ustalıkla kullanmaya başlamış bulunuyorlar.

Bu silâh, kuvvetini, iktisaden geri kalmış ülkelerin ileri devletlerin hayat seviyesine erişmek, çağdaş uygarlıktan pay almak isteğinden alıyor. Bu ülkeler, ekonomik gelişmelerini sağlamak için dış yardıma büyük ümitler bağlamışlardır. *Sovyetler Birliği dış yardıma başladıktan sonra, bütün dünyada, tarafsızlığın en iyi ödeyen dış politika olduğu konusunda kuvvetli bir inanç belirmiştir. Gerçekten, hiçbir bloka bağlanmayan devletler her iki bloktan da yardım alabilmektedirler. Buna karşılık, kendilerini kesin bağlarla iki bloktan birine bağlayan geri kalmış ülkeler, çantadaki keklik örneği, dış yardımdan yeteri kadar pay alamamaktan yanıp yakınmaktadırlar.*

Batılı büyükler, kendi savunma kurumları içinde yer alan iktisaden geri kalmış ülkelerin bu yanıp yakınmalarından habersiz değildir. NATO'nun bugünkü dünya durumuna uyması, komünizmin yayılmasını önlemesi için ekonomik yönünü geliştirmesi gerektiği, bundan yıllarca önce ileri sürülmüş bir fikirdir. Fakat kuruluşunda askeri bir teşkilât olarak düşünülen NATO, son günlerde Türkiye konusundaki tartışmalarda da gösterdiği gibi, sıra büyük devletlerin bütçelerinden çıkacak ekonomik yardıma gelince, üyelerin çok güç fikir birliğine vardıkları bir kurum olmaktadır. Ayni şekilde, son Laos olayları da, Amerikan yöneticilerinin SEATO üyesi dostlarına yaptıkları askeri yardımları ekonomik yardımlardan daha verimli ve etkili saydıklarını gösteriyor. *Diğer yandan Sovyetler Birliği de,* Varşova Paktı içindeki dostlarına, dostluğunu, ya da devamlı tarafsızlığını sağlamak istediğini ülkelerden daha az eliaçık davranmaktadır.

Türkiyenin durumu

Bu yazımızda, İkinci Cihan Savaşından sonra Türk dış politikasına yön veren milletlerarası durumda son yıllarda ortaya çıkan yenilikleri, gelişmeleri gözden geçirmeye çalıştık. Bu gelişmelerin Türk dış politikası üzerine önemli etkiler yapacak nitelikte oldukları açıktır. Bu etkilerin neler olduğunu gelecek yazımızda incelemeye çalışacağız.

Halûk ÜLMAN

Cumhurbaşkanı Cemal Abdülnâsır

Arap Sosyalizminin Kaynakları

(Pierre d'Istria'nın bu yazısı, «Tribune des Nations»un 18 Mayıs 1962 tarihli sayısında yayımlanmıştır.)

Arap uyanışını Avrupanın ilerlemesine bağlamak ve bunu Batı anlayışlarının biraz beceriksiz bir kopyası olarak görmek, biz Fransızların bir hastalığıdır. Bir toplumun maddî durumunu manevî durumu ile karıştırmak eğilimine kapıldığımız için, Arapların sefalet içinde olmasından fikirce de perişan oldukları sonucuna varıyor ve bir öğretici, bir şifacı pozuna bürünüyoruz. Doğuştan ahmak, ancak *bizim okullarımız* sayesinde adam olan, bizim askerlerimiz sayesinde disipline alışan, bizim bayrağımız altında himayeye kavuşan bir Arap hayali kafalarımızda eskiden beri yerleşmiştir. «Fransız Cezayiri» anlayışının arkasında da, işte bu imparatorluk çağına mahsus ve çocukça düşünce yatmaktadır. Okul çocuklarımızın hayaline yerleştirilen bu tabloyu, aslında, nice kan ve gözyaşı çerçevelemektedir.

Nasıl demokrasiyi Onsekizinci yüzyıl filozofları icat etmemişse, sosyalizmi de marksizm icat etmemiştir. Nitekim marksizm de böyle bir iddiada bulunmaz. Arap sosyalizmi sokaklar kadar eskidir. Doğrudan doğruya bizim etkimizle olduğunu sandığımız Doğu ihtilâl hareketleri, gerçekte, *bin yıllık ve bütün Arap tarihi boyunca* kendini gösteren bir geleneğin mirasçısıdır. Bilinen ilk militan ve doktrinci sosyalizm hareketi, Dokuzuncu yüzyılda Basra körfezinde meydana çıkar. Kanlı bir sosyal savaş şeklinde beliren bu hareket iki defa tekrarlanmıştır: Zenciler hareketi, Karmatlar hareketi.

Dokuzuncu yüzyıl ortasında, başkenti Bağdat olan Abbasî İmparatorluğu Hindistan sınırlarından Atlas Okyanusuna kadar uzanıyordu. Mezopotamya'nın ekonomik yapısı aşağı yukarı bizim büyük kapitalist ülkelerimizinkinin *aynı idi:* büyük bir banka gelişmesi, dokumacılığın ileri *derecede sanayileşmesi, zirai gelirleri* sıkı sıkıya kontrolu altında bulunduran malî *konsorsiyumlar, ihtikâr servetlerinin* dışında tutulan bir işçi ve köylü proletaryasının büyümesi, bankaların esir, bir hükûmet. Halife, sadece başlıca devlet imalâthanelerinin bir çeşit genel müdürü değil, aynı zamanda, özel mülkiyet pratik olarak mevcut bulunmadığı için, bütün toprakların da mutlak sahibi idi. Yerli proletarya bile yoksul olduğuna göre, dışarıdan getirtilen işçi zümresinin ne derece yoksul olduğu kendiliğinden anlaşılır. Hele zenciler, yabancısı oldukları bir ülkede tam anlamıyla esir idiler. İşte sosyal ihtilâlin ilk mayasını bu zümre teşkil edecektir.

868 yılında Basra'nın sahil malikanelerinde kanlı bir şekilde patlak veren Zenciler isyanı, özellikle Zanzibar'dan getirtilen bu tarım işçilerinden adını almıştır. İsyanın önderi Ali El Bürkuvî (Peçeli Ali), bir değirmenci, bir bıra satıcısı ve bir filozof ilkokul öğretmeni ile birlikte kurduğu âsi hükûmetine başkanlık etmiştir. *Spartakus isyanını hatırlatan bir yırtıcılıkla* yönetilen bu savaş 15 yıl sürmüş, hattâ *Bağdat bir ara âsilerin hücumuna dayanamıyacak* duruma düşmüştür. İsyanı bastırma *hareketi daha da vahşi olmuş* ve yıllarca sürmüştür. Ceza olarak uzuvları *kesilen,* kazığa *oturtulan,* parça parça doğranan, ölünceye kadar kırbaçlanan isyancıların acı hatırası bugüne kadar gelmiştir.

Bundan 7 yıl sonra çok daha geniş bir isyan patlak verdi. Etkisi iki yüzyıldan fazla süren bu isyan, Karmatlar isyanı adını alır. Bu isyanın da itici kuvveti, birincisinde olduğu gibi, Kur'an'ın sözleri idi. Çünkü Kur'an o çağda, vaktiyle İncil'de olduğu gibi, olağanüstü bir reform gücü taşıyordu. Gerçekten de Kur'an, bütün insanların eşitliğini, bütün inançlılar topluluğunun kardeşliğini, yoksulun zengine, *kalp dürüstlüğünün dünya hırsına üstünlüğünü* ilân etmiyor muydu? Kur'anın *böyle harfi harfine yorumlanması,* güney Irak proletaryasını ayaklandırdı. Yeraltı Irak'ının *fikrî* başkenti olan Kûfe'deki medreselerin vicdan meseleleriyle uğraşan hocaları, koca bir metafizik doktrin ortaya koydular. Bu doktrin, başlangıçta bir işçi kurtuluş hareketi olarak doğmuş olan Orta—Çağ Masonluğunun kardeşlik ve ortaklığa dayanan tabiî din anlayışına garip şekilde benziyordu. İyice silâhlanan Karmatlar, 890'da aşağı Dicle'nin sefil bir köyünden hareket ederek, kanlı isyan hareketlerini, grevleri, isyan komitelerini Türkistan ve Yemen'e kadar yaydılar. Bunlar Basra'da, Paris komününün manevi atası *olan ilk komünizan derneği kurdular.* Hattâ Mekke'yi ele geçirip talan ettiler. *Bozguna uğramış görünmesine rağmen* Basra körfezinin aydın çevrelerini kazanmış olan bu *hareket* gerçekte *hiçbir zaman yenilmedi.* Tarikatlarını her tarafa yayarak Müslümanlığa zamanla güçlenen sosyalist bir hamle kazandırdı. Militan bir sendikalizmin kaynağını da orada aramak gerektir. Çünkü bu sendikalizm [illegible] ve işçi yönetim komiteleri geri kalmamış, za[illegible] Osmanlı idaresi altındaki Arap ülkelerini gerçekte bu komiteler idare etmiştir.

Irak İhtilâlinden az önce, bu ihtilâli hazırlayanlardan biri olan tarihçi Faysal Samir, ilhamını Rus marksizminden değil, Zenciler isyanından aldığını söylüyordu. Cezayir ihtilâlinin altında da, bu eski doktrinden gelen derin kıpırdanışların izi vardır. Eninde sonunda ve özellikle bu eski kaynak sebebiyle, Arap ülkelerinde sendikalizme dayanmıyan hiçbir ihtilâlci hareket olamaz. Gerek Nâsır sisteminin gerekse Irak sisteminin temel taşı sendikadır. Yakın gelecekte ister istemez bir takım değişikliklere uğrıyacak bile olsalar bu iki rejimin gücü işte buradan gelmektedir. Bu rejimlerin, kendini yeniden buluş hareketini daha gerçekleştirmemiş bütün Arap milletleri üzerindeki yayılış gücü de yine buradan gelmektedir.

Batılı gözlemciler Doğu meselelerini tartışırlarken, Doğudaki alt kıpırdanışları Batı *evriminin ışığında,* yani siyasî partiler arasındaki dozajlar ve uzlaşmalara göre *yargılamaktadırlar.* Gerçekten de bugüne kadar Fransada, iş grupları arasında *uzlaşma yoluna gidilmeksizin, sendikaların* sözünü dinlemeksizin hükûmette hiçbir bünye *reformu* olmamıştır. Fransız sendikalizmi milletin içindedir, hükûmetin içinde değil. Yeni Arap *sistemlerinde ise,* sendikalizm devlet idaresine katışmıştır. Libya'da işçi sendikalarının sırf kendi teşebbüsleriyle Fransız ticaretine boykot etmeğe kalkıştıkları görülmüştür. Cezayirde de ilerde sendikaların baş rolü oynıyacaklarını göz önüne alacak yerde işi birtakım şahsî kavgalar şemasıyla yargılamakta devam edersek, yarınki Cezayiri hiç tanıyamıyacağız demektir.

Arap köylüleri veya işçileri ne zaman siyasî hayata karışmağa kalkarlarsa hemen ortaya Moskova korkuluğunu çıkarmak, komünizme kendisinde bulunmıyan dünya çapında bir etki gücü tanımak demektir. Üstelik bu, Arap dünyasının öz değerlerini küçümsemek anlamına gelir ki ucu, eninde sonunda kendi geleneğimizi de inkâra varır.

Eğer yarın Fransız sendikalizmi, bizi yöneten sahte aristokrasiyi artık milleti *devlete katıştırmak zorunda* bırakabilirse, hiç şüphesiz, bugün Magrib ve Doğu'nun *kaygılı kütlelerine hâkim olan reform* düşüncesi ile buluşacaktır.

Yedek subay öğretmenler konuşuyor:

Kaçan büyük fırsat

Uğur Cankoçak

Köy Enstitülerinin kapatılmasından sonra tamamen, oluruna bırakılan köy eğitimi dâvamıza yeni bir hamle getirmesi umularak çıkartılan 97 sayılı kanun da, 1 Haziran 1962'de 12500 yedeksubay adayı öğretmene teskereleri verilerek, tatbik edilemiyen ya da tatbik edilmez duruma getirilen bir çok güzel kanunlarımız gibi, tozlu raflara kaldırıldı.

Bu yazıda «yedeksubay öğretmenlik» diye anılan 97 sayılı kanunun çıkış nedenlerini, kanunu çıkartanların ve aydınların bu kanundan neler umduklarını ve de kanunu «ehil eller» de nasıl tatbik edilerek akla hayale gelmedik kötü sonuçlar doğurduğunu, kanunda 1960 Temmuzuna kadar lise ve dengi okullar maddesinin bulunmasına rağmen niçin şimdi er olarak sevk edildiklerini inceleyeceğiz.

M.B.K. ni sadece serbest *seçimler yapmak için iş başına gel*miş bir gecici hükûmet olar[ak] görmeyip, dertli memleketin de[r]dine çareler de bulmak gerektiğine inanan üyeleri tarafından 1960 yazı içerisinde 97 sayılı kanun çıkarıldı.

O günlerde —bugün de aynıdır— Türkiyede 90 bin köy öğretmenine ve 17 bin köy okuluna ihtiyaç vardı. Mevcut öğretmen okulları nüfusu yılda yüzde 3 gibi çok süratle artan bir ülkede gerekli öğretmeni 100 yıl sonra bile karşılayamıyacak durumdaydı. Bir eğitim seferberliği şarttı. Bir zamanlar Türkiye böyle bir seferberliği büyük bir başarıyla tatbik etmişti. ve eğer devam edilebilmiş olsaydı bugün Türkiyenin köy eğitimi dâvası hattâ bütünüyle köy dâvası çözülmüş olacaktı.

M.B.K. nin genç üyeleri bu başarılı kurumu örnek alarak işe giriştiler. Köy Enstitüleri Kanunu çıkmadan önce öğretmen ihtiyacını acele karşılayabilmek için askerliğini çavuş olarak yapmış köy delikanlıları toplanarak «köy eğitmeni» kurslarına tâbi tutulmuşlar ve köylere gönderildiklerinde de çok iyi sonuçlar alınmıştı. Şimdi de büyük eğitim seferberliğine başlamadan önce, onun bir parçası olarak, yardım kabilinden ordu, milli eğitim seferberliğinde kullanılacaktı. Yabancı ülkelerde de ordunun halk eğitiminde kullanıldığına dair örnekler çoktu. Eskiden Bulgaristandaki, günümüzde de İsraildeki tatbikat incelendi. 1936 daki «köy eğitmen kursları» da gözden geçirilerek 1960 yazının Türkiyesi şartlarına uygun bir formül bulundu. Lise ve dengi okul mezunu gençler, vatani ödevlerini orduda yedeksubay olarak değil, köylerde iki ders yılı süresince, öğretmen olarak çalışacaklardı. Böylece hem ordunun ihtiyacından fazla yedeksubaylar sıra beklemeden vatani ödevlerini yapacaklar hem de bir anda onbinlerce öğretmen köylere dağılmış olacaktı. Kanunun ikinci ve çok önemli yönü de yedeksubaylık için köyden ve okulundan her yıl ayrılan binlerce öğretmeni ödevi başında bırakıp öğretmen sayısını bir başka şekilde çoğaltmak olmuştur.

Kanunu çıkartanların yedek subay adayı öğretmenden umdukları fayda çift yönlüydü. Birincisi köyün öğretmene kavuşması diğeri ise şehir çocuğunun az bir parayla, iki yıl boyunca köyde kalmasını sağlamak. Birinci faydanın meslekten yetişmiş bir öğretmen yanında çok cılız kalacağı kimsenin gözünden kaçmamıştı. Fakat Türkiye Reşat Şemsettinler, Tevfik İleriler gibi Millî Eğitim Bakanları ve onların «takımları» tarafından tam bir yangın yerine çevrilmişti. Faydanın büyüğüne küçüğüne bakılmaksızın ilk yardım yapılmalıydı. İkinciden umulan fayda birinciye göre çok daha gerekliydi. Bir şehirli için köy bir türlü bilinemeyen esrarengiz bir şeydi. «Çoban kaval çalar anın hayatı şairanedir» in yanı sıra yorgan döşek şehir sokaklarında dolaşan insanlar vardı. Basınımızın sivri akıllılarının, şehirleri köylü akınına karşı koruyabilmek için şehirlerin giriş kapılarına nöbetçiler konulmasını ciddi ciddi tavsiye eden yazıları sık sık gazetelerimizde boy gösteriyordu. Bir de «köylü şeker yiyor artık» «çarığı bıraktı ayakkabı giyiyor» «Yeni Harman sigarası içiyor» v.s. gibi unutulmaz politikacılarımızın unutulmaz sloganları vardı.

Köyün öyle mi ya da böyle mi olduğu ne 4 yılda bir saat gidilerek ne de piknikler tertip edilerek öğrenilebilirdi. Köy ancak içinde yaşanarak, havası teneffüs edilerek, suyu içilerek, yemeği yenerek, dertleriyle, sevinciyle kavranarak öğrenilebilirdi. Memleket gerçeklerinin en iyi şekilde onlarla karşı karşıya gelerek öğrenileceğini pek güzel bilen subaylar onbinlerce lise ve dengi okul mezunu gence bu dertlerle başbaşa kalıp teorilerin, kitapların ve sevimli basınımızla politikacılarımızın ötesine halkın içinde kendilerini bulmalarını sağlamak, iyiyi doğruyu güzeli görmek ve göstermek yeteneklerini kazandırmak istediler.

Bu ana düşünceler ve heyecanla kanun M.B.K. nden çıktı.

Tatbikat

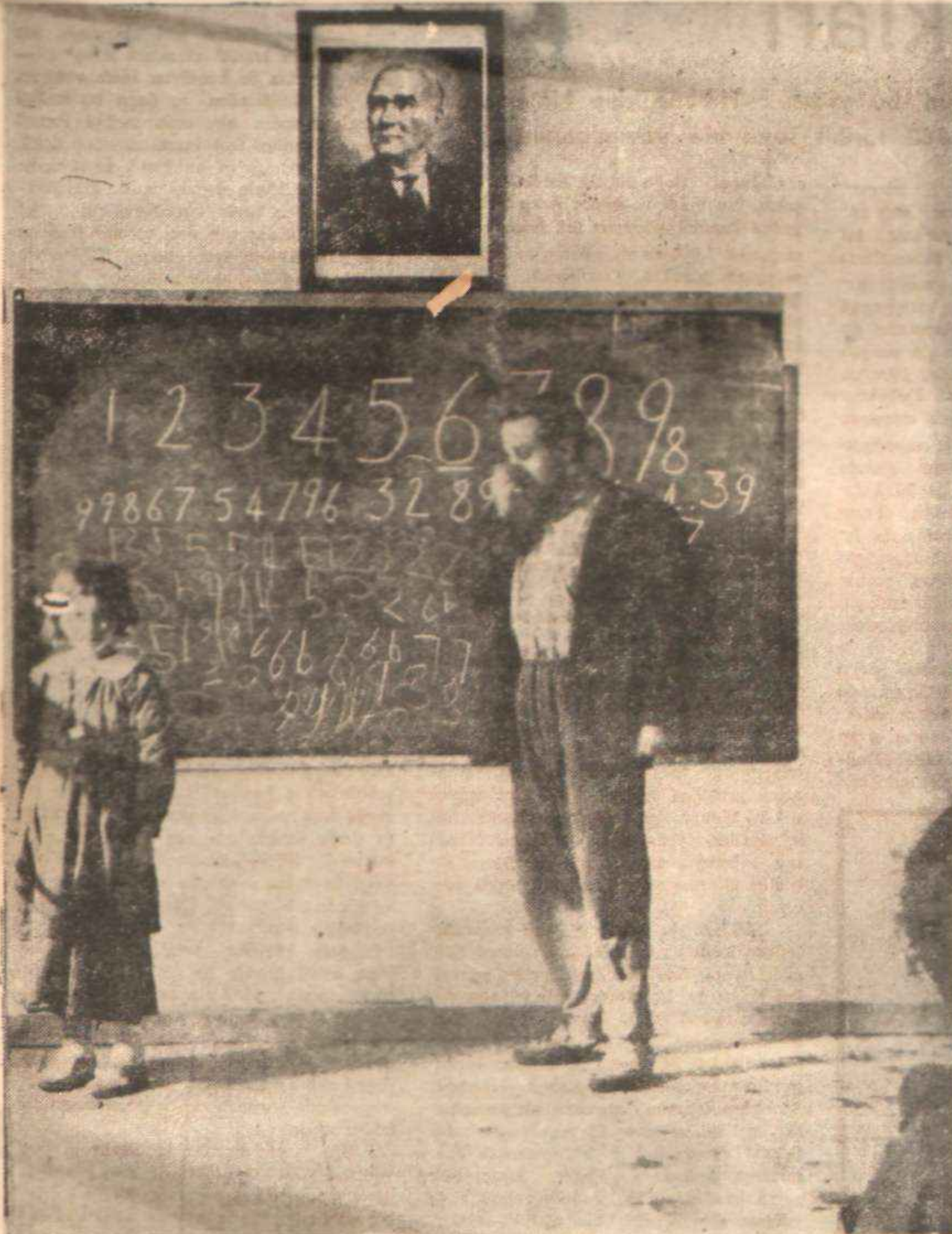
Yalnız askerlerin yanıldıkları hem de büyük yanıldıkları iki nokta var: Birincisi, Devlet Teşkilâtının bütün kurumlarında muhafazakârlığın devam ettiği, halkın bir devrim havasına sokulmadığı memleketimizde devrimci bir kanunun tek başına boşlukta sallanacağı gerçeği idi. Ve de öyle oldu. İkincisi ise, sivil teşkilâtın ne durumda olduğu meselesidir. Bu iki yanılma M.B.K. nın en büyük yanılmasıdır bütün devri boyunca. Kanun çıktı. Uygulayacak olan Millî Eğitim Bakanlığıydı. Dünyanın en tatlı rehaveti içinde işlerin kendi kendine, nasıl olduğu bilinmez, yürüyüp gittiği bakanlık. Neden sonra bu gerçeği 97 sayılı kanunda emeği olan M.B.K. üyesi Mehmet Özgüneş de farkına vararak «Batılı kafasıyla çalışan fedakâr öğretmenleri Şarklı kafasıyla idare eden bakanlık» diyecektir. Ama ihtilâlin ilk aylarının heyecanı içerisinde herkesi kendileri gibi idealist sanan iyi niyetli M.B.K. üyeleri o güzelim kanunu Millî Eğitim Bakanlığı idarecilerinin şarklı kurnazlıklarına teslim ettiler. Basın «lise mezunlarının yedeksubay olma hakkı kaldırıldı.» manşetleriyle 97 sayılı kanunu takdim etti. Gençlik teşekkülleri de aman Üniversite son sınıf öğrencileri hic olmazsa yedeksubay olsun endişesiyle yanlış bir yol tutturup her gün gazete sütunlarını işgal edince mizansen tamamlanmış oldu. Arkasından 13 Kasım olayı, kanunu sahipsiz bıraktı. Kanunu hazırlayanlar yurt dışına çıkarıldılar.

Ödev başında

1960 Kasım ayı başl[...] trenler, kendileri[...] kedilmiş, elinden [...]ları alınmış, bilmediği duymadığı yabancı bir âleme sürgün hayatına gönderildiğini sanan yedeksubay öğretmenlerle doluydu. Yıkıntı ve sıkıntıyla yüklü, her an patlamaya hazır gençler 67 ilin Millî Eğitim Müdürlüklerini dolduruverdiler. Millî Eğitim Müdürlerinin çoğunluğunun nasıl bir ödev anlayışı içinde oldukları T.M.T.F.'nin üç kere tertiplediği «yedeksubay öğretmenlik ve Anadolu» konulu açık oturumlarda ve yaz eğitimi için toplanılan tugaylardaki sohbetlerde ortaya çıktı. Birkaç örnekle bu tip Millî Eğitim idarecilerinin kısa portrelerini çizmek istiyorum: Böyle şartlarda çalışamıyacağını söyleyen bir öğretmene «istifa et efendim» cevabını verenler, devam takibi yapan ve öğrencilerinin daha temiz bir kıyafetle okula gelmesi için uğraşmaktan başka suçu olmayan karı-koca öğretmene il müdürünün tehdidi: «Karını bir köye, seni bir köye süreyim de aklın başına gelsin», köylüsünü mütegallibenin elinden kurtarmaya çalışan öğretmene verilen cevap: «Sen öğretmen misin yoksa arzuhalci mi, sadece okulun'a uğraş başka işe karışma» tavsiyelerini büyük bir rahatlık ve umursamazlıkla söyleyebilenlerle dolu Millî Eğitim Müdürlüklerimizin çoğu. Kendi büyük dertleri yetmiyormuş gibi bir de başlarına yedeksubay öğretmen diye «bir sürü» (bu deyimi kullanan millî eğitim müdürü vardır maalesef) gönderilmişti. Bakanlıktan gelen emirde «bir haftalık öğretmenlik kursuna tâbi tutularak kur'alarının çekilmesi ve derhal köylere gönderilmesi» diye yazılıydı. Bu kurs hemen bütün illerde şöyle yapıldı: Bir müfettiş «çoğu kere baş müfettiş) «ilkokul programı» adlı Millî Eğitim Bakanlığınca öğretmenlere derslerinde neleri okutulacağını âdeta kronolojik olarak sıralayan bir kitabı okur ya da sıkılınca çocuklardan birine okuturdu. Bir hafta boyunca bu kursta öğretmenliği hemen kavrayıveren yedeksubay öğretmenler kur'alarını çekip köylerine gittiler.

Psikolojik gerginlik içerisinde il merkezine gelen genç orada da, ödevi gideceği yer hakkında hiçbir olumlu bilgi almadan sanki mesleklerin en kutsalı öğretmenliği değil, sanki Türk halkının en temiz en içten insanları köylülerin içine değil hapishaneye giderecesine köylerine gittiler. Hepsinin yüreğinde bellisiz bir sıkıntı bir korku ve hakları elinden alınmış insanların kini vardı.

Bir iki ay sonra il merkezlerinde maaş almak, ya da başka işler için gelen yedeksubay öğretmenlerin karşılıklı konuşmaları onların oldukça büyük değişikliklere uğradıklarını gösteriyordu. Anadolunun o temiz insanları bu kadar küskün bu kadar kinli ve korkulu olarak [illegible]lerine gelenleri bile çok kısa zamanda kendilerine getirmiş hattâ kendisine getirmekten öte yepyeni bir ruh, yepyeni bir yaşama azmi vermişti. Köye [illegible] den Millî Eğitim Bakanlığı [illegible]

Köy okulunda ders

rumluları tarafından verilmesi gereken formasyon köy çocuklarının tatlı bakışları parlak zekâları, köyün çıplak gerçekleri tarafından verilmişti. Konuşmaları hep okul ve köy üstüneydi. «*Üçüncü sınıfın hayat bilgisinde* dere ünitesini sen nasıl işledin?», «Bende ikinci sınıfta bir oğlan var göreceksin ne zeki...», «Benim köy çok fakir. Hiç birinin önlüğü yok ne yapsam acaba?», «Benim köyde güzel elmalıklar var, *ama su yetişmiyor motor* alabilmek için nereye başvursam dersin?» v.s...

Yavaş yavaş il ve ilçe Milli Eğitim Müdürlüklerinin kapısı yedeksubay öğretmenlerle dolmaya başladı. Okullarının eksiklerini büyük bir inatla ve ivedilikle yapılmasını isteyen yedeksubay öğretmenleri dinlemekten bıktılar «*İdare ediver kardeşim*» lâfını bir türlü anlamıyorlardı. Artık yedeksubay öğretmenler bazı Milli Eğitim Müdürlerince «bir sürü» olmaktan çıkmış «baş belâsı» olmaya başlamışlardı.

Yedeksubay öğretmen — Milli Eğitim Müdürü çatışması bir kere daha devrimci kanunların diğer bütün kurumların olduğu gibi kaldığı Türkiyede nasıl boşlukta sallanacağını açıkça göstermektedir. İyi niyetli çalışkan bir *Milli Eğitim Müdürü* bile kendi teşkilât kanun ve imkânları değişmediği için çalışma ve iş yapma azmi heyecanı içindeki öğretmenini ancak gözleri dolu, eli böğründe seyredebilirdi.

Müfettişler

Milli Eğitim Teşkilâtında ilk öğretim müfettişleri denilen *bir grup vardır.* İçlerinde yıllarca köy enstitülerinde öğretmenlik yapmış olanları devamlı okuyanları mesleğinin önemini kavramış olanları olduğu gibi, maalesef küçümsenmeyecek bir kısmı da her nasılsa [illegible] Teşkilâtından geçivermiş ve o gün bu gündür de «Hayat», «Yelpaze» dergilerinden başka kitap yüzü görmemiş kişilerdir. T.M.T.F. tarafından tertiplenen açık oturumlarda en çok yıldırımları çekenler de bu tip müfettişler olmuştur. Birçok öğretmeni mesleğinden ve canından bezdiren müfettişlerin yedeksubay öğretmenlerle çatışmasına ait bir iki örnek: Bir kazada 42 yedeksubay öğretmen arasında 38'i hakkında tahkikat açılmıştır. Tahkikat konusu olan *suçlar şunlardır.* «Gece lokantada şarap içmek», «Milli Eğitim memuruyla konuşurken elini masaya vurmak», «Beş sınıflı okulda plân defterini usulüne uygun tutmamak» v.s. Okulun kapanmasına sadece iki gün kala okula gelip «adın ne, babanın adı ne hangi okuldan mezunsun?» sorularını sorup köyde tam on dakika o da öğretmen odasında kalan müfettişler de görülmüştür. Beş sınıflı okulda tek başına ödev yapan bir yedeksubay öğretmene böyle birinci sınıf olmaz diye çıkışıp «Efendim ben meslekten yetişmedim bizim zamanımızda da böyle okumadık, siz de ilk defa geliyorsunuz lütfen bir örnek ders verin» cevabını alınca «küstah terbiyesiz hepiniz başbelâsı diye bağırıp çağıranlar da vardır

Müfettişten zayıf rapor alanların kıtaya er olarak sevkedileceğine dair madde başlarının üstünde Demoklesin kılıcı gibi sallanıp duran yedeksubay öğretmenler bu tip müfettişlere rağmen ödev yapmayı başarmışlardır. Bu konuda en büyük yardımı da köyün içinden çıkıp köye dönerek akla hayale gelmedik ağır şartlar içinde ödev yapan «Batılı kafalı köy öğretmenlerinden» görmüşlerdir. Gerek okul içi gerek okul dışı bütün dertlerinde yardımlarına meslektaşı koşmuştur.

Yaz Eğitimi

Yazın askeri eğitim için er eğitim tugaylarında toplanan yedeksubay öğretmenler iki ay askeri eğitim sonunda bir de öğretmenlik kursuna tâbi tutulmuşlardı. Fakat bu kurs, kurs öğretmenlerinin de bakanlığa verdikleri raporlarında acı acı belirttikleri gibi tam bir fiyasko olmuştur. Her tugayda aşağı yukarı 3500-4000 yedeksubay *adayı öğretmen* toplanmıştı. Tugaylar iş için değil erlerin eğitim görmeleri için düzenlenmiş kurumlardı.

Büyük topluluklara ders anlatacak dershaneleri yoktu. Onun için 500 kişilik gruplar altında dersler yapıldı. Esasen dersten çok karşılıklı dertleşmeler şeklinde geçti koskoca bir ay.

Yeni ders yılının başlamasıyla sadece kendi bir yıllık tecrübeleri dışında hiç bir şey öğretilmemiş *olan* yedeksubay öğretmenler ödevleri başlarına döndüler.

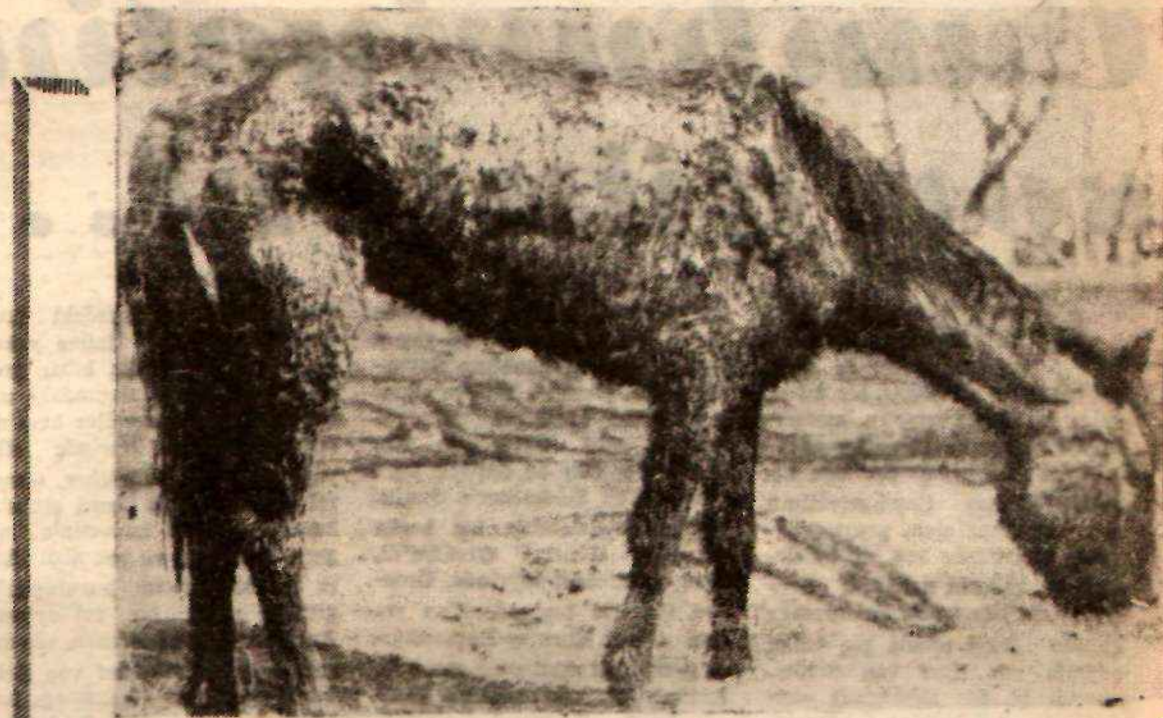
Nasıl olmalıydı?

Türkiyenin kalkınma programı için YÖN'de Doğan Avcıoğlu tarafından pek büyük bir isabetle tavsiye edilen «İŞ ORDULARI» na güzel bir başlangıç olabilecek olan 97 sayılı kanun basiretsizlik örneği olarak ruhsuz idareciler eliyle heder edilip gitmiştir

Gerçek bir Milli Eğitim Seferberliğinin başlamasıyla anlam kazanacak olan kanun tek başına boşlukta *sallanıp* kalmıştır. İlk ve âcil tedbir olarak köylere öğretmen olarak yedeksubaylar ödevlerine başlarken Köy Enstitüleri yeniden kurulur, bütün hızıyla ilk yardım yerine esas tedavi uzmanları yetiştirir, meslekten öğretmenler yedeksubaylardan ödevlerini teslim aldıkça yedeksubaylar yeni yurt sorunlarını çözmek için başka sahalarda çalışmalarını sürdürüp giderlerdi. 97 sayılı kanun, Milli Eğitim Bakanlığının belli köhne zihniyetini taşıyan idarecileri yerine, bütün çektiklerine rağmen, hâlâ 1940'lardaki devrimci heyecanlarını yitirmemiş Köy Enstitüsü kurucularına ve onların yetiştirdiği genç eğitimcilere tatbik ettirilmeliydi. Bütün devrimci kanunların en muhtaç oldukları şey gerçek bir yurt ve halk sevgisinden gelen heyecandır. Ruhsuz, salla başını al maaşını zihniyetçiler elinde devrimci kanunlar ancak geri teper. 97 sayılı kanun her ilde kurulacak özel eğitim kurumlarınca tatbik edilmeliydi. En az bir ay Türkiyenin gerçek eğitimcilerinin elinde, yedeksubay öğretmene hakları alınmış bir sürü kini verileceğine, Türkiyenin kalkınmasının gerekli birer küçük çarkları *olduğu heyecanı ve ödev* sevgisi verilmeliydi. Köyde karşılaşacakları dertler ve çareleri okul ve öğretmenlik hakkında bilgilerle gönderilmeliydiler. İki yıl müddetle de bu özel kurumlarca düzenlenmiş özel müfettişlerle yedeksubay öğretmenler yakından izlenmeli ve dertlerine çareler aranmalıydı. Ancak bu şekilde köylerimiz yıllardır özlemini çektiği lider-köy öğretmenine kavuşabilirdi.

97 sayılı kanun bu kadar yanlış anlaşılıp yanlış tatbik edilmesine ve çeşitli şekillerde şikâyet konusu yapılmasına sebep bütün muhafazakâr kurum ve kanunların, kadroların ortasında tek başına kalmış olmasındadır. Koskoca Köy Enstitülerini yıkan kuvvetlerin içindekilerin bile ne olduğunu anlamadıkları, inanmadıkları bir kanunu yıkmaları işten bile değildi ve de öyle oldu. Bundan sonra köylerimiz yedeksubay öğretmen görmeyecek. 12500 öğretmenin *de yerine topal aksak öğretmen* yetiştiren öğretmen okulları kimbilir ne zaman öğretmen gönderebilecek?

Fakat herşeye rağmen 97 sayılı kanunun iki büyük faydası olmuştur: Birincisi 12500 yedeksubay öğretmenden hiç olmazsa *10 bin tanesinin ayakları yere* basmıştır. İki yıl boyunca acı köy gerçekleri içinde yaşamış olmanın verdiği memleket sorunlarına gerçekçi bir gözle eğilebilme yeteneği az şey değildir. İkincisi ise yarının mutlu Türkiyesini kuracak olanlara ham madde olarak hazır bir kanun mahiyetinde olmasıdır.

Çayıralanın Aşağıtekke köyünde açlık geçen kış bir atı bu hale getirdi

Köydeki gerçek

Anadolu köylerinin hayat şartlarından, yardıma muhtaç olduklarından, söz açıldıkça, dikkat kesilirdim. Anlatılanlar hep aynıydı.. Bilhassa Anadolu köylüsü yardıma muhtaçtı.

O zamanlar, bu kabil dertleşmelerde kendimden bir şeyler ekleyememenin acısını duyardım. Yedek Subay Öğretmen olarak askerlik vazifemi yapmak üzere müracaat ettiğimde, bilhassa bu bakımdan sevinç duymuş bir cephemi daha techiz edeceğimi düşünerek, ümitlenmiştim.

Öyle ya, Anadolu köylerini yakından görecek, iki sene gibi kısa sayılmıyacak bir müddet içinde, onların havasını teneffüs edebilecektim. Doğrusu bundan iyi müşahede fırsatı bulamazdım belki de. Vakit geldi, vazifeye başladım. (Yozgat'ın Cayıralan kazasının Aşağıtekke köyünde) Şimdi bu gerçeklerin içindeyim.

Yedek Subay Öğretmenlik beni: büyük sözlerin gölgelediği, büyük ıstıraplar diyarına düşürdü. Hani senelerden beri «Memleketin Efendisi» tâbir edilen köylüler var ya? İşte onların belini büken, ömrünü tüketen, gerçek ıstıraplar diyarı burası. Öylesine geçim derdine düşmüşler ki, yaşayabilmek için ancak yiyeceği zaruri ihtiyaç kabul ediyorlar. Giyecek olsa da olur, olmasa da. Hallerinden bunu anlamak güç olmuyor. Erkeklerin, ceket pantalon diye giydiklerinin esas kumaşını farketmek, ilk nazarda mümkün değil. Yamalan elbise giyiyorlar âdeta. Kadınlar, kızlar, çocuklar da böyle.

Beş aydır devamlı yağan karlar üzerinde, parçalanmış lâstikleriyle okula koşuşan: soluk benizli, çekik omuzlu küçüklerin durumu, alışkın gözleri müteessir etmiyor. İlgi ve hayretime karşılık:

— *Öğretmen meraklanma,* onlar alışıktır. Diyorlar.

Alışkanlıktan değil de, zaruretten boyun bükmüş olacakları bu alışkın gözlülerin hatırına gelmiyor.

En yakın dostları ve en iyi yardımcıları olarak kabul ettikleri hayvanları da, aynı sıkıntıyı paylaşıyor. Hayvanlarıyla aynı yerde yatanlar çok. Yalnız yedikleri ayrı gidiyor.

Çift'e koşulanları müstesna, *diğerlerine yem vermeği âdet* edinmemişler. Saman veriyorlar. Geçen yaz kuraklık olduğu için, yeter miktarda ne yem, ne de saman elde edememişler. Çift hayvanlarına dahi yem yetmediği gibi, diğerlerinin de bir öğün *samanını kesiyorlar. Bahara ka*dar öldürmeyecek derecede saman veriyorlar. Bakımsızlıktan gün geçtikçe küçülüyor hayvanlar. Sonra da mecburen kesiyor hayvanını köylü.

Ya kümes hayvanları?.. Kargalar kuşlar gibi, bulduklarını yiyerek geçiniyorlar. Ancak kışın karlı günlerinde, kümes hayvanlarını yemleyenler oluyor.

Tuhaf değil mi? Kışın bir kaç gününde yem buldukları kümeslerinden, tedirgin olmuyorlar. Sahibinin kendilerine sadece barınacak yer göstermesine karşılık, yumurtlarını ve etlerini esirgemiyorlar.

Köylüler de böylesine bağlanmışlar bu yerlere. Mahsulün bol olduğu senelerde, karınları iyi doyuyor ve hayvanlarını rahat besliyorlarmış. Fakat yine satacak kadar mahsul elde edemiyorlar. Kuraklık olduğu seneler*de ise görüldüğü gibi,* ne kendileri doyuyor, ne de hayvanları.

Bir gün köy odasında sohbet ederken, ihtiyarlardan biri şöyle demişti:

— Daha bu yerlere, düşman *ayağı basmadı Öğretmen.* Bu yerlerin esas sahibi, bu milletin de, özüyüz biz. Ama bütün sıkıntı da bizim omuzlarımızdadır. Reva mıdır bu?

Türkçeyi gayet düzgün konuşuyorlar. Böylesine türkçe konuşmalarına önceleri hayret etmiştim. Dertlerini güzelce anlatıyorlar. Her dinleyen sıkıntılarını anlayabiliyor. Fakat bugüne kadar, çare bulmak teşebbüsüne geçen olmamış.

Topraklarının verimsizliği, iklimin sertliği, gün geçtikçe ellerinin nasırını arttırıyor. yüzlerinin çizgilerini sertleştiriyor. Refah diye bir şey düşündükleri yok. Bu yerlerden bunu elde edemiyeceklerini, senelerin tecrübesi göstermiş.

*Hal böyle iken, yurtlarına kar*şı gösterdikleri bağlılığı takdir etmemek, kabil değil. Köyün yetmişlik seksenlik ihtiyar kadınları, pek yakınlarındaki komşu köyden başka yer bilmiyorlar. Bu yaştaki erkeklerin gördükleri, *askerlik yaptıkları yerlerle* ölçülüyor. Askerden döndükten sonra ise, ancak iş sebebiyle ilgilenebildikleri civar köyleri görebiliyorlar.

Buna mukabil gençler, şanslarını dışarda aramağa başlamışlar artık. *Askerlik çağına kadar* şehirlerde, amelelik, ustalık yapıyorlar. Yüzyirmi haneli köyde çalışma çağına gelmiş gençlerden, yirmi tane bulmak imkânsız. Köyün tahsile devam eden gençlerinden altı tanesi As. Sb olmuş. Gerek bu tahsilli gençlerin, gerekse dışarıda çalışanların, köydeki ailelerine yaptıkları yardım, köyün umumi havasına hiç tesir etmiyor.

Bütün bunlara ilâveten her ay başında, bir de tahsildar geliyor köye. Vergileri, üç beş lira tutuyor. Fakat bunu da veremiyorlar. O günlerde borçlarını ödeyebilmek için borç para ararken kıvranışları, boyun kırışları, tahammül edilir hal değil

Bulundukları toprakların kendilerini beslemediği hususundaki kararları kat'i.

— Öğretmen: evvel Allah'a sonra sana bel bağladık. *Bizi buradan kurtaracaksın.* İçimizde yaşadın. Durumumuzu bilirsin. Bizin bugüne kadar dert yandığımız, vefasızlar gibi çıkmıyasın. Diyorlar.

Gayretim nisbetinde, kendileri için çalışacağıma söz verdim. *Acılarını duyurabilirsem* daha şimdiden şifa bulacaklarına inanıyorlar.

Milletçe, bu bağrı yanık insanlara gerçek efendiliklerini buldurabilirsek; belki o zaman bugüne kadar kendilerini ihmal etmiş olmamızın günahını, affettirebiliriz.

Eyüp Turhan Fırıldak

NASIL ÇILDIRILIR ?

Cumhuriyetin son günleri...

Alman toplumunun yeni bir karşılıklı devresine girdiği sırada ortaya *tuhaf ve düzenbaz bir adam* çıktı ki, Cumhuriyetin mezarını da herkesten çok bu adam kazdı. Siyasi hayatı çok kısa süren, Weimar Cumhuriyetinin son başbakanı olan, şaşırtıcı siyaset hayatının son bir hamlesiyle ve kaderin garip bir cilvesiyle Cumhuriyeti kurtarmağa çalışan fakat bunda geç kalan adamın adı Kurt von Schleicher'di ki, adı almancada «entrikacı» ya da «yılan» anlamına geliyordu.

Von Schleicher [illegible] de tuğgeneral bulunuyordu. 1882 de doğan von Schleicher 18 yaşındayken eski Hindenburg alayında *hizmet görmüş, böylece* Cumhurbaşkanı Mareşal Hindenburg'un oğlu Oskar von Hindenburg'la sıkı br dostluk kurmuştu. Von Schleicher'n dostluğundan faydalandığı bir başka asker de General Groener'di. 1918 mütarekesi üzerinde, Groener, General Ludendorff'un yerine Genel Kurmay Başkanlığına getirildiği vakit genç von Schlecher'i de yaver olarak yanına almıştı. Meslek hayatı daima bir «büro subayı» olarak geçen von Schleicher, Weimer Cumhuriyeti ordusundaki iktidar kaynaklarına daima yakın kalmış, kıvrak zekâsı, kibar *davranışları, siyaset alanındaki* ustalığıyla hem generaller hem de siyaset adamları üzerinde etki yapmıştı. Von Schleicher, General von Seeckt'in emri altında, kanundışı milis kuvvetinin ve gene kanundışı ve çok gizli «Kara Reichswehr» in kuruluşunda gittikçe artan bir rol oynadı. Entrikadan çok hoşlanan, son derece usta müzakereci von Schleicher «gölgede» çalışmağı tercih ediyordu. Von Schleicher 1930 yılının başlangıcına kadar Alman halkoyunun tanımadığı bir isimdi, fakat daha o zamanlar Alman iktidar çevrelerinin gittikçe dikkatini çekmekte olan bir simasıydı.

Oskar von Hindenburg vasıtasiyle Cumhurbaşkanı Mareşal Hindenburg'un yakın dostu olan von Schleicher 1927 ocağında *yaşlı mareşal nezdinde* nüfuzunu kullanarak eski komutanı General Groener'in Savunma Bakanlığına tayinini sağlamıştı. General Groner, von Schleicher'i sağ kolu yaptı ve ona yeni bir şubenin, «Miniteramt» ın (Bakanlık Bürosu) sorumluluğunu verdi. Bu şubenin görevi, kara ve deniz kuvvetlerinin siyasi çevreler ve basınla münasebetlerini sağlamıştı. Groner, von Schleicher'e aynı zamanda ordunun öbür bakanlıklarla ve siyasi şeflerle münasebetlerini düzenlemek işini de verdi ki, von Schleicher böylelikle yalnız orduda değil siyasi alanda da güç kazanmağa başladı. Von Schleicher, orduda istediğini tayin ettiriyor, istediğini attırıyordu. Bu arada, 1930 da Genel kurmay İkinci Başkanı General von Blomberg'i bu görevden uzaklaştırıp yerine Hindenburg alayındaki eski dostu General von Hammerstein'ı getirtmekte gecikmedi. Aynı yılın ilkbaharında da ilk defa olarak bir başkan tayinine girişti ve ordunun da desteğiyle Mareşal Hindenburg'u, bu göreve Heinrich Brüning'i getirmeğe kandırdı. Von Schleicher bu siyasi başarıyı kazanmakla, Cumhuriyeti devirmek gibi daha geniş bir tasarının ilk merhalesini tamamlamış bulunuyordu. Von *Schleicher, Weimar rejiminin* çürüklüğüne yol açan sebepleri açıkça görüyordu: Siyasi partilerin sayısı çoktu: temsil ettikleri özel iktisadi ve toplumsal menfaatleri korumakla meşguldüler ve bu sebepten dolayı çok bölünmüşlerdi, öyle ki bu yüzden ayrılıklarını unutamıyorlar ve parlâmentoda istikrarlı bir hükûmetin kurulmasını sağlıyacak çoğunluk meydana getiremiyorlardı. Parlâmenter hükûmet, Almanların deyimiyle «at cambazlığı» haline gelmişti. Partiler, kendilerini iktidara getiren grupların menfaatleri için pazarlığa girişiyorlar, milli menfaatleri ise hiçe sayıyorlardı. Bundan dolayıdır ki, 28 Mart 1930 da Brüning başbakanlığa getirildiği vakit parlâmentoda ister sağcı, ister solcu, ister merkez olsun, hiçbir siyasi tutum için gerekli çoğunluğu sağlıyamamasında şaşılacak yön yoktu. Yine bundan dolayıdır ki, Brüning, günlük işleri yürütmek ve iktisadi felci önlemek için Anayasanın 48 inci maddesine başvurmak zorunda kaldı. Daha önce de belirtildiği, bu madde, Cumhurbaşkanının tasvip etmesi şartiyle başbakana memleketi kararnamelerle idare etmek yetkisini tanıyordu. Von Schleicher'in istediği de zaten buyru.

Gerçekte von Schleicher iki büyük yanlışa düşmüştü. Brüning'i başbakanlığa getirmekle ve onu Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle memleketi idare etmeğe teşvik etmekle, ordunun halk içindeki nüfuzunu, tarafsız tutumunu zedelemişti. İkinci yanlışı ise, Eylûl ayındaki seçimlerdeki oylar konusundaki hesabından ileri geliyordu. 14 Eylûl 1930 tarihinde, iki yıl önceki 810.000 seçmene karşılık 6.5 milyon seçmen Nazi Partisine oy verince, politikacı General başka bir yol tutturmak gerektiğini anladı. Aynı yılın sonunda, Bolivya'dan dönmüş olan Roehm ve Gregor Strasser'le temasa geçti. Bu naziler ile iktidarı elde tutanlar arasındaki ilk ciddi temastı. Bu temas, iki yıl sonra, Hitler'i amacına, General von Schleicher'i de önce iktidardan atılmağa, sonra da ölüme ulaştıracaktı.

Hitler Hindenburg'la görüşüyor

Hitler, 10 Ekim 1831 de, yeğeni ve sevgilisi Geli Raubal'ın intiharından üç hafta sonra ilk defa olarak Cumhurbaşkanı Mareşal Hindenburg tarafından kabul edildi. yeniden bir entrika ağı örmeğe girişen von Schleicher bu görüşmeyi hazırlamıştı. Von Schleicher, sonbahara girerken Hitler'le görüşmüş ve onu Başbakan ve Cumhurbaşkanı ile buluşturmak için hazırlık yapmıştı. Brünin von Schleicher de Mareşal Hindenburg'un yedi yıllık Cumhurbaşkanlığı süresi 1932 ilkbaharında sona erdiği vakit ne yapılması gerektiğini kendi kendine soruyordu. Mareşal Hindenburg o vakit 85 yaşına varacaktı, zaten anlayışı da kıtlaşmağa başlamıştı. Fakat herkesin bildiği bir şey vardı ki o da şuydu: Mareşal Hindenburg Cumhurbaşkanlığına yeniden adaylığını *koymadığı takdirde*, henüz Alman vatandaşı olmayan Hitler bu vatandaşlığı elde edebilir, Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyar ve seçimleri kazanırdı.

Başbakan Brüning, komünistler hariç olmak üzere, bütün belli başlı partileri, anayasada önemli bir değişiklik yapmağa kandırmak için çalışmak istiyordu: bu değişiklik, Hohenzollern krallığının adaylığını koysa bile, *yaşı gözönüne alınınca, yeni yedi* yıllık sürenin sonuna kadar yaşaması çok şüpheliydi. Mareşal Hindenburg bir iki yıl sonra ölünce de Cumhurbaşkanlığı yine Hitler'in eline geçecekti. Brüning, bunu önlemek, devlet başkanlığı görevinde sürekliliği ve istikrarı sağlamak üzere şöyle bir plân tasarladı: 1932 Cumhurbaşkanlığı seçimleri iptal edilecek ve anayasaya uygun olarak Cumhurbaşkanlığı süresi, parlâmentoyu meydana getiren iki meclisin, yani Reishstag ve Reichstrat'ın üçte iki çoğunluğuyla uzatılacaktı. Bu iş gerçekleşir gerçekleşmez de, parlâmentoya krallığın ilân edilmesini ve Cumhurbaşkanının naipliğe tayinini teklif edecekti. Naibin ölümü üzerine de Kronprinz'in oğullarından biri tahta geçecekti. Böylece aynı zamanda Nazilerin kolu kanadı da kırılmış olacaktı, zira Brüningi, krallığın ilânıyla birlikte Nazi partisinin siyasi bir güç olmaktan çıkacağına inanıyordu.

Fakat yaşlı mareşal, Brüning'in bu teklifini kabul etmedi. 1918 Kasımında, imparatorluk ordusunun başkomutanı sıfatıyla Kayser'e tahttan çekilmesi gerektiğini ve krallığın sonu geldiğini bildirmek görevini Mareşal Hindenburg yüklenmek zorunda kalmıştı. Tahttan uzaklaşmasını söylediği imparatorun kendisi hariç, bir başka Hohenzollern'in tahta çıkmasına razı değildi. (İmparator Guillaume II o vakit Hollanda'daki Doorn şehrinde sürgün hayatı yaşıyordu). Başbakan Brüning, sosyal demokratların ve sendikaların bu tasarıyı ancak Hitler'in iktidara geçişini önleyecek son çare olarak büyük bir tiksinti ile zorla kabule yanaştıklarını, ne Guillaume II'un ne de oğullarından birinin dönüşünü kabul etmeyeceklerini. Almanya'da krallık kurulacaksa bunu İngiltere'deki örneği gibi meşruti ve demokratik bir krallık olacağını izah edince yaslı Mareşal bundan o kadar buruldu ki, başbakanı hemen uğurladı. Bir hafta sonra da başbakanı yanına çağırtarak, Cumhurbaşkanlığı seçimlerine adaylığını koymıyacağını kendisine bildirdi.

Bu arada, önce Brüning, sonra da Hindenburg, Adolf Hitler ile ilk görüşmelerini yapmışlardı. Her iki görüşme de, Nazi şefi için kötü geçti. Hitler, sevgilisi ve yeğeni Geli Raubal'ın intiharının korkunç darbesinden henüz kendini kurtaramamıştı. *Kafası karmakarışıktı ve kendinden* emin değildi. Brüning, Hitler'den, Mareşal Hindenburg'un Cumhurbaşkanlığı süresinin uzatılması için Nazilerin desteğini istediği vakit, Hitler Cumhuriyet aleyhinde uzun ve şiddetli bir nutukla cevap verdi. Hindenburg'la yaptığı görüşmede ise Hitler hiç de formunda değildi. Uzun bir nutuk atarak bu yaşlı aristokrat üzerinde etki yapmağa çalıştıysa da başaramadı. Cumhurbaşkanı Hindenburg bu ilk görüşmede, kendi deyimiyle «Bohemyalı onbaşı» dan müspet bir intiba edinmedi ve Schleicher'e Hitler gibi bir adamın Posta Bakanı olabileceğini ama hiç bir vakit başbakan olamıyacağını söyledi. Fakat yaşlı Mareşal daha sonra bu sözünü yutmak zorunda kalacaktı.

Başbakan Brüning 1932 başlarında Hindenburg'un Cumhur başkanlığı süresinin uzatılması için yeniden faaliyete girişti. parlâmento Cumhurbaşkanlığı süresini uzatır, böylelikle yeni bir seçim kampanyasının zahmetinden yaşlı mareşali kurtarırsa, böyle bir durumda Cumhurbaşkanlığında kalabileceği hususunda Brüning, Hindenburg'tan söz almıştı. Bunun üzerine Brüning yeniden görüşmek üzere Hitleri Berlin'e çağırdı. Başbakanın çektiği telgraf, Münich'te «Völkischer Beochter» in idarehanesinde Hitlerin Hess ve Rosenberg'le çalıştığı bir sırada geldi. Hitler telgrafı Hess ile Rosenberg'e fırlatarak şöyle dedi: «Nihayet onları cebime soktum! Beni müzakerelerde taraflardan biri olarak kabul *ediyorlar*.»

Gelecek yazı
Hitler, Hindenburg'a karşı

RAŞOMON

«Doğruyu bileceksin. Doğruyu bilmek seni özgür kılacaktır»

Sevgi Sanlı

İnsanoğlunun gerçek peşinde koşması, kurtuluşu gerçekle yüzleşmede araması Sophokles'in Kral Oedipus'u yazdığı günden bu yana bir çok ilginç oyunların ağırlık noktası olmuştur. Fay ile Michael Kanin çiftinin kısa Japon öyküsü üzerine kurdukları «Raşomon» da bunlardan biri.

Byron, gerçeğin öyküden daha acayip olduğunu ileri sürer. Kent oyuncularının kentimize getirdiği oyunun dayandığı «Ormanda» ve «Raşomon»un yazarı Ryunosuke Akutagawa'ya göre gerçek öyküden çok daha az raslanan bir nesne, bir çeşit Anka kuşu.

Oedipus'ta olduğu gibi Raşomon'da da çözülmesi için uğraşılan düğüm bir adamı kimin öldürdüğüdür. Raşomon, Oedipus'la, bir cinayeti izliyen oyunların en güçlüsü, en ulusu ile kıyaslanacak nitelikte değil. (Kaç yazar çıkmış Sophokles'le boy ölçüşecek?) Gene de standard bir «policier»nin çok üstüne çıktığı rahatça söylenebilir

Olayı şöyle özetliyebiliriz: Bin yıl kadar önce, Kyoto yakınındaki bir ormanda belâlı haydut Tajomaru ile karşılaşan bir Samurai öldürülmüş, karısına saldırılmıştır. Gerçeğin bu kadarı herkesçe teslim edilmektedir. Ama yalnız bu kadarı. Haydut, kadın ve koca mahkemede tanıklık ederler. (Ölü Samurai bir medium aracılığıyla bildiklerini anlatır.) Her birinin olayı anlatışı «flash - back» «geriye-dönüş» yoluyla ayrı ayrı oynanır. Ama birinin dediği öbürününkünü tutmaz. Her biri kendi görüşü, kendi inançları, kendi tutkularıyla renklendirilmiş bir «version»unu sunar olup bitenlerin. Haydut kıydığı sayısız canlara bir yenisini katmakla böbürlenmektedir. Alaycı bir gülüşle sorar: «Adam öldüren yalnız ben miyim? Sizler kılıç kullanmıyorsunuz. Kudretinizle, paranızla adamın canına okuyorsunuz. Bazen insanların hayrına çalışırmış gibi davranıp hesaplarını görüveriyorsunuz. Doğru, kan döktüğünüz yok ama gene de yaşatmıyorsunuz onları. Acaba hangimizin günahı daha büyük? Sizin mi yoksa benim mi?»

Kadın haydudun bir direğe bağladığı kocasının gözü önünde tecavüze uğradıktan sonra, o gözlerde ne kızgınlık, ne acı, sadece buz gibi bir nefret gördüğünü, böylesine küçük düştüğünü gören bir adamı sağ koymak istemediğini söyler.

Samurai'nin dillendirdiği bir kasta bağlılık, bir özüne acıma öyküsüdür. Kendi eliyle hayatına son verdiğini i l e r i sürer. (Samurai Yasasına uyan soylu bir kişi en olmadık sebeplerle bile kendini öldürebilirmiş. Hattâ ölen başbuğlarını öbür dünyada yalnız bırakmamak için samurailerin beşer onar hara-kiri yapmaları olağan şeylerdenmiş.) En çok kocanın dediklerine inanacağım geldi.

Gene de işin içinden çıkılır gibi değil. Öldüren kim? Haydut ta, kadın da, koca da benim diye direniyorlar. İşin kötüsü bu karmakarışık dâvada yargıçlık seyirciye düşüyor. Her tanık gördüklerini doğrudan doğruya seyirciye anlatıyor. Kurtuluşu doğruyu öğrenmekte arayanlar fena halde sıkılıyor. Çünkü son perde ininceye kadar kimin doğru söylediğini kestirmek imkânsız. Ama fikir çatışmalarını seven, gerçeğin sade, değişmez, mutlâk değil de karışık; kişiye göre değişen ve çok zor ele geçirilen bir şey olduğunu kabul eden daha «sophistique» seyirciler için eğlenceli bir gece.

Oyunun ikinci bölümünde fakir bir oduncunun olayı anlatışı gerçeğe bir dördüncü boyut katıyor. İlk üç öykü birbirinden çok farklı olduğu halde ortaçağ Japonyasına yakışan trajik bir havaları var. Ama ayni sakız oduncunun ağzına düşünce ortada ne kahramanlık kalıyor, ne tutku, ne şiir. Karı, koca, âşık üçgeni bir «farce» havası içinde ele alınıyor. Oyun burada düşüyor bir çeşit. Gene de oduncunun öyküsü öncekilerle şirin bir «contrast» meydana getiriyor. Cinayeti işlediğini inkâr eden yalnız o. Oysa bir çıkarı var Samurai'nin ölümünde. Kılıcını haraç mezat satmış Kaatil o mu dersiniz? «Size nasıl geliyorsa öyledir.»

Raşomon'u görünce Pirandello'yu anmamak elde değil. Bazı tefsirlere göre bu ünlü dram yazarının gerçeğin incelenmesinde «dualist» bir görüşe varması, biraz da karısının bir akıl hastası olmasından, gerçeği herkesten farklı görmesinden ileri gelir. Ryunosuke Akutawaga'nın hayatında da bir deli kadın bulunuşu (yazar daha dokuz aylıkken annesi çıldırmış) ilgi çekici bir raslantı.

Raşomon'u Kanin'lerden çok 1892 de doğan. 1927 de daha otuzbeş yaşındayken aşırı bir uyku hapı dozuyla kendini öldüren Japon yazarının eseri sayıyorum. Oyunun en başarılı yerleri Akutagawa'nın öykülerinde şaşılacak bir dramtik yoğunlukla verilen, fazla değişikliğe lüzum kalmadan sahneye aktarılınca saf tiyatro oluveren sahneler. Öyküden iyi tiyatro çıkışı çok nadirdir. Çoğu zaman sahneye aktarılan öykü ya da roman devekuşu gibi ne kuştur ne de deve. Kanin'ler kendilerinden ne katmışlarsa pek başarılı olmamış.

Onların düzenledikleri rahip, oduncu ve perukacı üçlüsü, Samurai, kadın ve haydut üçlüsü yanında çok zayıf kalıyor. Japon geleneğine göre bir Buda rahibi derin bir insanlık anlayışı, derin bir insanlık sevgisi olan, düşünmeyi bilen adamdır. İnandırıcı olmayan nedenlerle hak yolundan ayrılıp gene inandırıcı olmayan nedenlerle hak yoluna dönmesi Amerikalı yazarların buluşu. Raşomon kapısında bulunan terkedilmiş çocuk, fakir oduncunun bu çocuğa gösterdiği şefkat insanın içini ısıtıveriyor.

Ama eserin bütününe uymayan göz alıcı bir yama olmaktan öteye gitmiyor.

Raşomon'da aslında bir sinema tekniği olan «flash-back»lerden bol bol faydalanılmış. Artık içimi sıkmağa başladı «flash-back»ler. Geçen yılların eksantrik esvapları gibi modası geçiyor sanırım. Tiyatro tiyatroluğunu, sinema sinemalığını bilmeli bana kalırsa.

Yıldız ve Müşfik Kenter, Raşomon temsilinden sonra

Yıldız Kenter'in oyun düzenini sahnelerin kopmadan biribirine bağlanmasını kolaylaştıracak tempoda, rahat, iddiasız ve düzgün buldum. Işık imkânlar oranında iyi kullanılmıştı yalnız Raşomon filmindeki nefes kesici renk ve ışık kompozisyonlarını anmamak elde değil. Dekor kullanışlı, giysiler Akutagawa'nın tariflerine uygundu. Laurence Rosenthal'ın hem doğulu, hem batılı çalgıları, hem doğulu hem batılı müzik anlayışını bir araya getirerek yazdığı Raşomon müziği, bestecinin de dediği gibi sadece atmosfer yaratmakla kalmıyor, yer yer dramatik hareketi ateşliyor, hızlandırıyor. Tiyatroda genel olarak geride kullanılan müzik burada sık sık ön plâna geçiyor.

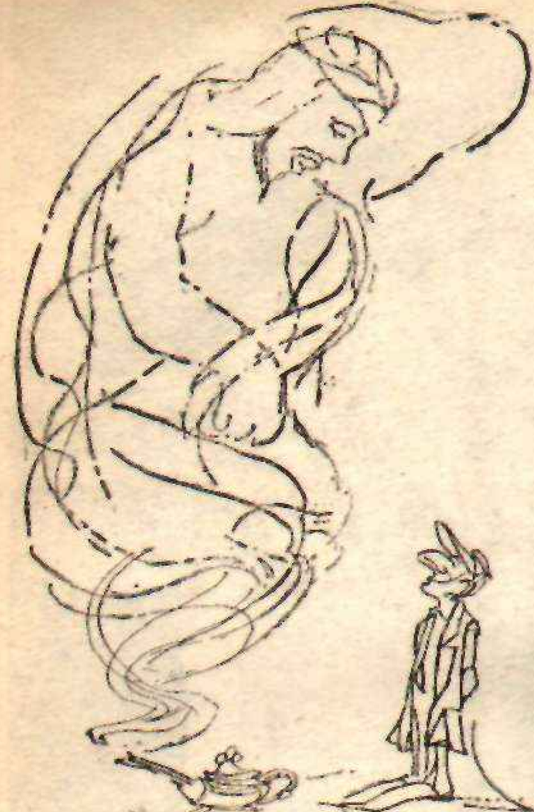
Yıldız Kenter, dokunsalar kırılıverecekmiş gibi görünen, kelebekler gibi uçarcasına yürüyen ama bu narin görünüş altında saklanan enerjiyi, yürekliliği fizik güçten çok sinir gerginliğinden alan Japon kadınını başarıyla canlandırdı. Lotüsler gibi salınırken birden bir dişi kaplan kesilivermesi, iki erkek kendisi için dövüşürken gözlerinde çakan muzip parıltılar (Bütün ömrü babaya, kocaya ve oğula boyun eğmekle geçen Japon kadını böyle bir durum karşısında kına yakmaz da ne yapar?) Haydut rolünü oynayan Müşfik Kenter'le ilk öyküde baleyi hatırlatan bir hareket ve duruş güzelliğiyle kapışmaları unutulur gibi değil.

Müşfik Kenter konuşmağa başladığı zaman kulaklarına inanamadım âdeta. Bence Tajomaru kompozisyonunda en başarılı tarafı hayduda çok yakışan, şimdiye kadar kendisinden hiç duymadığım bas-bariton bir ses çıkarması. Müşfik Kenter'in hançere imkânlarını genişletmesi aramızda doğuştan aktör olan Kenter kardeşlerin en parlak tarafları sesleri değildir.) Yıldız sevinilecek bir gelişme. (Lâf ile müşfik Kenterin etraflarına başarılı oyuncular alarak bir takım oyununa doğru gitmeleri de övülmeğe değer. Şükran Güngör Samurai'de iyiydi. Yalnız azılı haydutla Samurai'nin duello sahnesini hayli acemice buldum. Samurai'ler kılıçları paslanmasın diye cellâtlara para verip idam mahkûmlarının başlarını uçurmayı bir çeşit spor sayarlarmış. (Yeni kılıcını denemek istiyen bir Samurai kafayı tütsülemiş, neşeyle evine dönen şişman bir köylüyü bir kılıç darbesiyle kafasının tam ortasından ikiye ayırmış. Başına geleni fark etmiyen köylü yürümeğe devam etmiş. Bir tümseğe çarpıp iki eşit parça halinde yere yuvarlanıncaya kadar) Doğrusu Şükran Güngör'de hiç de bu işleri becerecek hal yoktu. Ölülerin saçlarını koparıp perukalar hazırlıyan perukacı rolünde Kâmuran S. Yüce, Medium'da Çiğdem Selışık yeteri kadar tüyler ürperticiydiler. Anne'de Alev Koral, Rahip'te Bülent Koral bekleneni yapıyorlardı. Daha ne yapılır o rollerde? Genco Erkal'a gelince, geleceğin önemli oyuncularından olacak o delikanlı diyecektim, vazgeçtim. Oyun eleştireceğim diye ortaya çıkan ikişilerin genç oyunculardan patronluk taslarcasına söz açmaları ayıp kaçıyor bana kalırsa.

Ayşe Sarıgül'ün çevirisi genellikle başarılı. Yalnız bir efsane-oyunda daha arı bir dil kullanılabilir sanırım. Güngör Dilmen'in Midas'ın Kulakların büyük bir başarıyla yaptığı gibi. Bir efsanede alışmadığımız o kadar çok şeyi birden kabule hazırız ki arada, yeni kelimelerde yadırganmıyor.

İŞSİZLİK

MADE İN ÖZELTEŞEBBÜS T.M.

Önce var mı, yok mu diye tartışıldı. Açığı ne kadar, gizlisi ne kadar?. Bu arada sabrı taşan işsizlik çıplak ayakla Meclisin önüne kadar geldi. Evet, işsizlik mevcuttu

GİZLİ İŞSİZLİK

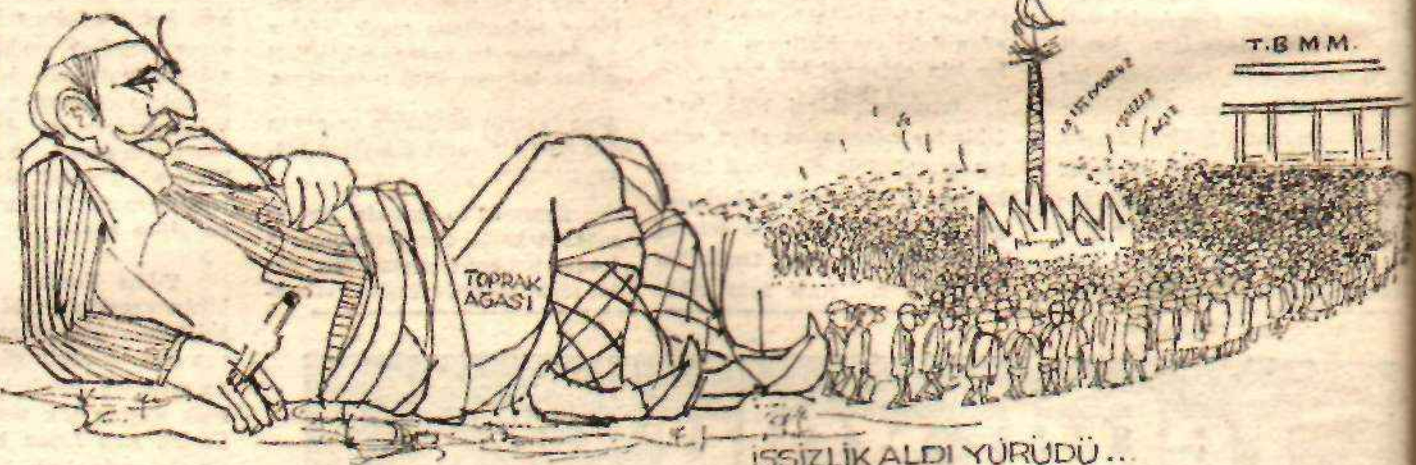
AÇIK İŞSİZLİK

İŞÇİLERİN HAKKI VAR KARDEŞ, İNSAN İŞSİZLİKTEN PATLIYOR VALLAHİ

ÖZEL TEŞEBBÜS — İŞTE BÖYLE ÇEKERSİN SERMAYEYİ, MECLİSİNİN DE, BASINININ DA, İŞÇİSİNİN DE AKLI BAŞINA GELİR. İHTİLAL YAPIP, İŞİMİZİ BOZARLAR, ÖYLE Mİ? GÖRSÜNLER ŞİMDİ...

İŞSİZLİK ALDI YÜRÜDÜ...

ALDI BAKALIM İŞÇİ NE DEDİ:
— ESİR-İ İKTİSADIN OLDUM EY DİDARI HÜRRİYET GERÇİ KURTULDUK ESARETTEN...

TÜRKİYENİN YENİ DÖVİZ KAYNAKLARI...